



Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē

Projekta vadītājs

Tālis Tisenkopfs

Darba grupa

Jānis Daugavietis, Ilze Lāce, Laura Sūna, Kristīne Locika, Līga Grundšteine

LU SPPI

Rīga, 2008

LR Kultūras ministrijas kultūras nozares pētniecības programmas pētījuma projekts

<i>Izpildītājs</i>	LU Sociālo un politisko pētījumu institūts (SPPI)
<i>Projekta vadītājs</i>	Prof. Tālis Tisenkopfs
<i>Darba grupa</i>	Jānis Daugavietis, Ilze Lāce, Laura Sūna, Kristīne Locika, Līga Grundšteine
<i>Pilns juridiskais nosaukums (oficiālais nosaukums)</i>	Latvijas Universitāte
<i>Saīsinājums</i>	LU
<i>Juridiskais statuss</i>	Valsts dibināta publisko tiesību juridiska persona
<i>PVN maksātāja reģistrācijas numurs</i>	LV90000076669
<i>Juridiskā un pasta adrese</i>	Raiņa bulvāris 19, Rīga, LV-1586
<i>Projekta kontaktpersona</i>	Jānis Daugavietis
<i>Tālruņa numurs</i>	26771848
<i>Faksa numurs</i>	67089867
<i>E-pasta adrese</i>	Janis.Daugavietis@lu.lv
<i>Interneta lapas adrese</i>	http://szf.lu.lv

Satura rādītājs

Satura rādītājs	3
Kopsavilkums un galvenie secinājumi	7
Pētījuma metodoloģija	12
Iedzīvotāju aptauja	12
Ekspertu intervijas un radošās laboratorijas	12
Divu pašvaldību Dziesmu un deju svētku procesa gadījumu izpēte	12
Ievads: pētījuma teorētiskais uzstādījums. Dziesmu un deju svētki kā mainīgs un daudzveidīgs sociāls fenomens	13
1. Dziesmu un deju svētku loma un nozīme sabiedrības vērtējumā (iedzīvotāju aptauju rezultāti: 2002. un 2007. gads)	18
1.1. Iedzīvotāju līdzdalība Dziesmu un deju svētkos	18
1.2. Iedzīvotāju vērtējums par dažādiem Dziesmu un deju svētku aspektiem	19
1.3. Kultūras dzīves vērtējums respondenta dzīves vietā	26
1.4. Dziesmu un deju svētku nākotne iedzīvotāju skatījumā	27
1.5. Jauniešu attieksme un līdzdalība Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos: integrācijas aspekts	28
2. Dziesmu un deju svētku process profesionāļu vērtējumā	36
2.1. Izmaiņas Dziesmu un deju svētku procesā pēdējos piecos gados. Pozitīvās un negatīvās tendences	36
2.2. Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu izvērtējums	40
2.3. Dziesmu un deju svētku funkciju maiņas: svētki 2003., 2008. un 2013. gados ...	43
2.4. Dziesmu un deju svētki 2013: koncepcija un procesa veicinošie / kavējošie faktori	45
2.5. Scenārijs Dziesmu un deju svētkiem 2013. gadā	46
3. Dziesmu un deju svētku process reģionos	48
3.1. Dziesmu svētku un līdzdalības loma kopienas dzīvē	48
3.2. Pārmaiņas. Tendences. No galējībām uz līdzsvaru	49
„Par manu kori” *	54
Secinājumi	55
Praktiskie secinājumi	55
Teorētiskie vispārinājumi	60
Rekomendācijas	63
Izmantotie avoti	65
Pielikumi	66
I PIELIKUMS. Pētījuma rezultātu precizitāte	66
II PIELIKUMS. Iedzīvotāju aptaujas anketa	67
III PIELIKUMS. Intervēto ekspertu saraksts	69
IV PIELIKUMS. Ekspertu interviju jautājumi	70
V PIELIKUMS. Intervēto reģionālo ekspertu un kultūras dzīves organizatoru saraksts	71
VI PIELIKUMS. Ekspertu radošā laboratorija. Individuālais darbs Nr. 1	72
VII PIELIKUMS. Ekspertu radošā laboratorija. Individuālais darbs Nr. 2	76

Tabulas

1.tabula. Iedzīvotāju aptaujas respondentu struktūra (%)	12
2.tabula. Dažādu apgalvojumu par Dziesmu un deju svētkiem grupēšanās (faktoranalīzes rezultāti)	21
3.tabula. Izmaiņas Dziesmu un deju svētku procesā pēdējos piecos gados. Pozitīvās un negatīvās tendences (ekspertu radošās laboratorijas I diskusijas kopsavilkums)	39
4.tabula. Dziesmu un deju svētki 2013: koncepcija (kopsavilkums par radošās ekspertu laboratorijas grupu darbu)	45
5.tabula. Dziesmu un deju svētki 2013: procesa veicinošie un kavējošie faktori (kopsavilkums radošās ekspertu laboratorijas grupu darbam)	46
6.tabula. Kopsavilkums ekspertu individuāli rakstītajiem scenārijiem Dziesmu un deju svētkiem 2013.gadā	47
7.tabula. Pētījuma statistiskās kļūdas noteikšanas tabula (ar 95% varbūtību)	66
8.tabula. Ekspertu radošā laboratorija. Individuālā darba Nr. 1 rezultāti. Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu novērtējums (10 baļļu skala, aritmētiskie vidējie)	74
9.tabula. Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu novērtējuma standartnovirze (ekspertu radošās laboratorijas 1.individuālā darba rezultāti)	75
10.tabula. Dziesmu un deju svētku funkciju novērtējums 2003., 2008 un 2013.gadu svētkos un sagatavošanas procesā (ekspertu radošās laboratorijas 2.individuālā darba rezultāti)	76

Attēli

1.attēls. Svētku modelis: funkcijas, aspekti un vērtības	15
2.attēls. Līdzdalība Dziesmu un deju svētkos	18
3.attēls. Dziesmu un deju svētku apmeklētāju un skatītāju medijos portrets 2007.gadā	19
4.attēls. Respondentu viedoklis par dažādiem ar Dziesmu un deju svētkiem saistītiem apgalvojumiem	20
5.attēls. Dziesmu un deju svētku vispārīgās nozīmes vērtējums dažādās grupās	22
6.attēls. Dziesmu un deju svētku personiskās nozīmes vērtējums dažādās grupās	23
7.attēls. Dziesmu un deju svētku <i>vispārīgās nozīmes</i> vērtējums, salīdzinot 2002. un 2007.gadus	24
8.attēls. Svētku <i>personiskās nozīmes</i> vērtējums, salīdzinot 2002.un 2007.gadus	25
9.attēls. Kultūras dzīves aktivitāte respondenta dzīves vietā	26
10.attēls. Kultūras dzīves aktivitāte respondenta dzīves vietā: sadalījums pa reģioniem	27
11.attēls. Dziesmu svētku nākotnes izvērtējums	28
12.attēls. Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu novērtējums (ekspertu radošā laboratorijas 1.individuālā darba rezultāti)*	42
13.attēls. Ekspertu vērtējums par trim Dziesmu un deju svētkiem. Svētku modelis: 2003, 2008 un 2013 (funkciju nozīmīgums)	44
14.attēls. Dziesmu un deju svētku funkciju novērtējums 2003., 2008 un 2013.gadu svētkos un sagatavošanas procesā (ekspertu radošās laboratorijas 2.individuālā darba rezultāti. Aritmētiskās vidējās balles)	77
15.attēls. Dziesmu un deju svētku funkciju novērtējums 2003., 2008 un 2013.gadu svētkos un sagatavošanas procesā (ekspertu radošās laboratorijas 2.individuālā darba rezultāti. Modālās vidējās balles)	77

Pateicības

Izsākam sirsnīgu pateicību visiem pētījuma respondentiem un zemāk minētajiem cilvēkiem, kuri tādā vai citādā veidā līdzdarbojās pētījumā un palīdzēja ar savu darbu. Paldies Jums!

Agrai Bērziņai
Aivai Rozenbergai
Aivaram Tabunam
Aivitai Putniņai
Aldai Albertai
Andai Beitānei
Andrim Punduram
Anitai Kalniņa
Annai Jansonei
Antrai Āboltiņai
Antrai Purviņai
Astrīdai Ķēniņai
Baibai Erdmanei
Baibai Putniņai
Dacei Bulai
Dacei Lācei
Evitai Kusiņai
Gunitai Bičulei
Guntai Krecerei
Ilmai Grauzdiņai
Ilzei Liepiņai
Ilzei Mažānei

Inai Ekartei
Inārai Muižniecei
Inesei Lūsiņai
Ingai Dāvidsonei
Intai Pīrāgai
Intai Stienei
Intai Šoriņai
Irinai Viņņikai
Jānim Puriņam
Jānim Šķēlem
Kristīnei Liepiņai-Ozolai
Leonīdam Grabovskim
Mārtiņam Boiko
Marutai Čauvai
Ritai Briņķei
Ritai Špalvai
Ritai Žagerei
Romānam Vanagam
Sergejam Krukam
Signei Pujātei
Viktoram Leimanim
Zandai Rutkovskai

Saīsinājumi

ĪUMSILS	Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts
JVLMA	Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija
KM	Kultūras ministrija
LPOB	Latvijas Pūtēju orķestru biedrība
LU	Latvijas Universitāte
LZA	Latvijas Zinātņu akadēmija
MK	Ministru kabinets
n	Izsoles lielums
NA	Nav atbildes
NVO	Nevalstiskā organizācija
PPO „Rīga”	Profesionālais pūtēju orķestris „Rīga”
PPP	Publiskā – privātā partnerība
PR	Public relations (sabiedriskās attiecības)
RPIVA	Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskola
RTU	Rīgas Tehniskā universitāte
SIA	Sabiedrība ar ierobežotu atbildību
SPPI	Sociālo un politisko pētījumu institūts
TDA	Tautas deju ansamblis
TMC	Valsts aģentūra „Tautas mākslas centrs”
VJIC	Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs
VKKF	Valsts kultūrkapitāla fonds

Kopsavilkums un galvenie secinājumi

Pētījums *Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē* tika veikts no 2007.gada jūnija līdz decembrim¹. Tas ir turpinājums un atsevišķos aspektos arī atkārtojums iepriekšējam Dziesmu svētku pētījumam – „Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē”, ko 2002.gadā veica pētnieki profesora Tāļa Tisenkopfa vadībā. Šī, pēc pieciem gadiem veiktā pētījuma mērķis bija noskaidrot, kas mainījies Dziesmu un deju svētku procesā pēdējos gados, kā arī turpināt svētku teorētiskās analīzes izstrādi, koncentrējoties uz tā procesuālo norisi.

Pētījuma gaitā tika izvirzīti trīs galvenie pētnieciskie jautājumi: kā mainījusies iedzīvotāju līdzdalība Dziesmu un deju svētku procesā; kā mainās Dziesmu un deju svētku organizācijas uzbūve; kā mainījušās svētku sociālās nozīmes.

Pieņemot, ka iedzīvotājiem var būt atšķirīgas attieksmes un vērtējumi par Dziesmu un deju svētkiem, dalījām tos trīs lielās grupās – visos valsts iedzīvotājos, t.d. „Dziesmu un deju svētku profesionāļos” un pašdarbniekos. Dziesmu un deju svētku sociālās nozīmes jeb funkcijas aplūkojām, izmantojot iepriekšējā pētījuma teorētisko analīzes modeli², izdalot piecas funkcijas – māksliniecisko, komunikācijas, izklaides, ideoloģisko un ekonomisko. Lai Dziesmu un deju svētku procesu analizētu tā vēsturiskajā virzībā un mainībā, izveidojām trīs teorētiskos modeļus: konverģences, diverģences un heterogenitātes modeļus.

Pētījumā tika izmantotas kvalitatīvās un kvantitatīvās pētījumu metodes – iedzīvotāju aptauja, ekspertu intervijas un radošās laboratorijas, kā arī gadījumu izpēte. Atšķirīgu metožu izmantošana ne tikai ļāva papildināt dažādā veidā iegūto informāciju, bet arī vairākos veidos apstiprināja atklātās tendences, kur tās bija īpaši izteiktas. Ziņojumā ir atspoguļoti ar dažādām metodēm iegūtie rezultāti un apsekoto respondentu grupu paustās attieksmes pret dažādiem Dziesmu un deju svētku aspektiem. Nobeigumā veikta rezultātu teorētiska analīze un konceptuāli vispārinājumi, izvirzīti jauni un aktuāli pētnieciskie jautājumi, sniegti uz empīrisku datu analīzes bāzes veikti praktiski secinājumi un dotas rekomendācijas.

Pētījumā iegūtie dati apstiprina gan vairumu darba sākumā izvirzīto pieņēmumu, gan arī iezīmē līdz tam maz zināmus un nepietiekoši diskutētus problēmu lokus. Pētījuma laikā tika izdarīti daudzi un detalizēti secinājumi, atskaitē tie ir aprakstīti izvērstā un strukturētā veidā, bet no sākuma daži galvenie secinājumi.

Pētījums apstiprināja pirmo teorētisko pieņēmumu par to, ka Dziesmu un deju svētki ir daudzfunkcionāls sociāls fenomens tādā ziņā, ka tie skar dažādas sabiedriskās

¹ Pētījuma grupas vadītājs Dr.soc. Tālis Tisenkopfs, ieguvis zinātnisko grādu par darbu „Iedzīvotāju mākslinieciskās pašdarbības aktivizācija saskarsmes procesā ar mākslu (balstoties uz Latvijas Mākslas dienu un Dziesmu svētku socioloģisku analīzi)” (1989). Strādājis par pasniedzēju un pētnieku JVLMA (1980-1990), RTU (1991-1994), LZA (1991-2004), LU (no 1994). 2002.gadā ievēlēts par profesoru socioloģijas teorijā un vēsturē LU. LU SPPI valdes loceklis. Pētījumu ‘Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā’ vidē īstenoja pētnieku grupa, kuras sastāvā bija LU Sociālo zinātņu fakultātes socioloģijas doktoranti Jānis Daugavietis, Ilze Lāce, Laura Sūna, Ma.soc. Kristīne Locika un un socioloģijas studente Līga Grundšteine.

² Tisenkopfs 2002: 7.-9.lpp.

dzīves jomas un veic atšķirīgas funkcijas. Iedzīvotāju iesaistīšanās Dziesmu un deju svētku procesā var papildīt vairākas, dažkārt nesaistītas, vajadzības. Mēs izdalījām piecas galvenās Dziesmu un deju svētku funkcijas – māksliniecisko, komunikācijas, izklaides, ideoloģisko un ekonomisko, skatot katru to atsevišķi un kopsaistībā ar pārējām. Katru no funkcijām operacionalizējām, saskaldot to vairākās apakš funkcijās jeb aspektos.

Analīzes gaitā skaidri iezīmējās divas lielas attieksmju grupas, kādas iedzīvotāji pauž pret Dziesmu un deju svētkiem – *vispārīgās nozīmes* un *personīgās nozīmes*. Ja pirmās faktiski ir kopīgas visai par svētkiem informētajai sabiedrības daļai, tad otrās būtiski atšķiras dažādām iesaistītajām grupām. Vispārējās Dziesmu un deju svētku nozīmes (piemēram, apgalvojumi par Dziesmu un deju svētkiem kā nozīmīgu kultūras sastāvdaļu vai to lielo nozīmi visas sabiedrības saliedēšanā) drīzāk uzskatāmas par deklaratīvām un iemācītām, turpretī personiskās nozīmes (piemēram, „Dziesmu un deju svētki ir manas ģimenes tradīcija”, „Dziesmu svētki ir mana iekšējā nepieciešamība”) izriet no indivīdu personiskās pieredzes tādā vai citādā veidā piedaloties Dziesmu un deju svētku procesā. Tas nozīmē, ka Dziesmu un deju svētki pilda ne tikai sabiedrības nacionālās un valstiskās socializācijas lomu (kļūstot par vienu no sabiedrības kopīgajām vērtībām), bet arī spēj būt nozīmīgi personīgajā līmenī (bagātinot indivīdu ar jaunu pieredzi, dodot iespēju radoši līdzdarboties kultūras aktivitātēs).

Kopumā iedzīvotāju vērtējums par Dziesmu un deju svētkiem ir kļuvis „piezemētāks”. 2007.gada aptauja parāda, ka iedzīvotāji retāk piedalās svētkos, retāk tos apmeklē un retāk vēro masu medijos, nekā tas bija agrāk, spriežot pēc 2002.gada aptaujas. Tāpat mazāk eksaltēts ir kļuvis dažādu svētku nozīmju vērtējums. Tomēr nemainīgs ir kolektīvajā mākslinieciskajā pašdarbībā iesaistīto skaits – 1/10 visu Latvijas iedzīvotāju.

Pētījuma otrs teorētiskais pieņēmums postulēja to, ka Dziesmu un deju svētku procesā ir iesaistītas dažādas iedzīvotāju grupas (piemēram, pašdarbnieki, profesionāli kordiriģenti, profesionāli kultūras dzīves funkcionāri, skatītāji) un katrai no tām ir savas atšķirīgas intereses, vajadzības un vērtības, kas galu galā veido atšķirīgas līdzdalības motivācijas, stratēģijas un prakses. Arī šis pieņēmums apstiprinājās. Uzskatāmākais un simboliskākais diskusiju un konfrontācijas priekšmets, starp divām lielākajām svētku procesā iesaistītajām grupām – pašdarbniekiem un profesionāļiem (pamatā muzikāli-akadēmiski izglītotiem mākslas, kultūras un pārvaldes darbiniekiem), ir Dziesmu un deju svētku repertuārs. Tā ir divu gaumju, divu interešu sadursme, kas vienmēr ir bijusi raksturīga Dziesmu svētkiem: kā likums pašdarbnieki un svētku vērotāji parasti vēlas vienkāršāku, atraktīvāku un modernāku saturu, kamēr profesionāļi vairāk sliecās saglabāt klasisko tradīciju, nemitīgi celt māksliniecisko līmeni un nepieļaut popkultūras invāziju. Tomēr kopumā jāsecina, ka 2008.gada Dziesmu un deju svētku sagatavošanas procesā ir sasniegts labs līdzsvars starp pašdarbnieku māksliniecisko varēšanu un profesionāļu ambīcijām, un valda uzskats, ka šie būs gan tautas, gan mākslas svētki.

Dziesmu un deju svētki ir fenomēns, kas būtisks visai sabiedrībai un Latvijas nācijai kopumā, tas rakstīts politikas dokumentos un tam piekrīt lielākā sabiedrības daļa. Tāpēc ir svarīgi ņemt vērā pēc iespējas visu sabiedrības grupu intereses, kā arī īpašu uzmanību pievērst no svētku procesa atstumtajām jeb neiekļautajām grupām. Pētījums parāda, ka dažādu grupu attieksmes un līdzdalība Dziesmu un deju svētku procesā būtiski atšķiras. Lielākās atšķirības ir starp latviešu un cittautiešu attieksmi un līdzdalību svētkos. Piemēram, Latvijas cittautieši kā dalībnieki Dziesmu un deju svētkos piedalās aptuveni piecas reizes retāk, nekā latvieši (4% un 19% attiecīgi). Tomēr vērojamas būtiskas atšķirības arī citās grupās dalījumā pēc vecuma, dzimuma, dzīves vietas reģiona u.tml.

Vēl viens būtisks pētījuma secinājums ir tāds, ka šobrīd sabiedrībā nav diskusijas par vairākiem Dziesmu un deju svētku pamata jautājumiem. Sabiedriskajā diskursā un plašsaziņas līdzekļu dienas kārtībā dominē operacionāli problēmatemati, kas drīzāk ir tikai reakcija uz šī brīža aktuālajām sociālajām norisēm un to sekām, kas tieši ietekmē Dziesmu un deju svētkus, bet trūkst visa Dziesmu un deju svētku fenomena revīzijas atbilstoši jaunajai situācijai.

Pētījums parādīja, ka 2008.gada XXIV Vispārējo latviešu dziesmu un XIV Deju svētku sagatavošanas procesa ciklā ir bijis daudz jaunievedumu, daudz kā tāda, kas raksturots vārdiem „pirmo reizi Dziesmu un deju svētku vēsturē”. Tie ir gan šauri organizatoriski jaunievedumi (diriģentu kopkoris, koru dalījums A un B grupās u.c.), gan tādas izmaiņas, ka liecina par jauniem pavērsieniem pašā Dziesmu un deju svētku procesā, organizācijā. Kā tādi piemēri minami valsts un privātā kapitāla sadarbība (2008.gada svētkiem sponsori piešķirusi daudz lielākus līdzekļus nekā iepriekš), trešā sektora (NVO) arvien lielāka iesaistīšanās. Tas liek secināt, ka noris strukturālas pārmaiņas, kuru laikā var mainīties svētku procesā iesaistīto grupu *status quo* un līdz ar to arī visa svētku procesa uzbūve un koncepcija. Tas, ka daļa valsts funkciju pāriet trešā sektora un privātkapitāla pārraudzībā, un šiem sektoriem ir lielāka interese iesaistīties, nozīmē to, ka zināmas izmaiņas var piedzīvot visa valsts uzturētā mākslinieciskā pašdarbības sistēma, kā arī to, ka Dziesmu un deju svētku procesā ir ienākušas jaunas interešu grupas. Atsevišķu šo grupu primārās intereses (piemēram, ekonomiskās) nav tādas, kas ir Dziesmu un deju svētku idejas vai koncepcijas centrā, tāpēc tas varētu būt viens no nākotnes izaicinājumiem. Tomēr līdz šim šīs transformācijas ir vērtētas kā pozitīvas, kas ir uzlabojušas Dziesmu un deju svētku praksi, un pārmaiņas norāda uz to, ka Dziesmu un deju svētku process ir dzīvotspējīgs un spēj rast līdzsvaru starp pagātnē sakņotu tradīcijas spēku un mūsdienu sociālā konteksta radītajām jaunajām vajadzībām.

Pētījums ir īstenots ar KM un VKKF finansiālu atbalstu. Pētījums atspoguļo darba grupas viedokli un tas nav uzskatāms par Latvijas valsts vai KM viedokli.

Atslēgvārdi: *Dziesmu un deju svētki, mākslinieciskā pašdarbība, kultūra, Latvijas kultūrpolitika, kultūras līdzdalība.*

Kopsavilkums

„Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē” (2007) ir LU sociologu pētījums par Dziesmu un deju svētkiem ko pasūtījusi LR Kultūras ministrija. Dziesmu un deju svētki ir unikāls Baltijas valstu tautu (latviešu, lietuviešu un igauņu) fenomēns. Tā process raksturīgs ar piecu gadu ciklu, kurā simtiem koru un deju kolektīvu no visas valsts gatavo vienotu repertuāru, lai noslēguma koncertos to izpildītu vairāku desmitu tūkstošu kopkoris un dejojāji. 2003.gadā Baltijas Dziesmu un deju svētku tradīcija tika pasludināta par UNESCO Cilvēces mutvārdu un nemateriālā kultūras mantojuma meistardarbu. Šis pētījums ir pirms pieciem gadiem veiktā pētījuma turpinājums ar mērķi noskaidrot, kas mainījies Dziesmu un deju svētku procesā pēdējos piecos gados, kā arī turpināt svētku teorētiskās analīzes izstrādi. Pētījumā tika izmantotas gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās pētnieciskās metodes. Pētījumā secināts, ka dažu pēdējo gadu laikā mainās svētku procesa organizācija, no agrāk pilnībā valsts pārvaldītas un finansētas sistēmas arvien vairāk funkciju pārvirzās uz otrā un trešā sektora jomu. Kopumā Dziesmu un deju svētkos saglabājas augsts iedzīvotāju līdzdalības līmenis (70% ir piedalījušies, apmeklējuši svētku pasākumus vai vērojuši tos radio un TV), tomēr ir vērojama atsevišķu iedzīvotāju grupu neiekļaušanās šajā masveidīgākajā Latvijas kultūras procesā (galvenokārt tie ir cittautieši).

Atslēgvārdi: *Dziesmu un deju svētki, mākslinieciskā pašdarbība, kultūra, Latvijas kultūrpolitika, kultūras līdzdalība.*

Summary

„Song and Dance Festival in a Changing Social Environment” is a study on the Song and Dance Festival tradition in Latvia conducted by the sociologists of University of Latvia and commissioned by the Latvia Ministry of Culture. The Song and Dance Festival is a unique phenomenon observed in the Baltic nations (Latvians, Lithuanians and Estonians). Its process is characterised by a five-year period in which hundreds of choirs and dance collectives from the whole country prepare single repertoire to be performed in the final concerts by a choir of several tens of thousands singers and dancers. In 2003, Baltic Song and Dance Festival tradition was announced as one of the UNESCO Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity. This study is a follow up to the research conducted five years ago and aims to identify the changes in the process of the Song and Dance Festival and to further elaborate the theoretical analysis of the Festival. Both qualitative and quantitative research methods were used. The research results show that during the last years the organisation of the process of the Festival has changed - from completely state-governed and financed system, more and more functions are moving to the 2nd (private) and 3rd (non-governmental) sector. All in all, participation level in Song and Dance Festival remains high (70% have participated in, attended or watched the Festival on TV). However, some groups of people (mostly people of other origin than Latvian) are less involved in the Song and dance Festival which can be considered the cultural process of the widest scope in Latvia.

Keywords: *Song and Dance Festival, culture, amateur art, Latvian cultural policy, cultural participation*

Zusammenfassung

Die Studie „Lieder- und Volkstanzfest im wandelndem sozialen Mileau“ ist eine Studie, die im Auftrag des Ministeriums für Kultur der Republik Lettlands von Soziologen der Universität Lettlands durchgeführt wurde. Das Lieder- und Volkstanzfest ist ein einzigartiges Phänomen baltischer (lettischer, litauischer und estnischer) Völker. In einem fünf jährigen Zyklus bereiten zahlreiche Chorsänger und Tänzer in ganz Lettland ein gemeinsames Repertoire vor, um gemeinsam mit mehreren Tausenden Sänger und Tänzer es in den Abschlusskonzerten des Festes im Gesamtchor zu präsentieren. 2003 wurde die baltische Tradition des Lieder- und Volkstanzfestes von der UNESCO als ein Bestandteil des immateriellen Weltkulturerbes anerkannt. Diese Untersuchung ist eine Fortsetzung der vor fünf Jahren durchgeführten Studie. Ziel dieser Studie ist es zu erforschen, was sich in den vergangenen fünf Jahren am Prozess des Lieder- und Volkstanzfestes verändert hat, sowie die Entwicklung einer theoretischen Herangehensweise zur Erforschung der Tradition. Es wurden dabei sowohl qualitative als auch quantitative Forschungsmethoden verwendet. Die Studie zeigt, dass in den Letzten einpaar Jahren die Organisation des Festes sich verändert hat – ursprünglich war das ein hauptsächlich vom lettischen Staat verwalteter und finanzierter Prozess, jetzt wurden aber immer mehr Aufgaben an den privaten und zivilgesellschaftlichen Sektor übergeben. Allgemein lässt sich einerseits ein gleichbleibendes Interesse und Teilnahme am Fest beobachten (70% aller Befragten haben sich entweder im Fest beteiligt oder haben die Übertragungen in den Medien verfolgt), andererseits gibt es einzelne Gruppen, die sich nicht an diesem umfangreichen Kulturprozess beteiligen (hauptsächlich russischsprachiger Teil der Bevölkerung).

Stichworte: *Lieder- und Volkstanzfest, Laienkunst, Kultur, lettische Kulturpolitik, kulturelle Beteiligung*

Pētījuma metodoloģija

Pētījumā *Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē* tika iesaistīti Latvijas iedzīvotāji un eksperti, to skaitā svētku organizatori, muzikologi, pašdarbības kolektīvu dalībnieki un reģionālās kultūras dzīves organizētāji, diriģenti, deju kolektīvu un orķestru vadītāji, vietējo pašvaldību vadītāji, sociālo zinātņu pārstāvji un žurnālisti. Viņu viedokļu noskaidrošanai mēs izmantojām šādas galvenās metodes:

Iedzīvotāju aptauja

Pētījuma ietvaros tika veikta socioloģiska iedzīvotāju aptauja³. Iedzīvotāji tika aptaujāti pēc vienotas anketas, kas sastāvēja no vairākiem jautājumu blokiem. Šajos blokos ietvērām sociāli-politisko, nacionālo, māksliniecisko, kopienas lomas un brīvprātības aspektus (skat. II Pielikumu. [Iedzīvotāju aptaujas anketa](#)). Kopā tika aptaujāts 1101 Latvijas iedzīvotājs, no kuriem:

1.tabula. Iedzīvotāju aptaujas respondentu struktūra (%)

Dzimums		Vecums				Tautība		
sievietes	vīrieši	<25	26–40	41–60	61–85	latvieši	krievi	citi
53	47	22	27	33	18	57	30	13

Ekspertu intervijas un radošās laboratorijas

Pētījuma gaitā mēs intervējām 22 dažādus ekspertus (skat. III Pielikumu. [Intervēto ekspertu saraksts](#)):

- diriģentus, kolektīvu vadītājus;
- Dziesmu svētku organizatorus (KM un tās pakļautībā esošo iestāžu speciālistus, Dziesmu un deju svētku biroja pārstāvjus);
- pašvaldību pārstāvjus;
- kultūras dzīves organizatorus;
- pētniekus.

Divu pašvaldību Dziesmu un deju svētku procesa gadījumu izpēte

Tāpat kā 2002.gada pētījumā, arī šajā kā piemēri jeb gadījumi no reģionu mākslinieciskās pašdarbības tika izvēlēti Tumes pagasta un Cesvaines pilsētas pašdarbnieki. Lauka darba ietvaros mēs veicām 15 intervijas ar vietējiem ekspertiem un kultūras dzīves organizatoriem (respondentu sarakstu skatīt V Pielikumā. [Intervēto reģionālo ekspertu un kultūras dzīves organizatoru saraksts](#)).

³ Aptauju veica tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS Zandas Rutkovskas vadībā.

Ievads: pētījuma teorētiskais uzstādījums. Dziesmu un deju svētki kā mainīgs un daudzveidīgs sociāls fenomens.

Latviešu dziesmu svētku tradīcija ir radusies 19.gs. otrajā pusē un saglabājusies līdz mūsu dienām, pārdzīvojot vairākus visai atšķirīgus politiskos režīmus un dažādus sociāli – ekonomiskos apstākļus. Tā ir ne tikai izdzīvojusī, bet joprojām turpina būt par vienu no lielākajām Latvijas nācijas kustībām un atpazīstamākajiem Latvijas simboliem.

Vēsturiskās Baltijas jūras reģiona Dziesmu un deju svētku saknes ir meklējams vācu kultūrā. Dziesmu svētki sakņojas tādos iepriekšējo gadsimtu fenomenos kā Apgaismības idejās un Herdera filozofijā, Hernhūtiešu brāļu draudžu kustībā, dzimstošajā nacionālajā romantismā un tautasdziesmas leģitimizēšanā un mazo nāciju veidošanā.

Sabrūkot Krievijas impērijai un rodoties jaunām valstīm (Latvijai, Lietuvai, Igaunijai, Somijai u.c.), nacionālās inteliģences uzsāktā un brīvprātīgo rīkotā Dziesmu svētku tradīcija tiek institucionalizēta un inkorporēta valsts politikā – brīvprātīgo rīkotos Dziesmu svētkus savā pārvaldībā pārņem valsts, nodrošinot organizāciju un finansējumu, tādējādi tie kļūst par oficiālu valsts pārvaldes instrumentu. Tādi tie paliek arī padomju gados, kad vara Dziesmu un deju svētkus, kuru saturs pamatā bija latviešu tautas dejas, latviešu tautasdziesmas un latviešu koru mūzikas klasika, izmanto kā vienu no galvenajiem instrumentiem iedzīvotāju nacionālo un nacionālistisko jūtu kanalizēšanai režīmam nekaitīgā un pieņemamā gultnē. Otrs būtisks Dziesmu un deju svētku procesa valstiska atbalsta pamatojums vienmēr ir bijušas rūpes par lietderīgāku vai mazāk asociālu iedzīvotāju brīvā laika izlietojumu, ko, kā pieņemts uzskatīt, nodrošina dalība pašdarbībā.

Padomju laiks bija raksturīgs ar to, ka mākslinieciskā pašdarbība tika samērā dāsni atbalstīta, un to apliecina arī abi mūsu pētījumi⁴, pašdarbnieki atceras, ka kolektīvu dalībnieki tika atalgoti ar papildus brīvdienām, ar tiesībām bez rindas iegādāties auto vai iegūt dzīvokli, bez maksas viņi tika vesti no un uz mēģinājumiem u.t.t. Atsevišķās padomju saimniecībās (kolhozos, sovhozos, rūpniecības uzņēmumos), kas bija turīgākas par citām un kuru vadītāji ar saviem pašdarbības kolektīviem centās spodrināt savu uzņēmumu vai pilsētu, rajonu prestižu, šis atbalsts bija īpaši nozīmīgs.

Sabrūkot padomju iekārtai, sabruka vai kardināli pārstrukturējās praktiski visi uzņēmumi un valsts administratīvās pārvaldes institūcijas. Relatīvi vismazākās pārmaiņas skāra valsts kultūras iestāžu infrastruktūru – kultūras nami, kultūras darbinieki un valsts dotācijas kultūras sistēmas uzturēšanai palika. Lai arī vairums pašdarbības kolektīvu bija zaudējuši uzņēmumu patronāžu un stabilu finansiālo atbalstu no pašvaldībām, tiem joprojām bija iespējas bez maksas darboties valsts un pašvaldību iestādēs (skolās, kultūras namos), kolektīvu vadītāji un kultūras dzīves organizatori joprojām saņēma, kaut arī minimālu, bet regulāru atalgojumu. Pašdarbības kustība ir turpinājusies arī neraugoties uz arvien pieaugošu brīvā laika un brīvo finansiālo resursu trūkumu, daudzām izklaides un brīvā laika pavadīšanas alternatīvām (kādu nebija padomju laikos, piemēram, brīva ceļošana uz ārvalstīm) un citiem objektīviem un subjektīviem 20.gadsimta beigu un 21.gadsimta sākuma fenomeniem. Neraugoties uz šiem pašdarbībai nelabvēlīgiem sociālajiem un ekonomiskajiem nosacījumiem, Dziesmu un deju svētku process nav apsīcis.

Tas liek mums jautāt, kas ir tie spēki, intereses vai vajadzības, kas dažādos politiskajos režīmos un atšķirīgos sociālajos kontekstos uztur Dziesmu un deju svētkus par masveidīgāko kustību Latvijā?

⁴ Tisenkopfs 2002, 2008.

Lai atbildētu uz šo jautājumu un izvērtētu pēdējo piecu gadu pārmaiņas, mēs turpinājam attīstīt 2002.gada pētījuma teorētiskos uzstādījumus. Pirmkārt, tas ir pieņēmums par Dziesmu un deju svētku galvenajām sociālajām funkcijām un to sabiedriskajām nozīmēm, kas tos uztur un atražo. Otrkārt, tas ir skats uz Dziesmu un deju svētku organizāciju un procesu, kā tādu, kurā iesaistītas un darbojas dažādas grupas, kurām var būt gan kopīgas, gan atšķirīgas intereses, vērtības un stratēģijas.

2002.gada pētījumā mēs pieņemām, ka Dziesmu un deju svētkiem ir četras galvenās funkcijas:

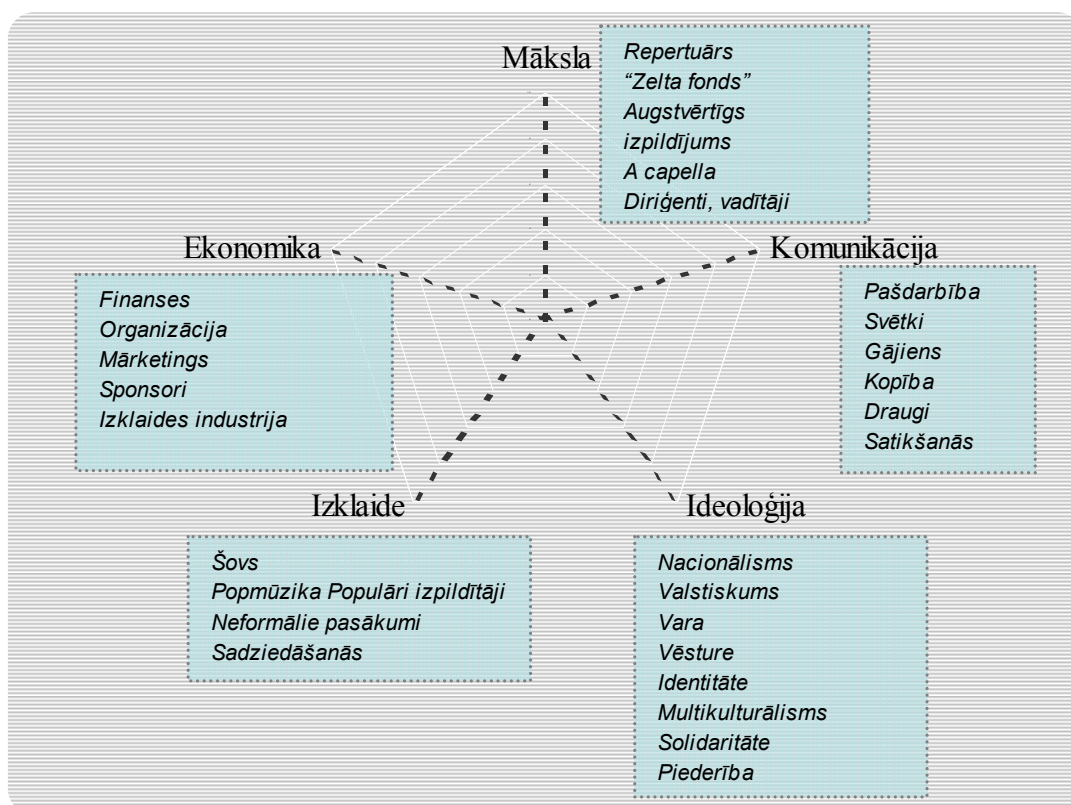
- Nacionālās identitātes atražošanas funkcija;
- Mākslinieciskā un estētiskā funkcija;
- Ideoloģiskā un politiskā funkcija;
- Pilsoniskās līdzdalības un komunikācijas funkcija.⁵

Šajā pētījumā, atbilstoši mūsdienu situācijai, veicām korekcijas modeli, daļēji pārgrupējot funkcijas, kā arī izdalot divas jaunas. Jaunais modelis grafiski attēlots 1.attēlā „Svētku modelis: funkcijas, aspekti un vērtības”. Tas sastāv no piecām pamata funkcijām: mākslas, komunikācijas, izklaides, ideoloģijas un ekonomisko. Tās uzskatāmas gan par Dziesmu un deju svētku elementiem, ja uz svētkiem raugāties kā uz sociālu fenomenu, gan par iespējām, resursiem un kapitāliem, ko Dziesmu svētku process var dot tām vai citām sociālajām grupām, sākot ar visu sabiedrību un nacionālo valsti kopumā, beidzot ar indivīdu (pašdarbnieku, koncertu apmeklētāju, neieinteresētu vai neinformētu nodokļu maksātāju) un atsevišķām sabiedrības grupām (latviešiem, pašdarbniekiem, profesionālajiem kultūras darbiniekiem).

2002. un 2007.gadu pētījumu modeļu būtiskākās atšķirības ir nacionālās identitātes atražošanas un ideoloģijas un politiskās funkciju apvienošana vienā – *ideoloģiskajā* un atsevišķi izdalītā *izklaides* funkcijā. Piektā (jaunieviestā) funkcija ir *ekonomiskā*.

⁵ Tisenkopfs 2003: 7.lpp.

1.attēls. Svētku modelis: funkcijas, aspekti un vērtības



Ar mākslas funkciju un mākslinieciskajiem aspektiem Dziesmu un deju svētku kontekstā mēs saprotam visu to, kas attiecas uz profesionālo un institucionalizēto mākslas pasauli. Tie ir mākslas profesionāļi (diriģenti, komponisti, kritiķi), tās ir profesionālās mākslas izglītības un pārraudzības institūcijas, tie ir paši mākslas darbi, tas ir mākslinieciskās jaunrades process.

Svētku komunikatīvā funkcija attiecas uz to procesuālo norisi, gan sagatavošanās posmā un pašdarbības ikdienā, gan arī pašu svētku norisēs. Viena no cilvēka pamata vajadzībām ir nepieciešamība komunicēt (satikties ar citiem, sarunāties, uzturēt attiecības), un tā ir viena no galvenajām motivācijām, kas veido un uztur kolektīvo pašdarbību.

Izklaides funkcija ir tuva un daļēji pārklājas ar komunikatīvajiem aspektiem, bet tā ir īpaši būtiska tad, kad Dziesmu un deju svētku analīzē iekļauj tādas iedzīvotāju grupas kā auditorija, skatītāji, patērētāji, kad runājam par svētku režiju vai dažādiem blakusproduktiem.

Ar ideoloģiju mēs saprotam to vērtību un attieksmju kopumu, kas runā un atbild uz tādiem jautājumiem kā: *Kas mēs esam? Kam mēs piederam? Kāda ir mūsu vēsture?* utt. Tie ir politiskas dabas jautājumi, par tiem „rūpējas” valsts un politiski apzinīgie pilsoņi. Šie jautājumi nav tādi, ko ikdienā uzdodam sev, tādējādi tie paliek it kā apslēpti un neartikulēti, bet noteikti piemītoši arī visam Dziesmu un deju svētku procesam.

Ekonomika ir jebkuru sabiedrisko procesu sastāvdaļa, un tādēļ to pat varētu neizdalīt kā īpašu Dziesmu un deju svētku funkciju. Ekonomiskās attiecības tādā vai citādā formā ir bijušas un būs stipri iesaistītas praktiski jebkurā Dziesmu un deju svētku procesa

posmā (piemēram, gādājot jaunus skatuves tērpus, algojot kolektīvu vadītājus vai svētku menedžerus, piesaistot sponsorus vai ziedojot). Tomēr makroekonomiskie nosacījumi mainās, dažādos Dziesmu un deju svētku procesa posmos un dažādām iesaistītajām sociālajām grupām ekonomiskās vajadzības var būt atšķirīgas (piemēram, iespējams, ka dārgie pūšamie instrumenti ir viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc Latvijā ir tik salīdzinoši maz pūtēju orķestru), tāpēc šī funkcija tika izdalīta atsevišķi.

Dziesmu un deju svētki ir fenomens, par kuru aizbildniecību ir uzņēmusies ne tikai Latvijas Republika, bet, kopš Baltijas Dziesmu un deju svētki ir iekļauti UNESCO pasaules nemateriālās kultūras mantojuma sarakstā, arī starptautiskā valstu kopiena. Tas nozīmē, ka ir būtiski izziņāt visu iedzīvotāju slāņu un grupu viedokļus un attieksmes pret Dziesmu un deju svētkiem, ne tikai to, kas tajos ir tieši iesaistīti (piemēram, pašdarbnieki, virsdiriģenti, mārketinga un valsts pārvaldes institūciju speciālisti), bet arī to, kas ne tikai nav iesaistīti Dziesmu un deju svētku procesā, bet pat nezina par šāda fenomena esamību. Un pat ja mēs raugāties vien uz Dziesmu un deju svētku procesā iesaistītajām grupām, arī to attieksmes var būtiski atšķirties. *“Dziesmu svētku profesionāļu un dziedātāju intereses var atšķirties. Profesionāļus vairāk interesē repertuārs un dziedājuma kvalitāte. Kamēr dziedātājus vairāk interesē pats process. (...)”* (pētnieks)⁶. No šī pieņēmuma izriet pētījuma otrais teorētiskais uzstādījums: atsevišķi skatīt dažādas iedzīvotāju grupas, analizē izdalot to kā otro dimensiju.

Saturiski pētījuma atskaites empīriskā materiāla analīze dalīta trīs lielās nodaļās, kas katra atbilst vienas lielas sociālās grupas viedokļu analīzei:

- visu Latvijas iedzīvotāju;
- Dziesmu un deju svētku procesā iesaistīto profesionāļu;
- pašdarbnieku.

Katrā no šīm grupām var izdalīt vairākas citas mazākas grupas, un šo grupu „iekšienē” vēl citas. Pieņemot, ka katrai no šīm grupām ir atšķirīgas attieksmes un arī dažādas pieredzes pret Dziesmu un deju svētku fenomenu, visu Latvijas iedzīvotāju analīzē mēs izdalām pašdarbniekus, Dziesmu un deju svētku pasākumu apmeklētājus, cittautiešus utml. Līdzīgā veidā Dziesmu un deju svētku profesionāļu vidū mēs atdalām komponistus no ierēdņiem, pētniekus no Dziesmu un deju svētku virsdiriģentiem, virsvadītājiem vai horeogrāfiem. Tāpat pašdarbniekus var dalīt pēc viņu pārstāvētā mākslas žanra veida (koris, deju kolektīvs un pūtēju orķestris var atšķirties savās ikdienas gaitās, un to vieta un loma Dziesmu un deju svētku procesā un pašos svētkos arī atšķiras), pēc ģeogrāfiskās vietas (lielpilsēta, mazpilsēta, lauku teritorija) vai citām pazīmēm.

Pētījuma hipotēze

Dziesmu un deju svētki kā sociāla parādība ir izveidojusies un turpina pastāvēt balstoties dažādās vērtības un apmierinot dažādas vajadzības, kas iekustina un liek tajos piedalīties cilvēkiem un to veidotām grupām, institūcijām. Gan vērtības, gan cilvēki grupējas. Izveidojas apvienības. Individu līmenī mēs tās varam saukt par sociālajām grupām vai institūcijām; vērtību un vajadzību līmenī mēs varam runāt par vispārīgākas pakāpes tipiskām funkcijām. Tādējādi mēs Dziesmu un deju svētkus aplūkojam kā procesu, kas veidojas un mainās atkarībā no dažādo to sastāvelementu spēka savirknējumiem un konfigurācijām.

⁶ Tisenkopfs 2002: 47. lpp.

Pētījumā pieņemam, ka Dziesmu un deju svētki ir mainīgs sociālais fenomens, kas dažādos laika posmos var transformēties, saglabājot savu kodolu. Šīs atšķirības izriet gan no valdošo vērtību, gan no iedzīvotāju un dažādu sociālo grupu vajadzību maiņām. Lai modelētu iespējamās Dziesmu un deju svētku procesa attīstības virzienus, mēs to analizējam ar trīs teorētisku modeļu starpniecību:

- konverģences;
- diverģences;
- heterogenitātes.

*Konverģences*⁷ modelis paredz, ka sabiedrībā, kas sastāv no dažādām grupām ar atšķirīgām interesēm, veidojas un pastāv vienota izpratne par Dziesmu un deju svētkiem, tā ir spēcīgi iesakņota cilvēku prātos un kultūrā. Svētkiem ir stiprs atbalsts no dažādām iedzīvotāju grupām, un tas rezultējas nepārtrauktā un vienmērīgā Dziesmu un deju svētku procesā.

Ar *diverģenci*⁸ mēs saprotam pretmetu cīņu – pamatā ir divi galvenie spēki jeb intereses, kas arvien vairāk nošķiras un atsvešinās. Lai arī to pamats ir kopīgs – Dziesmu un deju svētki, tās ir konkurējošas Dziesmu un deju svētku interpretācijas, arī dažādas vajadzības un prakses. Tikmēr, kamēr turpina pastāvēt zināma vienprātība par svētku svarīgākajiem aspektiem, un viena interese nepārmāc otru, process nav apdraudēts.

Heterogenitāte ir daudzveidība. Dziesmu un deju svētku kontekstā tas nozīmē to, ka tajos nozīmīgi kļūst vairāki spēcīgi virzieni, idejas, koncepcijas, intereses. Virzība uz heterogenitātes modeli slēpj risku Dziesmu un deju svētku procesam izšķīst daudzo aģentu atšķirīgajās, nereti nesavienojamās, interesēs, otrajā plānā aizbīdot, pēc tam arī pazaudējot to kopīgo, kas ir bijis un visus šos 150 gadus saturējis svētkus kopā.

Pētījuma empīriskos datus analizē mēs raudzīsimies, kādas ir katras no minēto iedzīvotāju grupu interesēm un vajadzībām, kas liek tām iesaistīties (vai neiesaistīties) Dziesmu un deju svētku procesā; kā tās vērtē dažādās svētku funkcijas, cik tās viņiem ir nozīmīgas, un kā tās mainījušās dažādo faktoru ietekmē laika gaitā.

Pētījuma noslēgumā mēs salīdzināsim empīriskās analīzes rezultātā iegūto informāciju ar izstrādātajiem trim teorētiskajiem modeļiem, secinot, kurš no tiem ir atbilstošāks mūsdienu situācijai un ir uzskatāms par varbūtīgāku nākotnes scenāriju.

⁷ „- Izcelsme - vācu *Konvergenz* < latīņu *convergere* ‘savstarpēji tuvoties, tiekties’.

- I. Pakāpeniska pazīmju tuvināšanās, sakrišana (kam atšķirīgam, savstarpēji neatkarīgam); pakāpeniskā evolūcijā notiekoša neradniecīgu, atšķirīgu parādību (piemēram, dzīvnieku sugu, sabiedrības iekārtu) aizvien lielāka tuvināšanās. (...)” (Tildes vārdnīca)

⁸ „- Izcelsme - vācu *Divergenz* < latīņu *divergens* (*divergentis*) ‘dažādos virzienos ejošs’.

- I. Aizvien lielāku savstarpēju atšķirību rašanās; aizvien lielāka atšķiršanās no kā kopīga, sākotnēja. (...)” (Tildes vārdnīca)

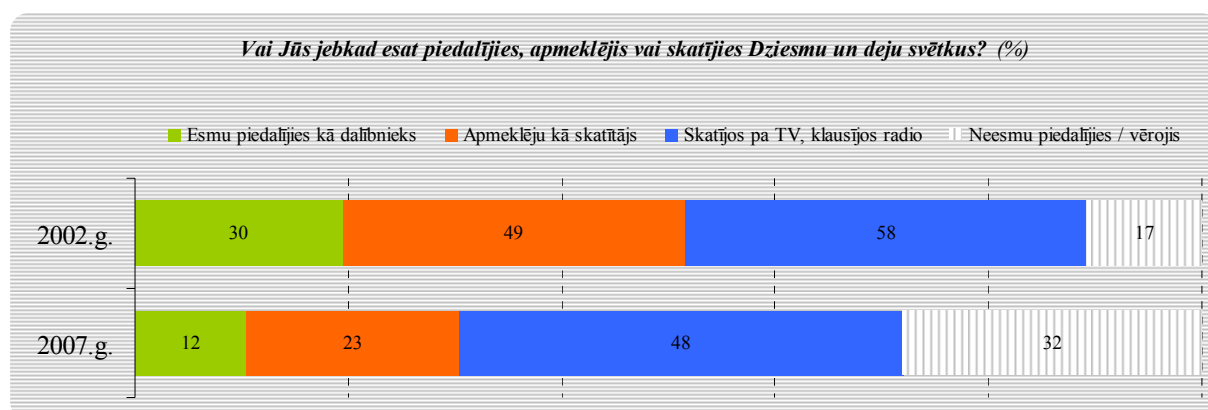
1. Dziesmu un deju svētku loma un nozīme sabiedrības vērtējumā (iedzīvotāju aptauju rezultāti: 2002. un 2007.gads)

Šajā nodaļā tiks analizēti iedzīvotāju aptauju rezultāti. Gan pirmā (2002.gada), gan otrā (2007.gada) Dziesmu un deju svētku pētījuma gaitā tika veiktas reprezentatīvas Latvijas iedzīvotāju aptaujas. Abas aptaujas veiktas izmantojot vienotu metodoloģiju (vienus un tos pašus anketas jautājumus), tas ļauj izdarīt šo divu datu kopu salīdzinājumu.

1.1. Iedzīvotāju līdzdalība Dziesmu un deju svētkos

Salīdzinot 2002. un 2007.gada aptauju rezultātus par Dziesmu un deju svētku apmeklējumu, atklājas, ka 2007.gada aptaujā kopumā iedzīvotāji savu dalību Dziesmu un deju svētku procesā vērtējuši kā daudz pasīvāku nekā 2002.gada aptaujā. Būtiski samazinājies to iedzīvotāju skaits, kuri apgalvo, ka ir piedalījušies Dziesmu un deju svētkos kā dalībnieki (2002.gadā – 30%, 2007.gadā – 12% no visiem respondentiem) vai apmeklējuši kādu no svētku pasākumiem (2002.gadā – 49% un 23% 2007.gadā). Nedaudz mazāk ir sarucis to iedzīvotāju skaits, kuri svētkus vērojuši ar plašsaziņas līdzekļu (televīzijas un radio) starpniecību (attiecīgi 58% un 48%). Tāpat būtiski lielāks to respondentu īpatsvars, ka apgalvo, ka nekad nav piedalījušies, apmeklējuši vai vērojuši Dziesmu un deju svētkus (17% un 32%).

2.attēls. Līdzdalība Dziesmu un deju svētkos



Vairākatbilžu jautājums. $n(2007)=1101$, $n(2002)=1000$.

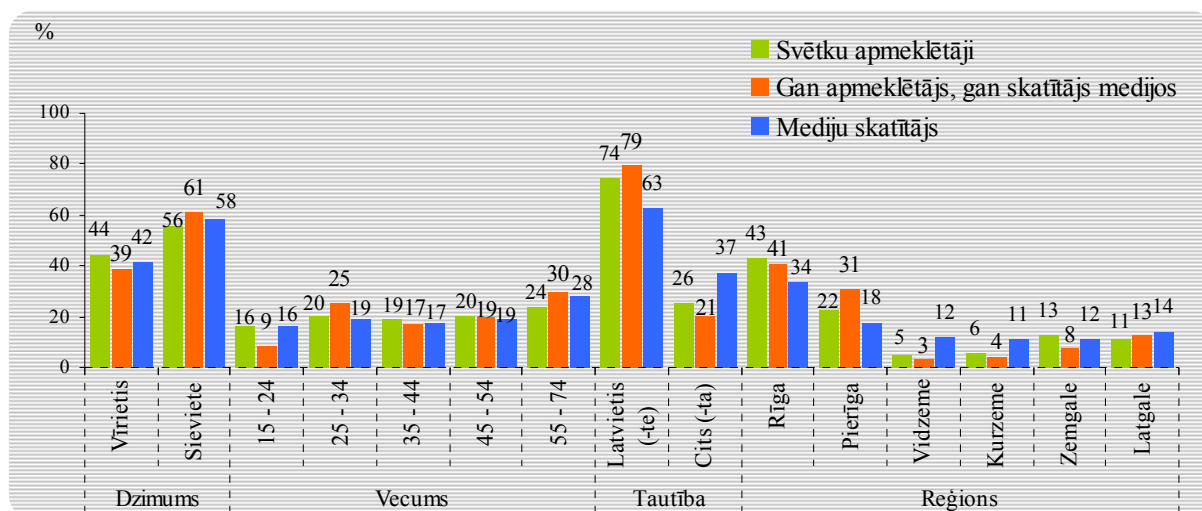
Atšķirības iedzīvotāju līdzdalībā Dziesmu un deju svētku procesā, kādas tās atklājas analizējot 2002.gada un 2007.gada iedzīvotāju aptauju datus ir būtiskas. Mēs to skaidrojam gan ar objektīviem rādītājiem, gan ar subjektīviem. Viens no šī pētījuma pamata secinājumiem, kas izriet arī no citiem analizētajiem datiem, ir tāds, ka kopumā iedzīvotāju attieksme pret Dziesmu un deju svētkiem ir kļuvusi mazāk eksaltēta – respondenti krietni rezervētāk vērtē svētku sociālo (vispārīgo) nozīmi. Tā ir subjektīva attieksme, kas ietekmē ne tikai konkrētus subjektīvus spriedumus un vērtējumus, bet arī atspoguļojās respondentu aktivitāšu pašnovērtējumā. Dziesmu un deju svētki ir simbols, un līdz ko samazinās šī simbola prestižs, tā samazinās arī citi, it kā objektīvāki rādītāji (piemēram, svētku apmeklējums, līdzdalība tajos). Objektīvs rādītājs, kas daļēji izskaidro tik atšķirīgas respondentu atbildes uz vieniem un tiem pašiem jautājumiem 2002. un 2007.gadā ir atšķirīgais konteksts. Piemēram, 2002.gada respondentiem vēl spilgtā atmiņā bija *Rīgai 800* dziesmu svētku pasākums, ko šodien neuzskata par Dziesmu svētkiem.

Analizējot konkrētāk, kādi tad ir bijuši Dziesmu un deju svētku dalībnieki, redzams, ka tie galvenokārt ir latvieši (87% no dalībniekiem) un sievietes (63%). Lielāks dalībnieku īpatsvars dzīvo Rīgas un Latgales reģionos. Salīdzinot ar 2002.gada aptauju, 2007.gadā sieviešu – dalībnieču ir bijis nedaudz vairāk (74%), taču tautību ziņā ievērojamu izmaiņu nav. Interesanti, ka 2002.gadā līdzās Rīdzeniekiem aktīvāki Dziesmu un deju svētku dalībnieki bija Zemgales reģiona kultūras pašdarbnieki, ko visdrīzāk var skaidrot ar šo reģionu tuvumu svētku centram – Rīgai, kurā notiek svētki, un kur ir koncentrējušies labākie valsts kolektīvi un profesionāļi (diriģenti, kolektīvu vadītāji).

Arī skatītāju vidū 2007.gadā salīdzinoši vairāk ir Rīgas un Rīgas reģiona iedzīvotāju. Sievietes svētkus vēro nedaudz biežāk, nekā to dara vīrieši (attiecīgi 56% un 44%). Jāuzsver, ka tie respondenti, kuri paši ir apmeklējuši Dziesmu un deju svētku pasākumus, biežāk seko svētkiem arī televīzijā un radio.

Saskaņā ar pētījuma rezultātiem Dziesmu un deju svētki ir Rīgas reģiona svētki – tos galvenokārt apmeklē un vēro Rīdzenieki – 66% no visiem aptaujātajiem svētku apmeklētājiem un tie ir 52% no visiem aptaujātajiem svētku vērotājiem plašsaziņas līdzekļos, un tas ir saprotams, jo Rīgas reģionā dzīvo puse Latvijas, bez tam tur ir lielāks profesionālo un augstāk kvalificēto kolektīvu īpatsvars. Taču, jānorāda, ka tieši plašsaziņas līdzekļi sniedz iespēju sekot svētkiem neklātienē arī reģionu iedzīvotājiem (48% vērojuši svētkus plašsaziņas līdzekļos salīdzinot ar 34% apmeklējušo klātienē) un cittautiešiem (37% vērojuši plašsaziņas līdzekļos salīdzinoši ar 26% apmeklējušo klātienē). (3.attēls)

3.attēls. Dziesmu un deju svētku apmeklētāju un skatītāju medijos portrets 2007.gadā



n=251 (svētku apmeklētāji); n=116 (gan apmeklētājs, gan skatītājs medijos); n=528 (mediju skatītājs)

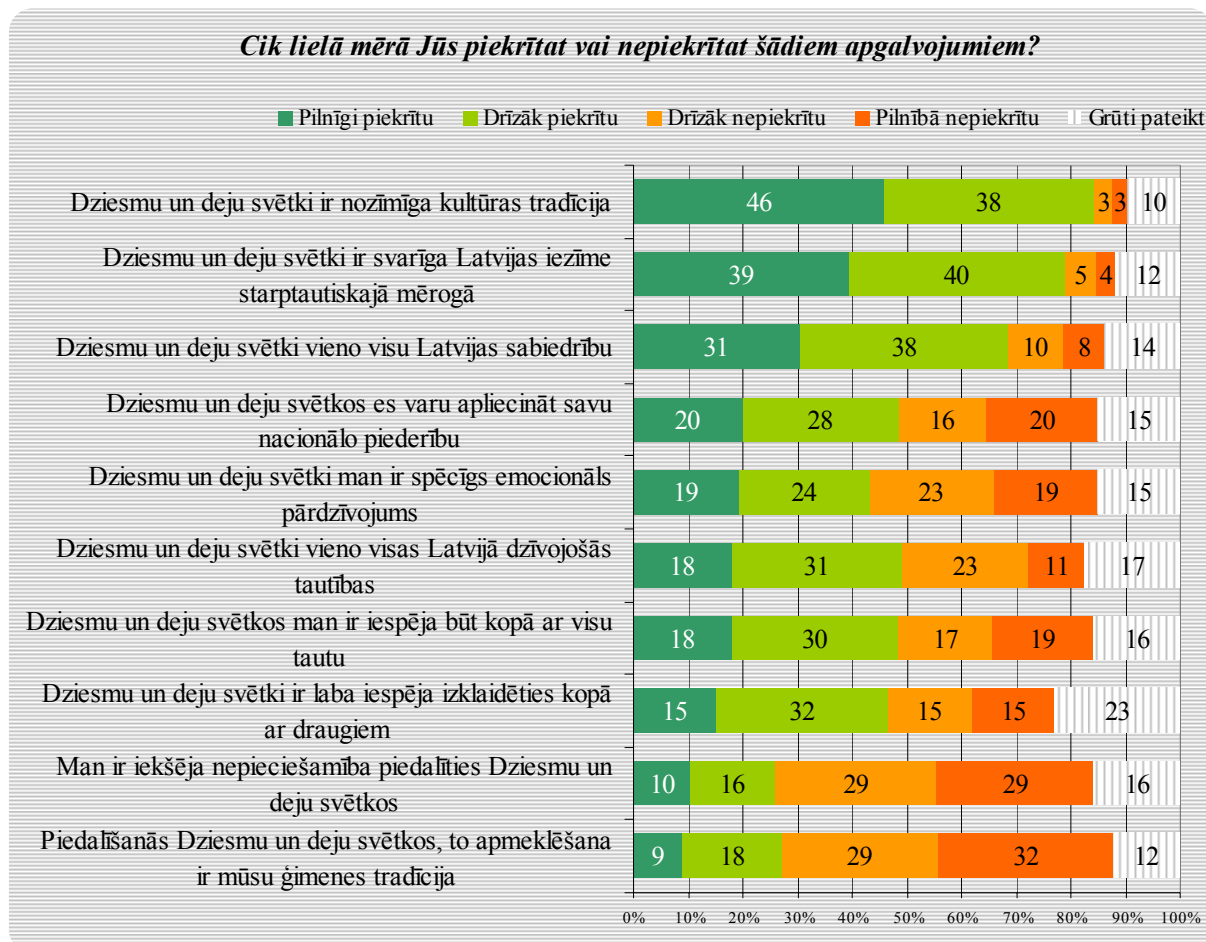
1.2. Iedzīvotāju vērtējums par dažādiem Dziesmu un deju svētku aspektiem

Iedzīvotāju aptaujā respondenti tika lūgti paust attieksmi pret 10 apgalvojumiem par Dziesmu un deju svētkiem (skat. II Pielikumā [Iedzīvotāju aptaujas anketas 2.jautājumu](#)). Trīs apgalvojumi, kuriem aptaujātie visbiežāk piekrīt, atspoguļo *vispārīgu attieksmi* pret Dziesmu un deju svētkiem: „Dziesmu un deju svētki ir nozīmīga kultūras tradīcija” (piekrīt 84%), „Dziesmu un deju svētki ir svarīga Latvijas iezīme starptautiskajā mērogā” (piekrīt 79%), kā arī „Dziesmu un deju svētki vieno visu Latvijas sabiedrību” (piekrīt 69%). Pārējiem apgalvojumiem piekrīt mazāk nekā puse aptaujāto.

No *personisko* svētku nozīmi raksturojošajiem apgalvojumiem respondenti visbiežāk piekrīt apgalvojumam „Dziesmu un deju svētkos es varu apliecināt savu

nacionālo piederību” (piekrīt 48%), apgalvojumam „Dziesmu un deju svētkos man ir iespēja būt kopā ar visu tautu” (piekrīt 48%) kā arī apgalvojumam „Dziesmu un deju svētki ir laba iespēja izklaidēties kopā ar draugiem” (piekrīt 47%). Tam, ka „Dziesmu un deju svētki ir manas ģimenes tradīcija”, piekrīt 27% aptaujāto, bet tam, ka respondentam ir iekšēja nepieciešamība piedalīties Dziesmu un deju svētkos, piekrīt 26% aptaujāto.

4.attēls. Respondentu viedoklis par dažādiem ar Dziesmu un deju svētkiem saistītiem apgalvojumiem



n=1101.

Aptauja atklāj, ka Dziesmu un deju svētki lielā mērā ir latviešu svētki, aptaujāto cittautiešu pozitīvo viedokļu īpatsvars, vērtējot visus apgalvojumus, bija ievērojami zemāks, īpaši tas vērojams jautājumos, kas skar Dziesmu un deju svētkus saistībā ar tautību un nacionālo piederību. Jāsecina, ka šīs sabiedrības daļas interese par Dziesmu un deju svētkiem ir krietni mazāka. Tā, piemēram, apgalvojumam „Dziesmu un deju svētkos man ir iespēja būt kopā ar visu tautu” piekrīt 62% latviešu un 32% cittautiešu, apgalvojumam „Dziesmu un deju svētki vieno visu Latvijas sabiedrību” piekrīt 80% latviešu un 52% cittautiešu, savukārt apgalvojumu „Dziesmu un deju svētki ir svarīga Latvijas iezīme starptautiskajā mērogā” 64% cittautiešu uzskata, ka tas tā ir, kamēr gandrīz visi latvieši, tas ir, 92% piekrīt šādam apgalvojumam. Tas, ka Dziesmu un deju svētki tomēr nav visu Latvijā dzīvojošo tautību svētki, apstiprina apgalvojuma „Dziesmu un deju svētki vieno visas Latvijā dzīvojošās tautības” vērtējums, tam piekrīt tikai puse jeb 54% latviešu un vēl mazāk cittautiešu (42%).

Analizējot šos pašus 10 apgalvojumus, izmantojot faktoranalīzes metodi, tie sadalās divās grupās, līdzīgi tam dalījumam, kas jau veikts šīs apakšnodaļas sākumā – tie ir *vispārīgās* nozīmes vērtējumi un tie ir *personiskās* nozīmes vērtējumi (skat. 2.tabulu „Dažādu apgalvojumu par Dziesmu un deju svētkiem grupēšanās (faktoranalīzes

rezultāti)'). Faktoranalīzes rezultāti interpretējami tā, ka šie ir divi alternatīvi Dziesmu un deju svētku nozīmes vērtējumu varianti: vai nu respondents pamatā augstu novērtē tos Dziesmu svētku aspektus, kas personīgi saistās ar viņa dzīvi un pieredzi, vai arī dod augstāku novērtējumu abstraktākiem apgalvojumiem par Dziesmu svētkiem. Tas ļauj pieņemt, ka tiem, kas aktīvi piedalās Dziesmu un deju svētku procesā, būtiskākās svētku nozīmes ir tās, kas personiski attiecās uz viņiem, kas ir pārdzīvotas un kuras viņi vēlas piedzīvot atkal. Tas atbilst kultūras atkarības (adikcijas) teorijai – jo vairāk patērē kādu kultūras produktu, jo vairāk indivīds ir „tajā iekšā”, jo lielāka vērtība tam tiek piešķirta un galu galā tas kļūst par tevis paša daļu.

Savukārt tie, kas vērtējot Dziesmu un deju svētkus pieder otrai grupai, visdrīzāk pauž iemācītas vai dzirdētas atziņas. Tie ir vispārzināmie „fakti” jeb sabiedrībā mītošie pieņēmumi par Dziesmu un deju svētkiem: tā ir atpazīstamākā Latvijas kultūras tradīcija; tas ir starptautiski atpazīstams zīmols; Dziesmu un deju svētki vieno visus. Te jāpiebilst, kā pēdējie divi drīzāk ir uzskatāmi par kļūdainiem priekšstatiem.

2.tabula. Dažādu apgalvojumu par Dziesmu un deju svētkiem grupēšanās (faktoranalīzes rezultāti)

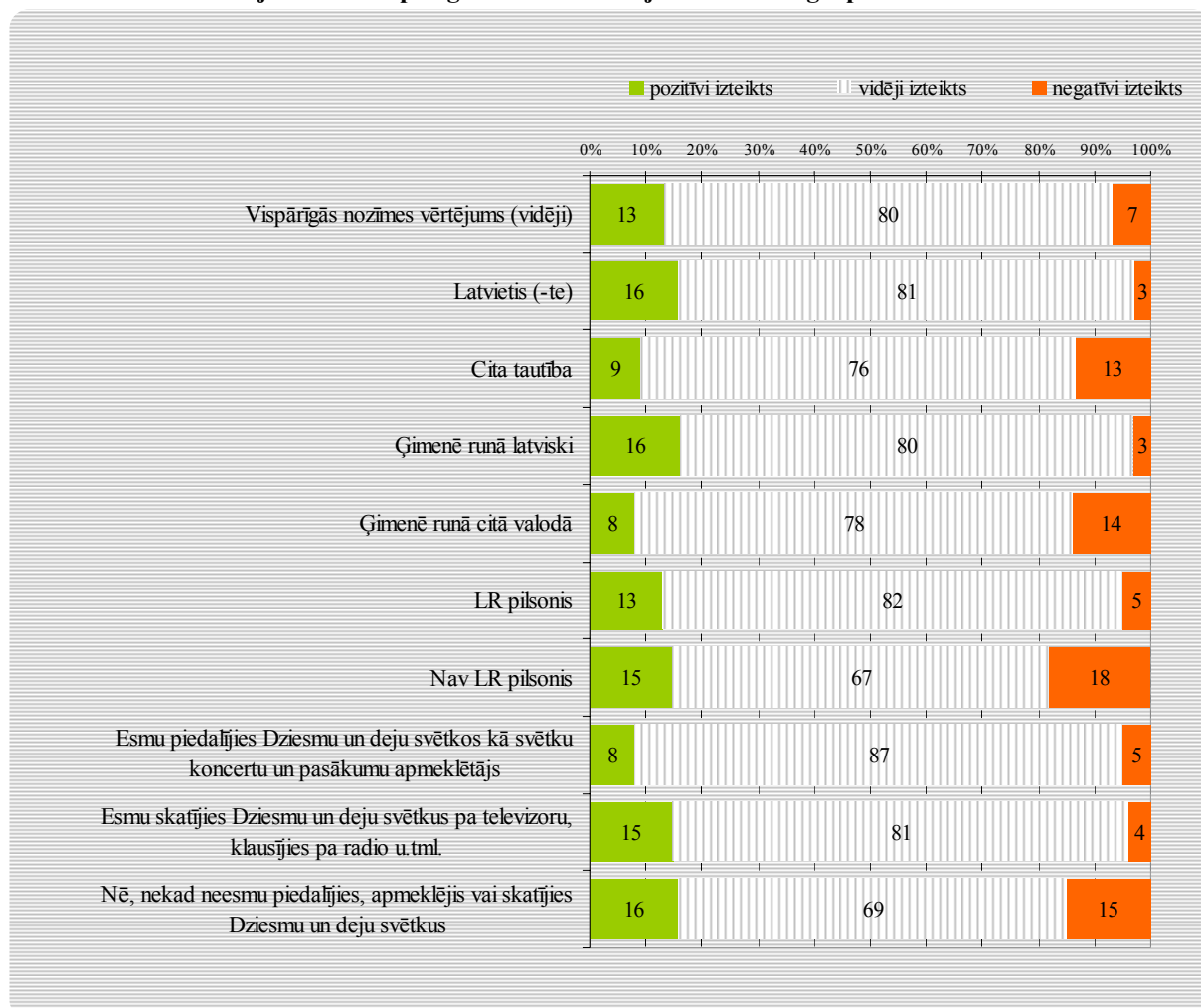
Personiskās nozīmes	Vispārīgās nozīmes
Man ir iekšēja nepieciešamība piedalīties Dziesmu un deju svētkos	Dziesmu un deju svētki ir svarīga Latvijas iezīme starptautiskajā mērogā
Piedalīšanās Dziesmu un deju svētkos, to apmeklēšana ir mūsu ģimenes tradīcija	Dziesmu un deju svētki ir nozīmīga kultūras tradīcija
Dziesmu un deju svētkos man ir iespēja būt kopā ar visu tautu	Dziesmu un deju svētki vieno visu Latvijas sabiedrību
Dziesmu un deju svētki man ir spēcīgs emocionāls pārdzīvojums	Dziesmu un deju svētki vieno visas Latvijā dzīvojošās tautības
Dziesmu un deju svētkos es varu apliecināt savu nacionālo piederību	<i>Dziesmu un deju svētkos es varu apliecināt savu nacionālo piederību</i>
Dziesmu un deju svētki ir laba iespēja izklaidēties kopā ar draugiem	<i>Dziesmu un deju svētki ir laba iespēja izklaidēties kopā ar draugiem</i>
<i>Dziesmu un deju svētki vieno visu Latvijas sabiedrību</i>	
<i>Dziesmu un deju svētki vieno visas Latvijā dzīvojošās tautības</i>	

Piezīmes: slīprakstā ir tie apgalvojumi, kas ir būtiski abām vērtējumu grupām.

Lai pārbaudītu pieņēmumu par to, ka būtiski atšķiras Dziesmu un deju svētku dalībnieku un pārējo attieksmes pret svētkiem, aptaujas respondenti tika sadalīti vairākās grupās un atsevišķi analizēti viņu viedokļi (skat. 5. un 6.attēlus). Svētki ir nozīmīgi tiem, kas tajos piedalās kā dalībnieki un skatītāji – šiem cilvēkiem visvairāk ir izteikta svētku personiskā nozīmīguma dimensija (38% tiem, kas darbojas pašdarbības kolektīvos, 36% tiem, kas piedalās kā dalībnieki, 25% tiem, kas piedalās svētkos kā skatītāji salīdzinājumā ar 16% vidēji), bet zema tiem, kas svētkos nav piedalījušies un tos nav skatījušies – 3%. Latviešiem, latviešu valodā runājošajiem un pilsoņiem svētku personiskā nozīmība ir izteiktāka nekā nelatviešiem un nepilsoņiem. Līdzīgas, taču mazāk izteiktas atšķirības vērojamas arī svētku vispārējās nozīmības vērtējumā.

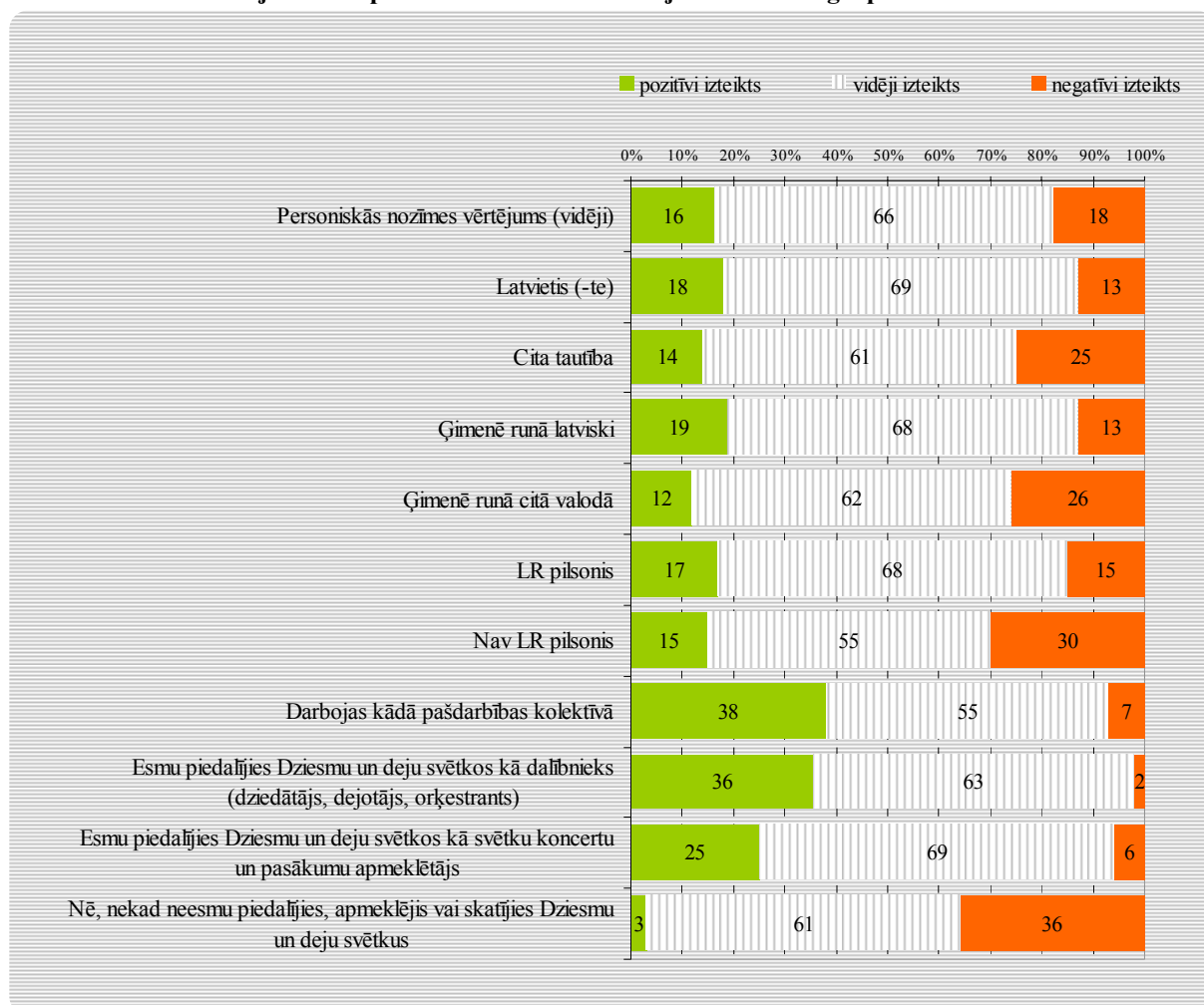
Iedzīvotāju vērtējums gan nav tik niansēts kā ekspertu vērtējums, jo iedzīvotājiem nebija iespēju tādu sniegt, taču arī tas ļauj runāt par līdzdalības, iesaistīšanās dimensiju un atšķirībām svētku personiskā nozīmīguma vērtējumā.

5.attēls. Dziesmu un deju svētku vispārīgās nozīmes vērtējums dažādās grupās



n=599 (visi respondenti, kas atbildēja uz jautājumu)

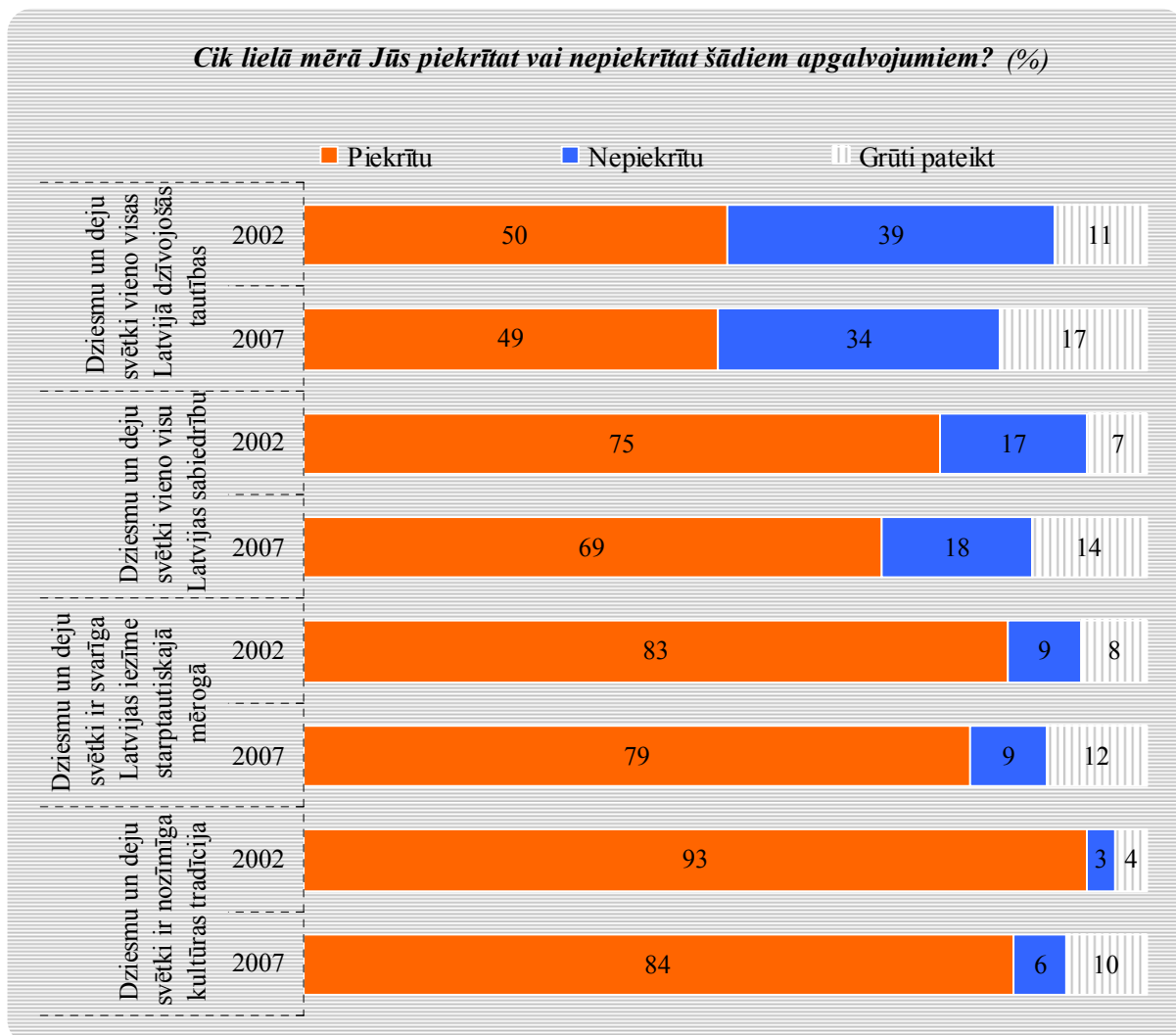
6.attēls. Dziesmu un deju svētku personiskās nozīmes vērtējums dažādās grupās



n=599 (visi respondenti, kas atbildēja uz jautājumu)

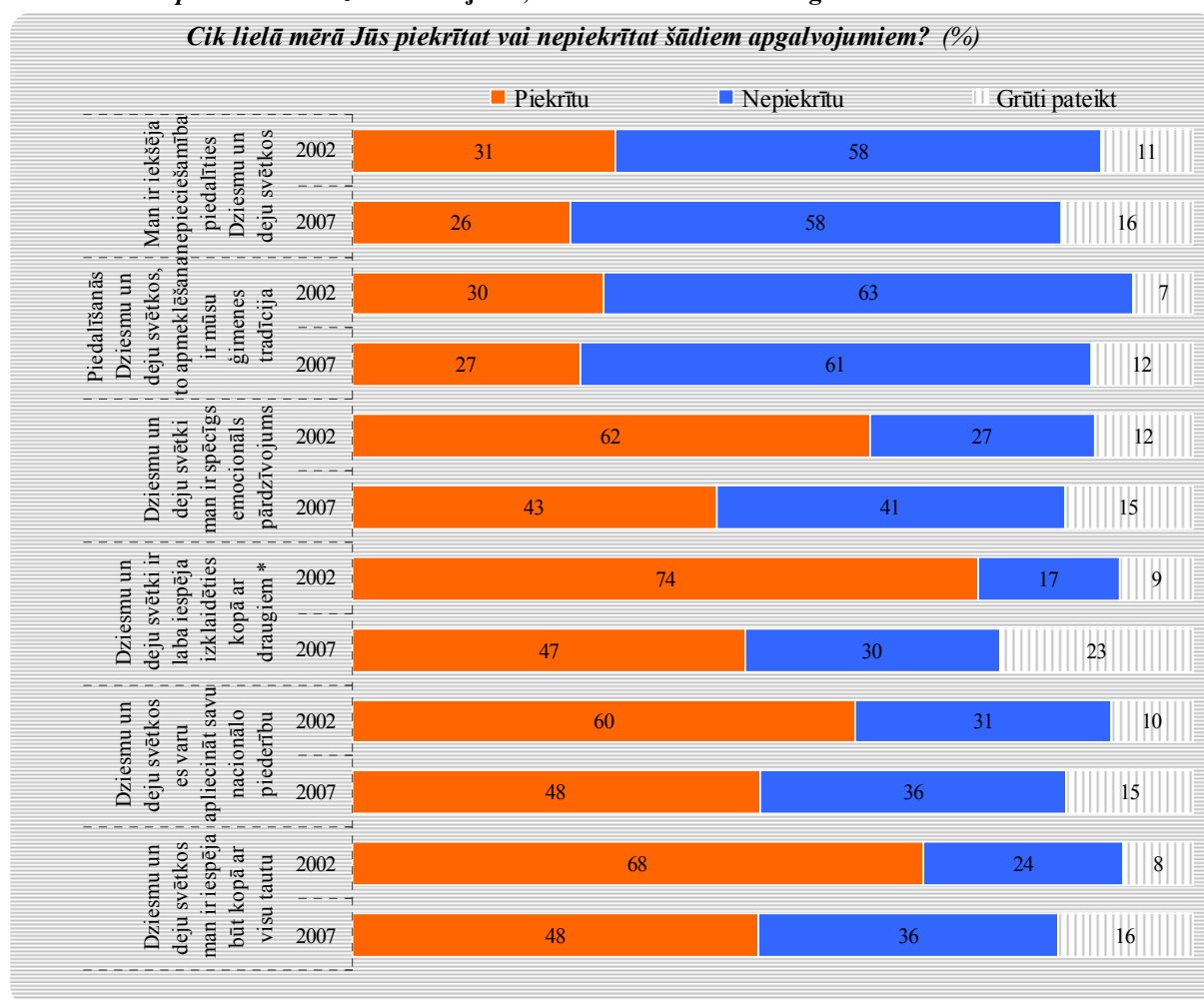
Salīdzinot divas minētās svētku nozīmības dimensijas ar 2002.gada iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, redzams, ka iedzīvotāju vērtējums par Dziesmu un deju svētku nozīmi ir kļuvis mērenāks, viņi svētku nozīmi nacionālās kultūras un personiskās nozīmības kontekstos vērtē zemāk. Ir pieaudzis to iedzīvotāju skaits, kuriem nav sava viedokļa par dažādiem ar Dziesmu un deju svētkiem saistītiem aspektiem.

7.attēls. Dziesmu un deju svētku vispārīgās nozīmes vērtējums, salīdzinot 2002. un 2007.gadus



n(2007)=1101; n(2002)=1000

8.attēls. Svētku personiskās nozīmes vērtējums, salīdzinot 2002.un 2007.gadus



* 2002.gada aptaujā apgalvojums bija: „Dziesmu svētki ir patīkama izklaide”
n(2007)=1101; n(2002)=1000

Par Latvijas sabiedrības neviendabības palielināšanos liecina apgalvojuma „Dziesmu un deju svētkos man ir iespēja būt kopā ar visu tautu” vērtējums, kuram 2007.gadā piekrīt mazāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju (salīdzinot ar 2002.gadu, tie bija 68%). Līdzīgu pieņēmumu var izdarīt salīdzinot latviešu un cittautiešu respondentu atbildes. Atklājas, ka 62% latviešu un 31% cittautiešu piekrīt šim apgalvojumam (2002.gadā tie bija 76% latviešu un 52% cittautiešu).

Iespējams, tas liecina arī par to, ka arvien mazāk cilvēku Dziesmu un deju svētkus uztver par savas identitātes sastāvdaļu. To raksturo apgalvojuma „Dziesmu un deju svētkos es varu apliecināt savu nacionālo piederību” vērtējums – tikai puse Latvijas iedzīvotāju (48% salīdzinot ar 60% 2002.gadā) svētkus uztver kā nacionālās piederības izpausmi. Iespējams, pieaugošās individualizācijas tendences un daudzveidīgo iespēju palielināšanās iespaidā, mūsdienā Latvijas iedzīvotāji savas kultūras identitātes veidošanā mazāk izmanto nacionālās valsts idejas, bet citus resursus, piemēram, medijos dominējošos globālās kultūras avotus, dažādas „mazās” un specifiskās identitātes, dzīves stilus.

Jāuzsver, ka Dziesmu un deju svētki ir lielā mērā latviešu svētki, jo svētkus kā savas nacionālās piederības apliecinājumu un avotu uztver tikai 25% Latvijas cittautiešu, kamēr tādi tie ir 66% latviešu. Tiesa, cittautiešu vērtējums salīdzinot ar 2003.gadu ir palicis nemainīgs (2002.gadā: 27%), kamēr latviešu vērtējums ir samazinājies (2002.gadā: 77%).

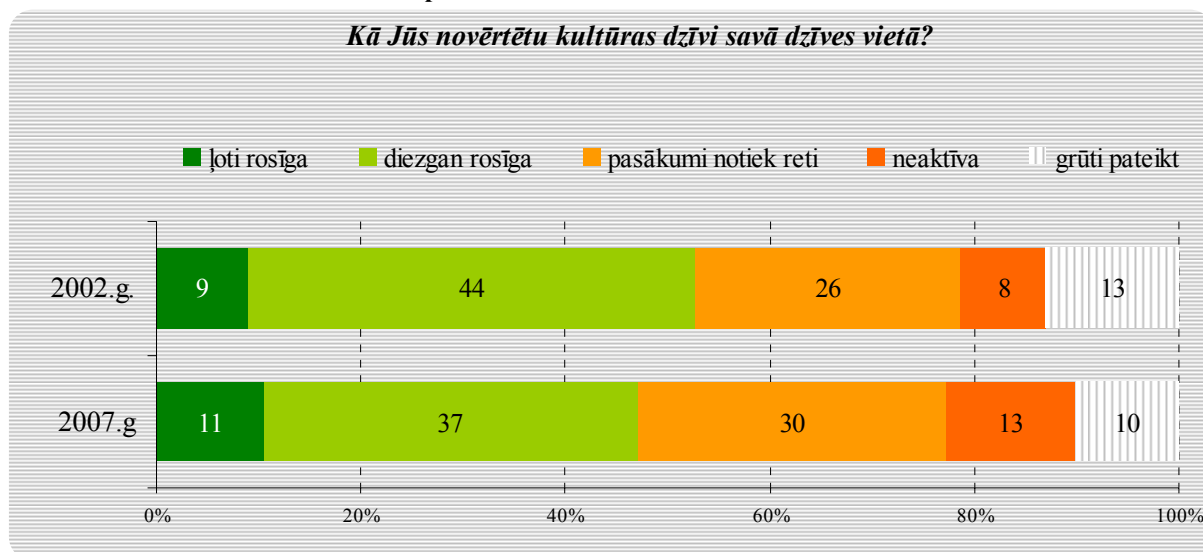
Kopumā varam secināt, ka novērojama tendence Dziesmu un deju svētkiem pamazām zaudēt savu visaptverošo sociālo nozīmi. Tā, piemēram, 2007.gadā respondenti ievērojami retāk nekā 2002.gadā norādīja, ka Dziesmu un deju svētki viņiem ir spēcīgs emocionāls pārdzīvojums – 43% salīdzinot ar 62% 2002.gadā. Līdzīgas tendences uzrāda arī citu jautājumu analīze.

1.3. Kultūras dzīves vērtējums respondenta dzīves vietā

Lai iegūtu plašāku ieskatu par kultūras dzīves intensitāti, un lai specifisku kultūraktivitāti (Dziesmu un deju svētkus) salīdzinātu ar vispārīgu kultūrvides situāciju, aptaujā iedzīvotājiem jautājām, kā viņi kopumā novērtē savas dzīves vietas kultūras dzīvi.

Salīdzinot, kā iedzīvotāji vērtē savas tuvākās vides kultūras dzīvi, nav vērojamas nozīmīgas izmaiņas pēdējo piecu gadu laikā, tomēr ir vērojama tendence kultūras dzīvi vērtēt kā neaktīvāku.

9.attēls. Kultūras dzīves aktivitāte respondenta dzīves vietā



n(2007)=1101; n(2002)=1000.

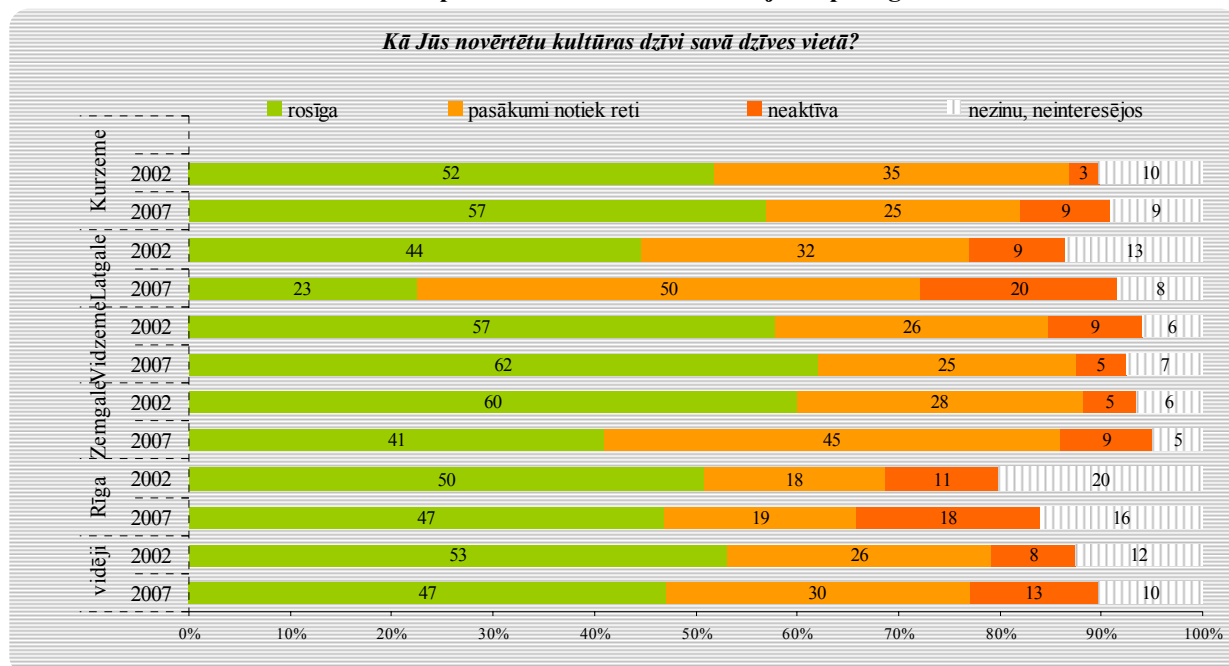
Analizējot 2007.gada aptaujas datus reģionālajā griezumā, var secināt, ka saskaņā ar respondentu teikto, Vidzemē un Kurzemē ir visaktīvākā kultūras dzīve (attiecīgi 62% vidzemnieku un 54% kurzemnieku norādīja, ka tā ir ļoti un diezgan rosīga), savukārt vislielākās grūtības novērtēt savas dzīves vietas kultūras dzīvi bija rīdziniekiem (16%). Kā aktīvu savu kultūras dzīvi novērtējuši Latgales 22% iedzīvotāji, kas ir divas–trīs reizes mazāks īpatsvars nekā citu reģionu respondentu vērtējumos.

Ja salīdzina divu aptauju rezultātus (2002. un 2007.gada) reģionālajā un laika griezumā, tad arī te ar visaktīvāko kultūras dzīves novērtējumu izceļas Kurzemes un Vidzemes reģioni, vienīgie, kur kultūras dzīve 2007.gadā novērtēta augstāk, nekā 2002.gadā. Pārējos reģionos, tāpat kā vidēji Latvijā, 2007.gadā iedzīvotāji devuši pesimistiskākus vērtējumus. Īpaši negatīvs bijis Latgales un Zemgales iedzīvotāju vērtējums, viņuprāt kultūras dzīve kļuvusi apmēram par 1/3 nabadzīgāka – pasākumi noritējuši retāk un kultūras dzīve bijusi neaktīvāka (skat. 10.attēlu „Kultūras dzīves aktivitāte respondenta dzīves vietā: sadalījums pa reģioniem”). Balstoties uz šo aptauju datiem varam secināt, ka kopumā šo gadu laikā kultūra uzplaukusi tur, kur jau tā bija aktīvāka nekā citviet, savukārt citur kļuvusi vēl neaktīvāka (izņēmums ir Zemgale). Bez īpašas citu datu analīzes nav iespējams dot šādas situācijas maiņas skaidrojumu. Citi jaunākie Latvijas kultūras dzīves pētījumi⁹ parāda, ka kopumā iedzīvotāji kultūras

⁹ Zepa 2007 un Ķīlis 2007.

pasākumus apmeklē biežāk nekā 5–6 gadus atpakaļ, bet tas varētu būt tāpēc, ka augusi iedzīvotāju labklājība un vēlme piedalīties publiskos pasākumos. Tomēr katrs no šiem pētījumiem veikts ar atšķirīgu metodoloģiju, un iegūtie dati ir grūti salīdzināmi.

10.attēls. Kultūras dzīves aktivitāte respondenta dzīves vietā: sadalījums pa reģioniem



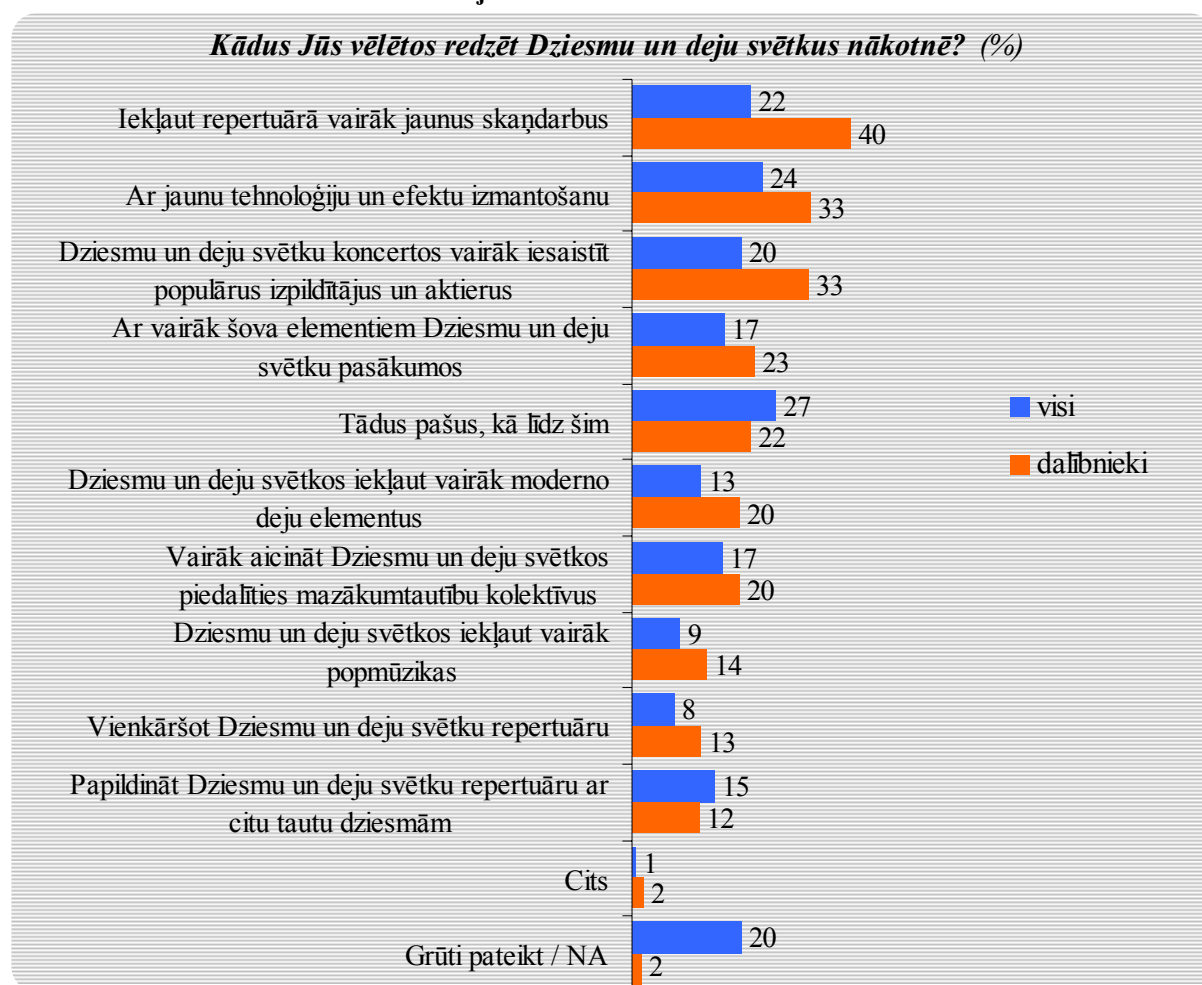
$n(2007)=1101$; $n(2002)=1000$.

1.4. Dziesmu un deju svētku nākotne iedzīvotāju skatījumā

2007.gada aptaujā iedzīvotājiem tika jautāts, kādus viņi vēlētos redzēt Dziesmu un deju svētkus nākotnē. Visbiežāk (27%) respondenti atzīmēja, ka arī nākotnē vēlas tādas pašas Dziesmu un deju svētkus, kādi tie bija līdz šim, bet piektajai daļai respondentu (20%) nav konkrēta viedokļa par svētku nākotni. No minētajām atbildēm, kopumā visbiežāk respondenti vēlējas, lai svētkos būtu vairāk popkultūras elementu (jaunas tehnoloģijas un efekti, populāri izpildītāji un aktieri, vairāk šova elementu, vairāk popmūzikas), vienlaikus daļa respondentu vēlas, lai svētki kļūtu mūsdienīgāki un tajos būtu vairāk jaunu skaņdarbu un moderno deju elementi, kā arī lai būtu iekļautas mazākumtautības un ārvalstu dziesmas.

Turpretīm svētku dalībniekiem ievērojami biežāk nekā visiem respondentiem kopumā ir konkrēts viedoklis par to, kādus viņi vēlētos redzēt svētkus nākotnē. Svētku dalībnieki vēlas, lai svētki būtu daudz mūsdienīgāki – vairāk jaunu skaņdarbu (40%), vairāk moderno tehnoloģiju, efektu (33%) un šova elementu (23%), kā arī lai būtu vairāk koncertu ar populāriem izpildītājiem un aktieriem (33%). Salīdzinoši mazāk, 22% svētku dalībnieku vēlējas, lai svētki nemainītos.

11.attēls. Dziesmu svētku nākotnes izvērtējums



n (visi) = 1011; n (dalībnieki) = 136. Vairākatbilžu jautājums.

Nav novērojamas izmaiņas to iedzīvotāju īpatsvarā, kas darbojas pašdarbības kolektīvos, tie ir aptuveni 10% no aptaujātajiem. Joprojām visiecienītākie ir kori un deju kolektīvi, kuros darbojas visvairāk respondentu. Pašlaik lielāks pašdarbnieku īpatsvars ir Vidzemes un Latgales kolektīvos (2002.gadā tie bija Kurzemes un Latgales kolektīvi), un joprojām aktīvākas pašdarbnieces ir latviešu tautības sievietes.

1.5. Jauniešu attieksme un līdzdalība Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos: integrācijas aspekts

Jaunieši Dziesmu un deju svētku kontekstā veido īpašu grupu – tieši cilvēki līdz 25 gadiem, kā liecina 2002.gada pētījuma dati¹⁰, biežāk nekā citas vecumgrupas piedalās svētkos kā dalībnieki (34% no visiem jauniešiem), bet salīdzinoši ir vismazāk pārstāvēti kā apmeklētāji.¹¹

Sadaļas mērķis ir apskatīt to, kādas ir divu specifisku jauniešu grupu, latviešu un krievu, atšķirības līdzdalībā Dziesmu un deju svētkos un attieksmē pret svētkiem integrācijas aspektā, kā arī diskutēt par to, vai Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki darbojas (un kā varētu darboties) kā integrāciju veicinošs faktors šajā mērķa grupā.

¹⁰ Tisenkopfs 2002.

¹¹ Turpat, 19.-20.lpp.

Šajā nodaļā tiks izmantoti divu studentu veiktu pētījumu par jauniešiem rezultāti: „Skolēnu attieksme pret Latvijas skolu jauniešu dziesmu un deju svētkiem” (2006) un „Latvijas krievvalodīgo skolēnu attieksme pret Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem” (2007)¹². Pirmā pētījuma mērķa grupa bija latviešu jaunieši reģionos (11. klašu skolēni Valmierā, Limbažos un Ogrē), bet otrā pētījumā aptaujāti mazākumtautību skolu ar krievu mācību valodu 10.klašu skolēni no Rīgas. Vispirms katra no grupām tiks aplūkota atsevišķi, analizējot jauniešu attieksmi pret svētkiem un līdzdalību tajos, pēc tam šīs grupas tiks salīdzinātas, meklējot kopīgo un atšķirīgo jauniešu uzskatos, kā arī to iespējamus skaidrojumus, un novērtējot jauniešu etniskās integrēšanās (vai neintegrēšanās) prakses Skolēnu Dziesmu un deju svētku ietvaros.

Latvijas pieteikumā UNESCO par Dziesmu svētku tradīcijas iekļaušanu Pasaules nemateriālās kultūras mantojuma meistardarbu sarakstā kā viena no svētku funkcijām minēta integrācijas, tolerances un savstarpējās sapratnes veidošanas potenciāls, kas mūsdienu Latvijas apstākļos iegūst arī sociālās un nacionālās integrācijas nozīmi.¹³ Ir vērts diskutēt vairāk par šo svētku funkciju, jo pašreizējās Latvijas etniskās un nacionālās politikas viena no prioritātēm ir integrācija, bet iepriekš veikti pētījumi norāda, ka Dziesmu un deju svētki drīzāk ir uzskatāmi par „latviešu etniskās konsolidācijas faktoru nevis kā dažādu Latvijas teritorijā dzīvojošu tautību integrācijas faktoru”.¹⁴

Sabiedrības integrācija ir viens no būtiskākajiem Latvijas valsts mērķiem. Etniskajā aspektā sabiedrības integrācija ir viens no dažādu kultūru līdzāspastāvēšanas veidiem, un ir cieši saistīta ar multikulturālismu, kas nozīmē kultūras daudzveidības nodrošināšanu¹⁵. Dziesmu un deju svētki ietver sarežģītu un dažādu funkciju kompleksu, un to būtība arī saistīta ne tikai ar māksliniecisko un estētisko, bet arī ar ideoloģisko, politisko, nacionālās identitātes lomu.¹⁶ Iepriekšējie pētījumi par Dziesmu svētkiem atklājuši to, ka tie ir visai spēcīgs integrācijas faktors reģionālajām un ekonomiskajām atšķirībām, taču etniskās integrācijas faktors ir neviennozīmīgi vērtēts.¹⁷ Vai mūsdienu Latvijā, kur pastāv divas kultūras patēriņa un kultūras līdzdalības ziņā diezgan atšķirīgas sociolingvistiskās kopienas¹⁸ – latvieši un krievvalodīgie – Dziesmu un deju svētki pilda integrācijas funkciju, vai arī vai to koncepts ir tuvāks asimilācijas modelim?

1.5.1. Vidzemes latviešu skolu jauniešu attieksme un līdzdalība Dziesmu un deju svētkos

„Ir cilvēki kam patīk dziedāt un dejot, un viņiem nepieciešami tādi svētki, tāpat kā sportistiem olimpiskās spēles.”

(viens no pētījuma ietvaros Vidzemē aptaujātajiem jauniešiem)

Pētījumā „Skolēnu attieksme pret Latvijas skolu jauniešu dziesmu un deju svētkiem” (2006) aptaujāti 202 respondenti no Limbažu, Ogres un Valmieras skolām ar latviešu mācībvalodu. No aptaujātajiem jauniešiem 197 ir latvieši, 1 baltkrievu, 3 krievu un 1 lietuviešu tautības jaunieši. Kā liecina iepriekšējie pētījumi, Vidzemes reģiona iedzīvotāji ir vieni no aktīvākajiem Dziesmu svētku dalībniekiem, kas arī visai precīzi atspoguļojas jauniešu aptaujas rezultātos – 2005.gada Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un

¹² Pētījumus Prof. T. Tisenkopfa vadībā veica LU SZF socioloģijas studenti kursa „Socioloģiska pētījuma prakse” ietvaros 2006. un 2007.gadā.

¹³ Tisenkopfs 2002: 7.lpp.

¹⁴ Turpat, 3.lpp.

¹⁵ „Politiskajā teorijā integrācija ir viens no akulturācijas stratēģiju tipiem, kurš raksturo indivīdu centienus ļoti lielu nozīmi piešķirt savas kultūras saglabāšanai un centienus uzturēt kontaktus ar citu kultūru.” (Zepa 2006: 17.lpp.)

¹⁶ Tisenkopfs 2002: 7.lpp.

¹⁷ Tisenkopfs 2002: 60.-66.lpp.

¹⁸ Skaftī, piemēram, pētījumu „Kultūra. Jaunieši. Mediji.” (Tabuns red., 2006).

deju svētkiem līdzī sekoja divas trešdaļas aptaujāto (66%), pie tam, no tiem, kas sekoja svētku norisei, nedaudz vairāk nekā trešā daļa (36%) paši piedalījās svētkos, bet 14% vēroja klātienē – tāpat atradās pasākuma norises vietā. Tomēr vispopulārākais vieds, kā jaunieši sekojuši 2005.gada svētku norisei, ir televīzija (66% no visiem, kas sekojuši līdzī svētku norisei, to darījuši ar televīzijas starpniecību). Meitenes svētku norisei sekojušas līdzī biežāk nekā puīši (attiecīgi 72% no aptaujātajām sievietēm, un 51% vīriešu). Lielākā daļa jauniešu, kas sekojuši līdzī 2005.gada Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem, tos vērtē pozitīvi – kopumā 91% aptaujāto snieguši pozitīvus vērtējumus, arī no draugiem jaunieši pārsvarā dzirdējuši pozitīvas atsauksmes par svētkiem (78%). Vislabāk jauniešiem patikuši tādi svētku pasākumi kā svētku noslēguma koncerts (84%), svētku atklāšanas koncerts (69%) un dalībnieku gājiens (60%), samērā bieži minēts arī deju svētku koncerts "Zelta kamolītis" (22%) un mūsdienu deju koncerts (19%). Arī aptaujāto jauniešu vecāki ir sekojuši līdzī Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku norisei – 65% aptaujāto vecāki sekojuši svētkiem neklātienē ar mediju starpniecību, bet 14% – klātienē kā skatītāji. 15% norādījuši, ka viņu vecāki svētkiem nav sekojuši, bet 14% nezināja atbildi uz jautājumu.

Vidzemes jaunieši ir visai aktīvi: pašdarbības kolektīvos, tādos kā korī, deju, folkloras, mūzikas ansamblī ir iesaistījušies 61% aptaujāto jauniešu. Interesanti, ka gandrīz ceturtajai daļai jauniešu (23%) iespēja piedalīties Dziesmu un deju svētkos bija svarīgs iemesls, lai iesaistītos pašdarbības kolektīvā, bet visbiežāk minētais iesaistīšanās iemesls bijis personiskā interese (64%). Kā svarīgs iemesls minēts arī tas, ka kolektīvā darbojas jauniešu draugi (16%).

Kopumā 24% aptaujāto ir piedalījušies IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos. Vērtējot sava kolektīva sasniegumus un savu personisko pieredzi, piedaloties šajos svētkos, jaunieši ir ļoti pozitīvi noskaņoti – no tiem, kas piedalījušies 2005.gada svētkos, 98% sava kolektīva sasniegumus vērtē kā labus vai ļoti labus un 89% atzīst, ka viņiem patika noteikti patika piedalīties šajos svētkos. Liela daļa arī atzīst, ka pēc piedalīšanās šajos svētkos viņu attieksme pret Dziesmu svētkiem ir uzlabojusies (43% norāda, ka attieksme ir ievērojami uzlabojusies, 24% norāda, ka tā ir drīzāk uzlabojusies, 35% attieksme nav mainījusies).

Par noteikti nepieciešamiem Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkus uzskata 83%, drīzāk nepieciešamiem – 14%, bet tikai 3% tos neuzskata par nepieciešamiem. Visbiežāk minētie iemesli, kāpēc skolēnu dziesmu un deju svētki ir nepieciešami, ir tas, ka tie ir interesanti, rada vienotības sajūtu, un tā ir tradīcija. Lielākā daļa – 72% respondentu arī turpmāk gribētu piedalīties Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos, un 63% izmantotu iespēju piedalīties svētkos kā brīvprātīgajam svētku organizatora palīgam. Meitenes biežāk nekā puīši gribētu piedalīties svētkos – attiecīgi 79% meiteņu un 55% puīši gribētu piedalīties kā dalībnieki, bet 69% meiteņu un 44% puīšu – kā brīvprātīgie organizatoru palīgi.

Jauniešiem nav daudz ieteikumu svētku uzlabošanai. Tie pārsvarā koncentrējas uz praktiskajām lietām (labākiem sadzīves apstākļiem, lielāku skatuvi, utt.), bet pieminēta arī programmas pilnveidošana – jaunieši iesaka to padarīt mūsdienīgāku, tāpat arī jaunieši vēlētos vairāk iespēju piedalīties svētkos.

Viens no aspektiem jauniešu pašdarbības aktivitātēs un līdzdalībai Dziesmu svētkos, noteikti ir atpūta un izklaide (brīvā laika Rīgā Dziesmu svētku laikā izbaudīšana; draugi, kas iesaista kolektīvā; svētku nepieciešamība, jo tie ir interesanti), taču pašos svētkos jaunieši uzsver arī vienotības sajūtu un tradīciju lomu.

1.5.2. Rīgas krievu skolu jauniešu attieksme un līdzdalība Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos

“Vajag kaut kā piesaistīt jauniešus. Tas ir ļoti grūts un smags darbs, savākt visus dziedošos un dejojošos jauniešus.”

(Viens no pētījuma ietvaros Rīgā aptaujātajiem jauniešiem)

Pētījumā „Latvijas krievvalodīgo skolēnu attieksme pret Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem” (2007) aptaujāts 231 skolēns no dažādām Rīgas centra un priekšpilsētu skolu ar krievu mācībvalodu 10. klasēm. No jauniešiem, kas snieguši atbildi par savu tautību 179 ir krievu, 24 latviešu un 21 citu tautību (baltkrievu, ukraiņu, azerbaidžāņu, lietuviešu, poļu, armēņu, gruzīnu) pārstāvis. Jāpiebilst, ka Dziesmu svētku aktīvās līdzdarbošanās ziņā Rīgas iedzīvotāju aktivitāte, salīdzinājumā ar citu reģionu iedzīvotājiem, ir mazāka, lielāks to īpatsvars apmeklē un vēro svētkus, nevis tajos piedalās. Arī etniskajai piederībai ir liela loma Dziesmu svētku uztverē: Latvijas cittautieši veido tikai nelielu svētku dalībnieku daļu.¹⁹

Kā atzinuši pētījuma veicēji, jau pašā respondentu organizēšanas procesā bijušas grūtības ar skolu neatsaucību šādam pētījumam, kā arī skolēnu nenopietno attieksmi pret atbildēšanu uz anketas jautājumiem. Jāatzīst, ka šāda, nedaudz vienaldzīga un kritiska attieksme pret pētāmo tēmu nav sakritība, bet gan likumsakarība, jo tā arī atspoguļojas jauniešu atbildēs.

Aptaujātie krievvalodīgie jaunieši latviešu kultūru vērtē drīzāk pozitīvi nekā negatīvi. Visaugstāk tiek vērtēta kino (augstu vai drīzāk augstu vērtē 64% aptaujāto), mūzikas (56%) un teātra (68%) attīstība. Koru attīstību pozitīvi vērtē 43%, bet folkloras un tradicionālās tautas mākslas attīstību 41% aptaujāto vērtējis kā pozitīvu. Ir arī liels skaits aptaujāto, kam nav sava viedokļa par šiem jautājumiem. Piemēram, koru attīstības vērtējumā atbildi „grūti pateikt” izvēlējušies 24% jauniešu, bet folkloras un tradicionālās mākslas vērtējumā – 30%. Kino, mūzikas pasākumi un teātris ir visbiežāk apmeklētie kultūras pasākumi, kas saistīti ar latviešu kultūru – uz teātri pēdējā gada laikā bijuši 69% aptaujāto, uz kino – 70%, mūzikas pasākumus apmeklējuši 94% respondentu, bet visretāk – tradicionālās kultūras, folkloras (17%) un koru dziedāšanas pasākumi (17%) Tātad, dominējošā attieksme pret Latvijas kultūru ir gan pozitīva, taču par vairākām kultūras jomām krievvalodīgajiem jauniešiem nav pieredzes, zināšanu vai viedokļa.

Skolā jauniešiem ir pieejamas dažādas pašdarbības aktivitātes Gandrīz puse (46%) jauniešu norāda, ka dzied skolas korī, un puse (50%) spēlē skolas teātri. Latviešu tautas deju kolektīvā skolā deju 2% aptaujāto, bet 5% deju citas tautas deju kolektīvā. Ārpus skolas jaunieši ļoti bieži darbojas sporta deju kolektīvā, korī dzied tikai 10% jauniešu, un jauniešu īpatsvars, kas deju latviešu tautas dejas vai piedalās folkloras pulciņos, ir ļoti neliels – 2% un 2%, citas tautas deju kolektīvā deju 15% aptaujāto. Redzams, ka ne koris, ne tautas deju kolektīvs nav dominējošā ārpusklases aktivitāte, kas arī samazina šo jauniešu iespēju iesaistīties Dziesmu svētkos.

Par Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem krievvalodīgie jaunieši maz informēti – 38% aptaujāto savas zināšanas par tiem vērtē drīzāk slikti, 22% ļoti slikti, bet kā drīzāk labas tās vērtē tikai piektā daļa (21%) aptaujāto skolēnu. Jāpiebilst, ka meitenes savas zināšanas vērtē pozitīvāk nekā puīši.

Ļoti zema ir jauniešu piedalīšanās Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos 2005.gadā – tajos piedalījies tikai 1% aptaujāto Rīgas krievvalodīgo skolēnu, lai gan 17% norādījuši, ka pašdarbības kolektīvs (koris, deju kolektīvs), kurā viņi darbojas, svētkos ir piedalījies. Trešā daļa – 34% aptaujāto jauniešu svētkus vērojuši pārsvarā ar TV, Interneta un preses palīdzību. Tomēr būtiski, ka divas trešdaļas (65%) Rīgas

¹⁹ Tisenkopfs 2002.

mazākumtautību skolu ar krievu mācībvalodu 10.klašu skolēnu tajos nav ne piedalījušies, ne tos vērojuši. Visumā jaunieši, kas sekojuši svētku norisei, to programmu vērtē pozitīvi – 20% to uzskata par ļoti labu un 52% kā drīzāk labu. Aptaujātās meitenes svētkus vērtējušas biežāk svētkus vērtējuši pozitīvi – attiecīgi 80% meiteņu un 56% puīšu tos vērtē pozitīvi.

Kā liecina 2002.gada pētījums „Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē”, cittautiešiem, kā svētku dalībniekiem, ir trīs visbiežāk praktizētās iespējas iesaistīties Dziesmu un deju svētkos. Pirmais iesaistes modelis paredz individuālu cittautieša iesaistīšanos latviešu kolektīvā. Tas ir arī visatbalstītākais latviešu vidū. Otrais iesaistes variants ietver cittautiešu veidotu kolektīvu, kas izpilda obligāto Dziesmu svētku programmu. Trešais veids ir piedalīšanās speciālos mazākumtautību koncertos. Kā atklāj 2002.gadā veiktais pētījums, neviens no modeļiem teorētiski un praktiski pilnvērtīgi neveicina integrāciju, jo šie modeļi vai nu tuvinās asimilēšanas tendencei vai arī cittautiešus īpaši izceļ, pretstatot galvenajam repertuāram. 2002.gada pētījuma rezultāti norāda, ka cittautieši Dziesmu un deju svētkos piedalījušies ievērojami retāk nekā latvieši – līdzdalības līmenis bija attiecīgi 12% un 38%.²⁰

Krievvalodīgo jauniešu entuziasms piedalīties svētkos nav visai liels: tikai desmitā daļa (10%) atzīst, ka tajos vēlētos piedalīties, vidēji trešdaļa (29%) nevarēja atbildēt uz šo jautājumu, bet gandrīz divas trešdaļas (61%) svētkos nevēlas piedalīties. Meiteņu vēlme piedalīties svētkos ir lielāka, piemēram, no visām sievietēm kārtas respondentēm Dziesmu svētkos vēlētos piedalīties 13%, bet to vēlētos tikai 4% vīriešu kārtas pārstāvji. Viens no iemesliem, kādēļ jaunieši vēlas svētkos piedalīties, ir vēlme iegūt jaunu pieredzi un tas, ka svētki ir interesanti. Ir arī tādi iemesli kā patika pret šiem svētkiem un vispār lieliem pasākumiem, patika pret mūziku un dziedāšanu, kā arī vēlme būt kopā ar draugiem un iepazīt citus. Tikai ļoti niecīga daļa (2%) kā iemeslu min to, ka šie svētki ir Latvijas lepnums. Savukārt vēlmes trūkumu piedalīties jaunieši pamato ar to, ka nav vēlšanās, intereses un motivācijas (46%), nepatīk svētku programma (12%) un nepatīk latviešu folklorā, tautasdziesmas un dejas (10%). Interesanti, ka visai mazs skaits respondentu atbildējis par to, ko tie vēlētos mainīt programmā. Pie populārākajiem viedokļiem jāmin vēlmi nemainīt neko (tā uzskata 20% aptaujāto), mainīt un dažādot programmu (18%). Parādījās arī viedokļi, ka svētkus jāatceļ (to iesaka 9% aptaujāto), kā arī jāiekļauj citu tautu tradīcijas un kultūru (7%).

Taču, neskatoties uz mazo motivāciju un vēlmi svētkos piedalīties, visumā krievvalodīgie jaunieši dziesmu un deju svētku rīkošanas tradīcijas vērtē drīzāk pozitīvi nekā negatīvi. 32% jauniešu svētku rīkošanu uzskata kā pozitīvu, 30% kā drīzāk pozitīvu, taču pietiekam lielam skaitam (21% aptaujāto) nav sava viedokļa par šo jautājumu. Par galvenajām svētku vērtībām jaunieši uzskata kultūras vērtību un tradīciju saglabāšanu Latvijā (71%), ieguldījumu Latvijas kultūras attīstībā (50%) un kopības sajūtu (28%).

1.5.3. Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku loma integrācijas procesā: latviešu un krievvalodīgo jauniešu salīdzinājums

Abi pētījumi par jauniešu attieksmi pret Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem pēta vienu un to pašu sabiedrības grupu – jauniešus, kas tiek raksturota kā aktīva sabiedrības daļa, un tas arī attiecas uz dalību Dziesmu svētkos. Pētījumos apskatītas divas atšķirīgas to grupas, ko nošķir gan ģeogrāfiskais, gan etniskais faktors. Vidzemes iedzīvotāji ir aktīvi Dziesmu svētku dalībnieki, taču Rīgas iedzīvotāji – pasīvāki. Latvieši sastāda lielāko dalībnieku un vērotāju daļu, kamēr krievvalodīgo aktivitāte šajos svētkos nav liela. Tieši sadalījums „latvieši – krievvalodīgie” un ne tik daudz „reģioni – Rīga” šajā darbā tiks uzsvērts par noteicošo atšķirību, jo lielākā daļa argumentu izriet nevis no atšķirīgas reģionālās piederības, bet balstās uz etnisko faktoru.

²⁰Tisenkopfs 2002: 60.-62. lpp.

Šajā sadaļā tiks apskatīts tas, kādas ir nozīmīgākās atšķirības abu jauniešu grupu uzskatos, kā arī pētīts, cik lielā mērā Dziesmu svētki pilda integrācijas funkciju un kā tas izpaužas attiecīgajā mērķa grupā – jauniešu vidū. Pie tam, tiks arī analizēti iemesli šādu dažādu attieksmju veidošanās un pastāvēšanas procesam, kā arī ieteikumi situācijas uzlabošanai. Abu grupu salīdzināšanai tiks skatīti tādi jautājumi kā līdzdalība 2005.gada Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos, to programmas vērtējums, vēlme piedalīties nākamajos Dziesmu svētkos, kā arī attieksme pret Dziesmu svētkiem vispārīgi, kā arī faktori, kas ietekmē šādu situāciju.

Abu grupu jaunieši novērtē Latvijas kultūru un pietiekami labi apzinās Dziesmu svētku vērtības, kuras, viņuprāt, ir Latvijas kultūra, tradīcijas un kopības sajūta, taču visai spēcīgi atšķiras jauniešu personiskā attieksme pret šiem svētkiem –sekošana līdz svētkiem, to programmas vērtējums, vēlme tajos piedalīties, kā arī to nepieciešamības vērtējums un pamatojums.

Ievērojami atšķiras jauniešu līdzdalība Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos. Svētkiem 2005.gadā līdzī sekojuši 66% Vidzemes latviešu skolu un 35% Rīgas krievu skolu jauniešu. Svētkos piedalījies 1% krievvalodīgo jauniešu, bet no latviešu skolu jauniešiem – 20%.

Svētku programmas novērtējums abās jauniešu grupās ir samērā līdzīgs: 20% krievu un 23% latviešu skolu jauniešu to uzskata par ļoti labu, 52% krievu un 61% latviešu – par labu. Šajā jautājumā jauniešu viedokļi saskan, taču visai spēcīgi atšķiras jauniešu vēlme piedalīties Dziesmu svētkos. To vēlētos 72% latviešu jauniešu, un tikai 10% krievu jauniešu atzina, ka vēlētos šajos svētkos piedalīties.

Tātad, var secināt to, ka jauniešiem būtībā ir līdzīga uztvere par Dziesmu svētkiem, to vērtībām, kā arī līdzīgs programmas vērtējums, taču to attieksmes pret Dziesmu svētkiem un dalību tajos spēcīgi atšķiras. Tas, ka tikai 10% aptaujāto krievu jauniešu tajos vēlētos piedalīties, liecina par to, ka jaunieši sevi nesaista ar šiem svētkiem un to mērķauditoriju. Šie jaunieši atzīst, ka svētku vērtība ir kultūras vērtību un tradīciju saglabāšana Latvijā, akcentējot svētku vispārīgo nozīmi, bet sevi ar šīm tradīcijām nesaistot.

Ir dažādi faktori, kas ietekmē atšķirīgo Dziesmu svētku uztveri krievu un latviešu skolu jauniešu vidū. Kā jau iepriekš minēts, Dziesmu svētki tiek saistīti ar latviešu kultūru. Lai arī faktiski valstī pastāv divu etnisko kopienu sabiedrība, šie svētki gan vēsturisku, gan kultūras iemeslu dēļ funkcionē galvenokārt nevis kā visu iedzīvotāju, bet latviešu svētki. Eksperti norāda uz vairākām iezīmēm, kas raksturo Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku nozīmi integrācijas procesā un problēmas tās īstenošanā.

Eksperti atzīst, ka svētki ir domāti visai Latvijas skolu jaunatnei, ne tikai latviešiem, un min piemērus, kad krievu jaunieši tajos iesaistās, bet tas pārsvarā notiek dejošanā nevis dziedāšanā. Dažādu tautību jauniešu līdzdalība svētkos ir nepieciešama, jo

„(...) tas veicina saskarsmi. Jaunieši tādā veidā apgūst latviešu valodu, tradīcijas.”
(eksperts)

Tādējādi ar „saskarsmi” tiek saprasts tas, ka cittautieši iepazīstas ar latviešu kultūru, kas ir viens no integrācijas veidiem, taču nav pieminēts tas, ka latvieši var bagātināties no cittautiešu kultūrām.

Interesanti ir uzzināt, ko par šiem svētkiem domā krievu skolu skolotāji un vadītāji. Pirmkārt, skolotāji un skolu vadītāji uzsver arī svētku organizatorisko faktoru un informācijas trūkumu par to, kā tajos iesaistīties. Daudzi saka, ka aicinājumu uz svētkiem nav saņēmuši, lai gan svētkiem jāpiesakās pašiem. Svarīgs faktors krievvalodīgo jauniešu iesaistei svētkos ir latviešu valoda, ko īpaši akcentē eksperti. Skolu jaunatnes dziesmu un

deju svētku kora programma pārsvarā balstās uz latviešu dziesmām, un krievvalodīgajiem ir grūtības iemācīties šo repertuāru.

“Tad, agrāk, krievvalodīgām skolām bija jāiemācās, jādzied 4 dziesmas, tagad prasa 35 dziesmas, arī a capella, dziedāt kanonā. Latviski tas ir tomēr ļoti sarežģīti. Mēs visi saprotam un kā nu kurš mākam, arī runājam latviski. Bet mācēt pareizi, skaisti un izteiksmīgi dziedāt latviski – tas ir pavisam kaut kas cits, tas ir daudz grūtāk. Bērni to nespēj. Labi, var iemācīties 4 dziesmas, bet ne 35. Vairums bērnu arī nemāk dziedāt pēc notīm. Tas ir diezgan grūti. Pirmkārt jau skolotājam jāiemācās dziesmas līdz pēdējai niansei pareizi – tā kā vajag, arī man, kā krievvalodīgām skolotājam tas ir grūti. (...) Dažkārt paši bērni nesaprot, par ko viņi dzied, jā, viņi vienkārši iekaļ vārdus no galvas, bet pa dziesmas saturu nav nekādas sajēgas, īpaši runa ir par tautas dziesmā, par senlaicīgajiem latviešu valodas vārdiem, kurus mūsdienās vairs paši latvieši nelieto.” (Rīgas krievu skolas pedagogi)

Šajā kontekstā tiek diskutēts par svētku koncepciju attiecībā pret dažādām etniskajām grupām. Svētki viennozīmīgi tiek uztverti kā latviešu kultūras svētki. Lai tajos iesaistītos citas kultūras, svētku koncepcija būtu jāmaina uz daudzkulturālu.

„Dažkārt ir arī grūtības ar latviešu valodu. Tas atkarīgs vai šie svētki ir nacionāli vai daudznacionāli. Ja valdība noteic, ka daudznacionāli, tad labprāt piedalītos, bet tās 35 dziesmas – tas nav reāli tikai latviski. Tas ir pārāk sarežģīti, ne tikai skolēniem, bet arī skolotājiem. Viņi labprātāk tad izvēlas citus pasākumus, kur piedalīties. Katrai tautībai tomēr ir sava mentalitāte. Latviešiem ir savi svētki, krieviem – savi. Ja šie svētki būtu daudznacionāli, tad, protams, mēs labprāt piedalītos.

(..) Jā, kāpēc nē – lai piesaistītu cittautiešus, citas kultūras pārstāvjus, (jo latviešiem un krieviem, katram ir tomēr sava – dažāda kultūra, kultūras vērtības) mūsaprāt dziesmas citā valodā būtu laba doma. Varētu ne tikai krievu – bet arī angļu valodā, piemēram.” (Rīgas krievu skolas pedagogi)

Skolu jaunatnes dziesmu svētki varētu kalpot kā lielisks integrācijas līdzeklis, ja to koncepcija tiktu nedaudz mainīta un tie ne tikai teorētiski, bet arī praktiski kļūtu daudznacionāli. To atzīst arī eksperti.

“Krievvalodīgo piedalīšanās ir būtiska, jā! Tas palīdz tautām (ne tikai krieviski runājošajiem, bet arī jebkuriem cittautiešiem) sadraudzēties, iegūt jaunus draugus, mācīties valodas, integrēties galu galā. Tas būtu viens no ļoti labiem veidiem, kā veidotos dialogs arī starp dažādās valodās runājošiem jauniešiem.” (Rīgas krievu skolas pedagogi)

Apskatot abas aptaujātās jauniešu grupas, visai skaidri parādās dažādie uzskati, ko ļoti lielā mērā ietekmē etniskā piederība. Var secināt, ka pašreizējā svētku uzbūve koncentrējas uz diviem iepriekš aprakstītajiem cittautiešu iesaistes modeļiem – vai nu viņi iesaistās latviešu kolektīvā vai arī cittautiešu kolektīvs piedalās konkursā par dalību svētkos. Aptaujas un ekspertu intervijas arī parādīja, ka šāds iesaistes modelis realitātē īsti nedarbojas, ja mēs runājam par Dziesmu un deju svētku etniskās integrācijas potenciālu. Krievvalodīgie jaunieši nav informēti par svētkiem, tiem nav motivācijas un intereses iesaistīties tajos, skolēni aktīvi neiesaistās folkloras, tautisko deju pulciņos vai arī koros, kas izpilda programmu latviešu valodā.

Pamats uzskatam, ka Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki var darboties kā labs integrācijas līdzeklis, balstīts pieņēmumā, ka tie veicina dialogu starp kultūrām ar dziesmu, deju un dažādu kultūras pasākumu palīdzību, kad pozitīvā atmosfērā satiekas diezgan homogēna sabiedrības daļa – jaunieši. Bet, lai tas notiktu, ir jāmaina Dziesmu svētku koncepcija no vienas kultūras dominēšanas uz vairāku kultūru ietekmi, no ietekmēšanās virziena „cittautieši – latvieši” arī uz „latvieši – cittautieši”, kas tādējādi veiksmīgi nodrošinātu lielākās un pārējo valsts etnisko grupu jauniešu saskarsmi un to integrāciju.

Tādējādi, balstoties uz pētījumu datu salīdzinājumu un ekspertu intervijām – lai veicinātu krievvalodīgo iesaisti Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos, var izvirzīt šādus ieteikumus:

- nodrošināt vairāk informācijas skolām par pieteikšanos svētkiem;
- atvieglot kolektīvu atlases kritērijus, kas balstīti uz valodas prasmju iemaņām (mazāks skaits dziesmu latviešu valodā, dziesmas ar vieglāk saprotamiem vārdiem);
- mainīt un dažādot Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku koncepciju, lai tā kļūtu vairāk multikulturāla, ne vairs tikai latviešu kultūras dominēta (tādā veidā arī Latvijas cittautiešu jaunieši kļūs vairāk motivēti iesaistīties svētkos un jūtīs sevi kā daļu no to mērķauditorijas);
- pilnveidot un padarīt mūsdienīgāku svētku programmu.

2. Dziesmu un deju svētku process profesionāļu vērtējumā

Profesionāļu vērtējumi un prognozes par Dziesmu un deju svētkiem pētījuma gaitā tika iegūti gan ar ekspertu interviju metodes palīdzību, gan grupveida diskusiju un individuālu uzdevumu veidā, pulcējot viņus ekspertu radošajā laboratorijā²¹. Tāpat pētījumā izmantoti ekspertu un profesionāļu viedokļi, kas pausti plašsaziņas līdzekļos un citās publikācijās.

Latvijā „oficiālo” māksliniecisko pašdarbību galvenokārt vada, organizē un finansē, valsts. Ar pašdarbību „nodarbojas” profesionāļi – pašvaldību, valsts, un nu jau arī privātkapitāla algoti darbinieki: koru, deju kolektīvu un orķestru vadītāji, diriģenti, kultūras namu un citu pašvaldību kultūras dzīves institūciju vadītāji, darbinieki. Šajā nodaļā pie ekspertiem un Dziesmu un deju svētku profesionāļiem galvenokārt esam pieskaitījuši tikai valsts un Dziesmu un deju svētku centrālo institūciju darbiniekus un attiecīgo nozaru galvenos speciālistus, kas pamatā strādā ar profesionāļiem (profesionāliem kolektīviem, profesionālās organizācijās). Reģionālo institūciju darbinieku un kolektīvu vadītāju, kas pamatā vada un organizē māksliniecisko pašdarbību, viedokļi pamatā ietverti 3. nodaļā „Dziesmu un deju svētku process reģionos”.

Intervētie eksperti tika izvēlēti izvērtējot viņu kompetenci un iesaistītības veidu Dziesmu un deju svētku procesā. Viens no pētījuma operacionālajiem pieņēmumiem bija tāds, ka dažādu ekspertu viedoklis par svētkiem var atšķirties, tāpēc ekspertu izvēlē ievērojām principu uzrunāt dažādu grupu pārstāvjus. Par galvenajām ekspertu grupām izvēlējamies: Dziesmu un deju svētku organizācijas centrālajos aparātos nodarbinātās personas, valsts pārvaldes institūciju darbiniekus, virsdiriģentus un virsvadītājus, pētniekus un horeogrāfus. Izvēloties respondentus, centāmies ievērot Dziesmu un deju svētku žanrisko dažādību, pievēršot uzmanību ne tikai kordziesmai, kā tas pamatā bija 2002.gada pētījumā, bet arī deju kolektīviem un pūtēju orķestriem. Jāpiezīmē, ka nereti viena persona pārstāv vairāk nekā vienu institūciju (piemēram, strādā par ierēdni ministrijā un ir pašdarbības kolektīva dalībnieks) vai veic dažādas funkcijas (piemēram, rada Dziesmu un deju svētku saturu un darbojas svētku administratīvajā aparātā), tāpēc ievērot stingras proporcijas nebija iespējamas.

2.1. Izmaiņas Dziesmu un deju svētku procesā pēdējos piecos gados. Pozitīvās un negatīvās tendences.

2.1.1. Pirmo reizi Dziesmu un deju svētku vēsturē ...

Gan ekspertu interviju, gan ekspertu radošās laboratorijas pirmais temats un jautājums bija: „*Kas mainījies Dziesmu un deju svētku būtībā, organizācijā un norisē pēdējos piecos gados?*”

Individuālajās intervijās vairākas reizes izskanēja pagalvojumi, kas tika vai nu sākti vai rezumēti ar vārdiem *pirmo reizi Dziesmu un deju svētku vēsturē*.

Tas, ka „*nākamo Dziesmu svētku sagatavošana pirmo reizi tika uzsākta uzreiz pēc Dziesmu svētkiem 2003.gadā ...*”²² lielā mērā izrietēja no tā, ka šobrīd „*Dziesmu svētki ir valstiski aizsargāti pateicoties 2005.gadā pieņemtajam Dziesmu un deju svētku likumam*.”

²¹ Tā notika 2007.gada 16. oktobrī, Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātē, Rīgā, Lomonosova ielā 1. Ekspertu interviju jautājumi, intervētie eksperti, radošo laboratoriju uzdevumu saraksti u.c. metodoloģiskie materiāli pievienoti VI un VII [Pielikumos](#).

²² Fragments no eksperta intervijas.

Pirmo reizi Dziesmu svētku vēsturē ir garantēts Dziesmu svētku procesa nodrošinājums. Līdzekļi tiek piešķirti nevis atsevišķiem svētkiem, bet gan ilglaicīgam procesam."²³

*„Pateicoties Tautas mākslas centra rosībai un valsts pieņemtajam Dziesmu svētku likumam, šoreiz varēja laikus visu prognozēt un sagatavot, nevis kā parasti, kad viss notika pa galvu pa kaklu pēdējā brīdī. Mani jau pirms četriem gadiem bildināja kļūt par noslēguma koncerta māksliniecisko vadītāju, un tūlīt sekoja intensīva darba gads, vācot materiālus un domājot, kādi tad izskatīsies šie svētki. Rezultātā – jau trīs gadus iepriekš bija zināms repertuārs un izdota nošu grāmata. Dziesmu svētku vēsturē kaut kas tāds noticis pirmoreiz!” (Māris Sirmais)*²⁴

*„Iepriekšējie svētki bija pirmie, kuri ekonomiski noslēdzās ar plus zīmi un nenesa zaudējumus, varēja organizatoriem no rajoniem pat samaksāt prēmijas.”*²⁵ Tiek runāts par ekonomiskajiem ieguvumiem / izdevumiem, kas liecina par to, ka šobrīd jau tās arvien vairāk ir kļuvušas par tiešo svētku rīkotāju, nevis vispār par valsts rūpēm un kompetenci, tas arī dod augļus: *„Pirmo reizi dziesmu svētku vēsturē trīs privātkompānijas: Latvijas Krājbanka, Aldaris un LMT katra ir sponsorējusi pa 250 tūkstošiem latu svētku rīkošanas vajadzībām, turklāt svētku laikā šīs kompānijas sniegs vēl pakalpojumus par aptuveni 250 tūkstošiem latu (Aldaris piedāvās bezmaksas dzērienus, Latvijas Krājbanka sponsorēs elektroniskās dalībnieku kartes). Kopā tas veido vienu miljonu sponsoru piesaistītās naudas. Iepriekšējos svētkos lielākās sponsoru piešķirtās summas bija tikai aptuveni 50 tūkstoši latu lielas.”*²⁶ *„Mārketinga speciālists jau sagatavošanas procesā ļoti nopietni strādā pie sponsoru piesaistes, esot biroja paspārnē tiek izmantotas esošās iestrādes ar uzņēmumiem un bankām. Šī ilglaicīgā darba rezultāts ir kultūras ministres parakstītais sadarbības līgums ar atbalstītājiem. Šāds līgums tiek noslēgts pirmoreiz vēsturē.”*²⁷

Tai pat laikā eksperti norādīja, ka mārketinga un komunikācijas darbu neesot grūti izvērst, jo Dziesmu un deju svētki ir gandrīz 100% atpazīstams zīmols, un kad noris sarunas par sponsorēšanu vai atbalstu, nevienam potenciālajam donoram neesot jāskaidro, kas ir Dziesmu svētki. Kā jauns jautājums tiek izvirzīts sponsoru intereses un to potenciāli negatīvā ietekme uz pašiem Dziesmu un deju svētkiem un visu procesu. Šī ietekme varētu izpausties gan svētku saturā un noformējumā, gan grūti kontrolējamu un spēcīgu ekonomisko interešu veidā.

Vairāki būtiski jaunievedumi ieviesti Dziesmu un deju svētku procesa praktiskajā organizēšanā, turpinot meklēt optimālus veidus, kā ar diferencētu attieksmi panākt adekvātāku un iekļaujošāku stratēģiju darbojoties ar ļoti atšķirīgiem kolektīviem un to vadītājiem. *„Tāpēc aiz milzīgas cieņas pret visiem tiem virsdiriģentiem, kas sasnieguši septiņdesmit gadu vecumu, pirmo reizi dziesmu svētku skate notiks trijās kārtās. (...) Pirmo reizi visā Latvijas koru pastāvēšanas vēsturē pirms dziesmu svētkiem uztaisījām Vislatvijas diriģentu kori.” (Māris Sirmais)*²⁸

*„Pirmo reizi apzināti Dziesmu svētku kopkoris tiek šķelts divās daļās, nodalot vairāk un mazāk varošos korus. Pamatojums ir, ka svētkiem ir jāatbalsta tie kori, kas grib un var izdarīt, lai viņiem ir lielāki un augstāki uzdevumi, bet tie, kas ir mazāki, lai kūņojas, dzied kaut ko par vanadziņiem, viņņojas un taisa fonu. Es šādu pieeju neatbalstu, jo ...” (Jēkabs Ozoliņš)*²⁹

²³ Fragments no eksperta intervijas.

²⁴ „Māris Sirmais dziesmu svētku kancelē”, Romāns KOĻEDA, NRA, 2008.02.09.

²⁵ Fragments no eksperta intervijas.

²⁶ Fragments no eksperta intervijas.

²⁷ Fragments no eksperta intervijas.

²⁸ „Māris Sirmais dziesmu svētku kancelē”, Romāns KOĻEDA, NRA, 2008.02.09.

²⁹ „Starp šovu un vienojošo Dziesmu svētku ideju”, Anda Pūce, Kurzemes Vārds (pielikums "Kultūras Pulss"), 25.05.2007., http://www.liepajniekiem.lv/lat/izklaide/kulturas_pulss/?doc=15029

Diezgan daudz jaunu aizsākumu ir arī Dziesmu un deju svētku atspoguļojumā plašsaziņas līdzekļos, īpaši jāmin vairāki interaktīvie jaunievedumi. Piemēram, sadaļas „[Dziesmu un Deju svētki](#)” atvēršana portālā [www.draugiem.lv](#) (viens no veiksmīgiem PPP [publiskā - privātā partnerība]³⁰ piemēriem); „[Koru kari](#)” Latvijas Radio; jaundibinātās biedrības „Latvijas kordiriģentu asociācijas” aktivitātes savā mājas lapā [www.kori.lv](#) (piemēram, publicējot visu 2008.gada Vispārējo latviešu Dziesmu un Deju svētku Noslēguma koncerta kordziesmu saturu audio veidā). Šobrīd Latvijas iedzīvotāji dzīvo arī ‘virtuālajā Latvijā’, kur viņi „satiekas” un arvien biežāk meklē informāciju un izglītojas par visu un visiem. Tāpēc ‘Virtuālo Dziesmu un deju svētku’ izkopšana liekas pati par sevi saprotama, un viens no pirmajiem uzdevumiem būtu šīs sfēras situācijas analīze. Uz vienu būtisku trūkumu varam uzreiz norādīt. Līdzīgi kā daudzās Latvijas Republikas valsts institūciju mājas lapās nav pieejama praktiski nekāda informācija krievu valodā, bet ir angļu valodā, citreiz arī vācu un franču, arī galvenajā oficiālajā Dziesmu un deju svētku mājas lapā [www.dziesmusvetki2008.lv](#) praktiski nav nekā krievu valodā. Iespējams, ka Latvijas cittautieši nekad nespēs iekļauties Dziesmu un deju svētku procesā masveidā kā dalībnieki, bet vai tāpēc viņi nevarētu būt potenciāla auditorija, kas ir informējama un izglītojama?

2.1.2. Procesa organizācija

Ekspertu radošās laboratorijas diskusijā par pārmaiņām pēdējos piecos gados skaidri iezīmējās četri lieli temati, par kuriem tika runāts visvairāk:

- svētku procesa *organizācija*;
- *sociālā konteksta* ietekme;
- iedzīvotāju un dalībnieku *motivācija*;
- *ideoloģija*.

Ekspertu viedokļi par tiem procesiem, kas piedzīvojuši būtiskākās pārmaiņas un kas visbūtiskāk ietekmē vai var ietekmēt Dziesmu un deju svētkus konspektīvā veidā apkopoti 3.tabulā „Izmaiņas Dziesmu un deju svētku procesā pēdējos piecos gados. Pozitīvās un negatīvās tendences (ekspertu radošās laboratorijas I diskusijas kopsavilkums)”. Tabulā nosaukti t.d. „fokuspunkti” un situācijas novērtējums, kā arī doti ekspertu piedāvātie risinājumu varianti.

³⁰ Publiskā - privātā partnerība – sadarbība starp valsts vai pašvaldības institūciju un privātā sektora komersantu, kuras ietvaros kāds publiskais pakalpojums vai objekts uz līguma pamata tiek nodots privātajam komersantam uz noteiktu laika periodu un nosacījumiem, lai nodrošinātu publiskos pakalpojumus un piesaistītu privātā sektora resursus.

3.tabula. **Izmaiņas Dziesmu un deju svētku procesā pēdējos piecos gados. Pozitīvās un negatīvās tendences** (ekspertu radošās laboratorijas I diskusijas kopsavilkums).

<i>Fokuspunkti (biežāk minētie un apspriestie temati)</i>	<i>Situācijas novērtējums un piedāvātie risinājumi</i>
ORGANIZĀCIJA	
Dziesmu un deju svētku likums.	Labs un vajadzīgs, „... bet tas nenozīmē, ka līdz ar to Dziesmu un deju svētku organizācija būtu sakārtota, racionāla. ... tas drīzāk nodrošina to, ka attiecīgās valsts iestādes var pretendēt uz zināmiem finansālajiem līdzekļiem.” Likums un svētku iekļaušana UNESCO sarakstā devu likumīgu un regulāru finansēšanas pamatu, palīdzējis sakārtot šo jautājumu, tomēr likums ir uzlabojams.
Repertuārs (saturs) – popmūzikas un klasikas, „Zelta fonda” un jaundarbu, u.t.t. attiecības.	Pastāvīgas bažas par disproporcijām. Jātiecas pēc saprātīga kompromisa, līdzsvara.
Dziesmu un deju svētku savlaicīga organizēšana.	Svētki jāorganizē visus piecus gadus. Dziesmu un deju svētku birojam jāšāk darboties jau pirmajā nedēļā pēc iepriekšējo svētku noslēguma koncerta.
Mūzikas izglītība skolās.	Tas, ka mūzika vairs nav obligātais mācību priekšmets skolās, ir viens no iemesliem, kāpēc krītas koru mākslinieciskais līmenis un samazinās kolektīvu dalībnieku skaits.
Organizācijas restrukturēšana, pienākumu deleģēšana citām institūcijām. PPP, NVO (potenciālā) un privātā sektora ienākšana Dziesmu un deju svētku procesā.	Parādās nozīmīgi privātie (korporatīvie) svētku sponsori un jaunu koru dibinātāji / uzturētāji. Eksperti liek cerības uz jaunām sadarbības formām (piemēram, PPP). Jaunās paaudzes pārstāvji iesaka pēc iespējas lielāku daļu uzdevumu deleģēt NVO, piemēram, sekot Igaunijas piemēram, kur organizatoriskās funkcijas uzņemas biedrībās reģistrētas mūzikas darbinieku „cunftes”.
Skolu jaunatnes un Vispārējo Dziesmu un deju svētku attiecības.	Šo divu svētku rīkotāji ir divas dažādas iestādes (IZM un KM), kas tiek uzskatīts par nopietnu apgrūtinājumu.
Valsts iestāžu sadarbība.	Ir gan pozitīvie piemēri (kopīga Dziesmu un deju svētku starpresoru budžeta izveidošana un kopīga virzīšana apstiprināšanai MK), gan negatīvie (KM un IZM, atsevišķu aģentūru un biroju slikta sadarbība un koordinācijas trūkums).
SOCIĀLĀ konteksta ietekme	Sociālekonomiskie procesi, kas nav tieši saistīti vai atkarīgi no Dziesmu un deju svētku procesa, bet negatīvi to ietekmē un ietekmēs arvien vairāk, pamatā tas izpaužas samazinoties kolektīvu un dalībnieku skaitam. Tā ir, piemēram, demogrāfiskā krīze, ekonomiskie apstākļi – laika trūkums, emigrācija u.c.
Iedzīvotāju un dalībnieku MOTIVĀCIJA	Dominē bažas par to, ka tā mazināsies; tomēr daļa ekspertu uzskata, ka motivācija līdzdarboties tieši pieaugs, jo arvien vairāk būs brīvā laika, kā arī vērsīsies plašumā lokālpatriotisms.
IDEOLOĢIJA	Neskaidrs (ne līdz galam artikulēts) ir Dziesmu un deju svētku tēls / misija / mērķis / koncepcija / zīmols. Neskaidra un faktiski nediskutēta ir mazākumtautību vieta Dziesmu un deju svētku koncepcijā.

Eksperti pamatā diskutēja par dažādiem Dziesmu un deju svētku *organizatoriskajiem* aspektiem, kas ir skaidrojams ar to, ka vairums no viņiem ir profesionāli Dziesmu un deju svētku „funkcionāri”. Tā ir viņu ikdiena, tā ir viņu profesija un kompetences sfēra.

Kad tiek izvērtēta un prognozēta Dziesmu un deju svētku procesa *sociālā konteksta* (demogrāfiskās situācijas, popkultūras „uzvaras gājiena”, emigrācijas u.c. negatīvi vērtētās sociālās parādības) ietekme uz Dziesmu un deju svētkiem, tas ekspertos rada tikai pesimistiskas emocijas un bažas.

Sabiedrībā vienmēr ir pastāvējuši spēki, intereses un procesi, kas „darbojas pret” Dziesmu un deju svētkiem vai vismaz ir tiem nelabvēlīgi, un tomēr svētki ne tikai ir izdzīvojuši šos 150 gadus, bet turpina plaukt. Neviens eksperts neapgalvo, ka Dziesmu un deju svētkiem nelabvēlīgās mūsdienu sociālpolitiskās norises tos apdraud tādā mērā, lai tie pārredzamā nākotnē „izmirtu”, un ja publiskajās diskusijās tiek pausti izteikti pesimistiski nākotnes redzējumi, tad tie drīzāk kalpo par argumentu lielāka atbalsta saņemšanai. Iespējams, pamats šādas retorikas dzīvotspējai ir neskaids konsensuss par to, kādi ir ideāli Dziesmu un deju svētki, kas ir to novērtēšanas indikatori, kādiem jābūt skaitliskajiem vai cita veida rādītājiem. Vai Dziesmu un deju svētkos Mežaparka estrādē jāatrodas vismaz pusei Latvijas? Vai korī jādzied katram piektajam Latvijas iedzīvotājam? Vai Dziesmu un deju svētkiem ir jāklūst par Latvijas eksporta tēla galveno zīmolu?

Vislakoniskāk Dziesmu un deju svētku profesionāli runāja par *ideoloģijas* vietu svētku procesā. Dziesmu un deju svētku ideoloģiskā funkcija mūsdienās kļūst arvien vairāk latentā. Iespējams, tā šobrīd ir tāda tāpēc, ka sabiedrībā par šo funkciju valda zināma vienprātība. Tāpēc tā ir reti artikulēta un it kā paliek otrajā plānā. Tomēr diskusija parādīja, ka ir vairāki ideoloģiskie aspekti, par kuriem nav vienprātības, vai tādi, par kuriem nav pat skaidri formulētu viedokļu (piemēram, mazākumtautību vieta Dziesmu un deju svētkos). Tas liek secināt, ka šis šī brīža konsensuss drīzāk ir par to, ka tas nav dienas kārtības jautājums, jo mums šobrīd trūkst ideju un uzstādījumu iespējamai diskusijai par jaunajiem Dziesmu un deju svētku sociāli-politiskajiem uzdevumiem.

Otrs maz skarts temats bija sabiedrības *motivācijas* mehānismi – kas liek Latvijas iedzīvotājiem masveidā iesaistīties Dziesmu un deju svētku procesā un uzturēt šo tradīciju dzīvu, lai arī kādi būtu sociālie, ekonomiskie un politiskie apstākļi. Šī temata aizvirzīšanu otrajā plānā var skaidrot ar to, ka mūzikas profesionāļu ikdiena drīzāk paiet saskarē ar citiem mūzikas profesionāļiem (piemēram, Dziesmu un deju svētku virsdiriģenti vada profesionālus korus), un amatiermāksla nav galvenais viņu profesionālās kompetences un ambīciju līmenis. Tai pat laikā daudzi no viņiem iegulda ievērojamus resursus amatiermākslas kustībā (piemēram, vadot amatieru kolektīvus), ko var skaidrot gan ar tradīcijas varu (Dziesmu un deju svētki ir viena no lielākajām Latvijas profesionālās mūzikas institūcijām), gan ideoloģiskiem (nacionālistiskiem) motīviem. Tomēr atšķirīgā situācijā atrodas pašdarbnieki, tā iedzīvotāju grupa, kas Dziesmu un deju svētkiem nodrošina masveida kustības statusu. Par viņu motivāciju līdzdarboties rakstīts 3. nodaļā „Dziesmu svētku diskurss un līdzdalība reģionos”.

2.2. Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu izvērtējums

Radošā laboratorijas pirmajā individuālajā darbā eksperti tika lūgti izvērtēt dažādus Dziesmu un deju svētku aspektus. Ekspertiem tikai iedotas lapas ar 68 aspektu sarakstu un lūgumu novērtēt, cik nozīmīgs vai nenozīmīgs ir katrs no šiem aspektiem 2008.gada Vispārējos Dziesmu un deju svētkos un to sagatavošanas procesā, kur 1 – nozīmē „ļoti maza nozīme” un 10 – „ļoti liela nozīme” (skat. VI Pielikumu. [Ekspertu radošā laboratorija. Individuālais darbs Nr. 1](#)). Saraksts tika veidots „sadalot” piecas Dziesmu un

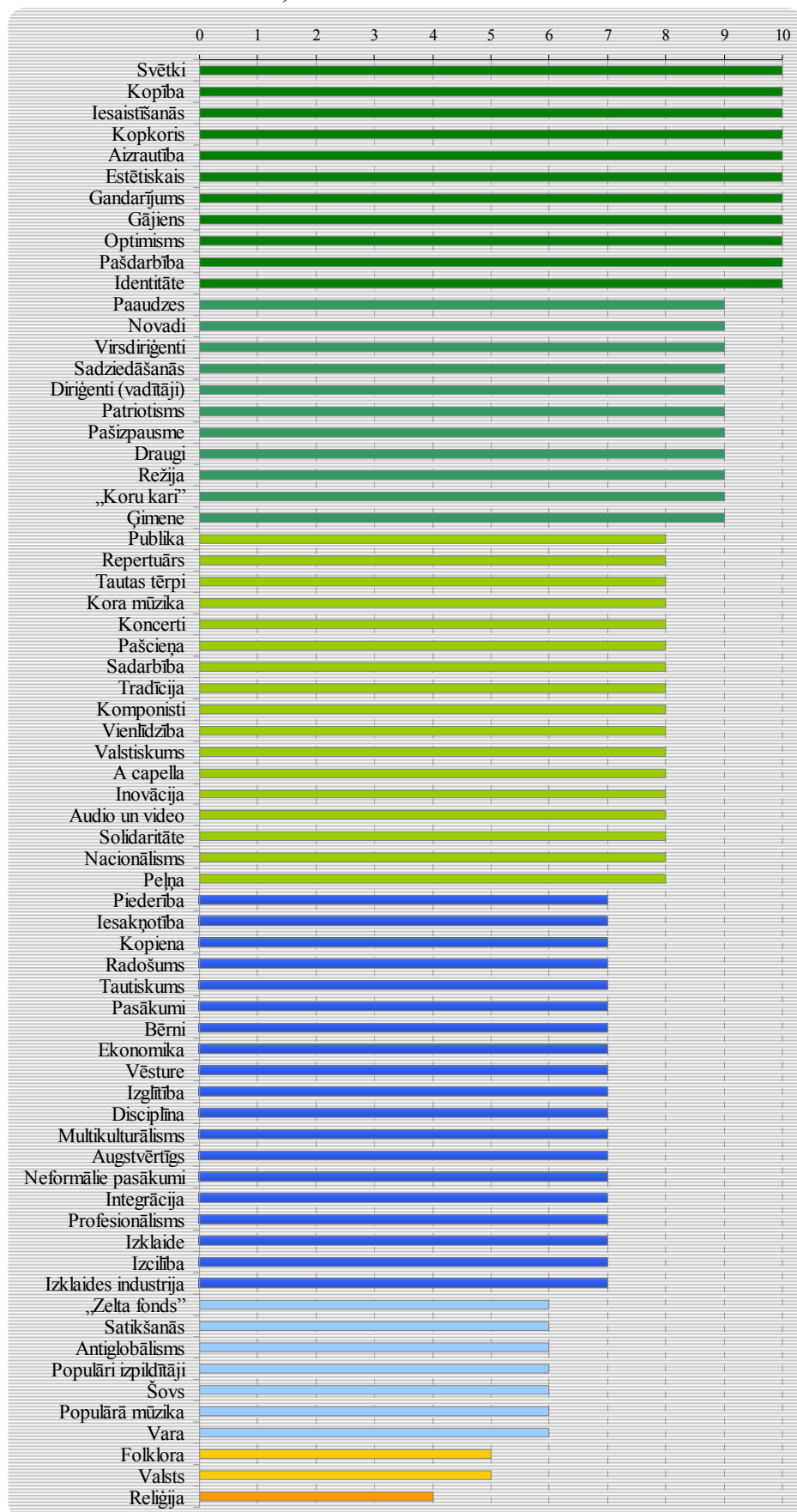
deju svētku pamatfunkcijas (mākslu, komunikāciju, izklaidi, ideoloģiju, ekonomisku) vairākās apakš funkcijās jeb aspektos.

No ekspertiem tika iegūtas 17 aptaujas lapas. Katram no 68 ekspertu novērtētajiem aspektiem tika aprēķināta vidējā balle (aritmētiskā un modālā), kā arī noteikta standartnovirze³¹. Uzskatāmības labad analīzei izvēlējamies Dziesmu un deju svētku aspektu modālos vidējos rādītājus³².

³¹ Rādītājs, kas atklāj, cik liela vienprātība vai nevienprātība bijusi katra aspekta novērtējumā.

³² Modālā vērtība – visbiežāk sastopamā.

12.attēls. Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu novērtējums (ekspertu radošā laboratorijas 1.individuālā darba rezultāti)*



* 10 baļļu skala, modālie vidējie.

Visaugstāk novērtēti aspekti, kas acīmredzami un nepārprotami pieder svētkiem: svētki, kopība, iesaistīšanās, aizrautība, gandarījums utt. Jāņem vērā, ka tika jautāts par vēl nenotikušajiem 2008.gada Dziesmu un deju svētkiem.

Viszemāk novērtēti atsevišķi „ideoloģijas” aspekti (relīģija, vara, valsts ...) un popkultūras / modernizācijas faktori (populārā mūzika, izklaides industrija, populāri izpildītāji). Tas atbilst ekspertu radošās laboratorijas I diskusijai par izmaiņām Dziesmu un deju svētku procesā pēdējos piecos gados un pozitīvajām un negatīvajām tendencēm. Tajā „ideoloģijas” faktori palika faktiski nediskutēti, jo par tiem nebija īpaša viedokļa, savukārt popkultūras un modernizācijas ietekme uz Dziesmu un deju svētkiem pamatā tika vērtēta negatīvi (skat. 3.tabulu „Izmaiņas Dziesmu un deju svētku procesā pēdējos piecos gados. Pozitīvās un negatīvās tendences (ekspertu radošās laboratorijas I diskusijas kopsavilkums)”).

Tie faktori, kas ieguvuši **visatšķirīgākos** ekspertu novērtējumus³³ – valsts, antiglobālisms, optimisms, vara, *A capella*, audio un video ieraksti, folklorā, neformālie pasākumi, solidaritāte, peļņa, pašdarbība – acīmredzot ir vieni no neskaidrākajiem Dziesmu un deju svētku konceptiem šobrīd, vai arī tādi, par kuriem būtiski atšķiras ekspertu viedokļi. Piemēram, „folklorā” – kāda ir tās vieta tradīcijā? Tīrā veidā (ne caur akadēmiski izglītotu komponistu tautas dziesmu meldiju apdarēm astoņbalsīgiem profesionāliem koriem) – ne tik liela... „Vara” un „valsts” – maz ticams, ka tik masveidīgs pasākums kādreiz būtu varējis atrasties politiskās varas uzmanības perifērijā...

Aprēķinātie standartnovirzes koeficients parāda, ka **lielākā vienprātība** bija šādu aspektu novērtējumā: svētki, sadziedāšanās; publika; iesaistīšanās; izklaide; izklaides industrija; populāri izpildītāji; populārā mūzika (skat. VI Pielikumā 9.tabulu [„Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu novērtējuma standartnovirze \(ekspertu radošās laboratorijas 1.individuālā darba rezultāti\)”](#)). Šie dati jāskata saistībā ar aspektu vidējo novērtējumu (skat. 12.attēlu „Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu novērtējums (ekspertu radošās laboratorijas 1.individuālā darba rezultāti)”). Redzams, ka tie ir aspekti, kas nāk no divām vērtējuma grupām: visaugstāk novērtētajiem un viszemāk novērtētajiem. Tas ļauj secināt, ka tieši šiem aspektiem 2008.gada Vispārējos Dziesmu un deju svētkos un to sagatavošanas procesā pēc ekspertu domām ir vislielākā un mazākā loma. Konfrontējot šos datus ar iedzīvotāju aptaujas rezultātiem, kur viņi jautāti par to, kādus vēlētus svētkus nākotnē, redzams, ka tas, kam vismazāko nozīmi piešķirušī profesionāļi (izklaide, izklaides industrija, populāri izpildītāji, populārā mūzika), ir aptuveni tas, ko no svētkiem vēlētus sagaidīt nozīmīga iedzīvotāju daļa – jaunu tehnoloģiju un efektu izmantošanu; vairāk šova elementus; iekļaut vairāk popmūzikas; iesaistīt populārus izpildītājus un aktierus; iekļaut vairāk moderno deju elementus (skat. 11.attēlu „Dziesmu svētku nākotnes izvērtējums”).

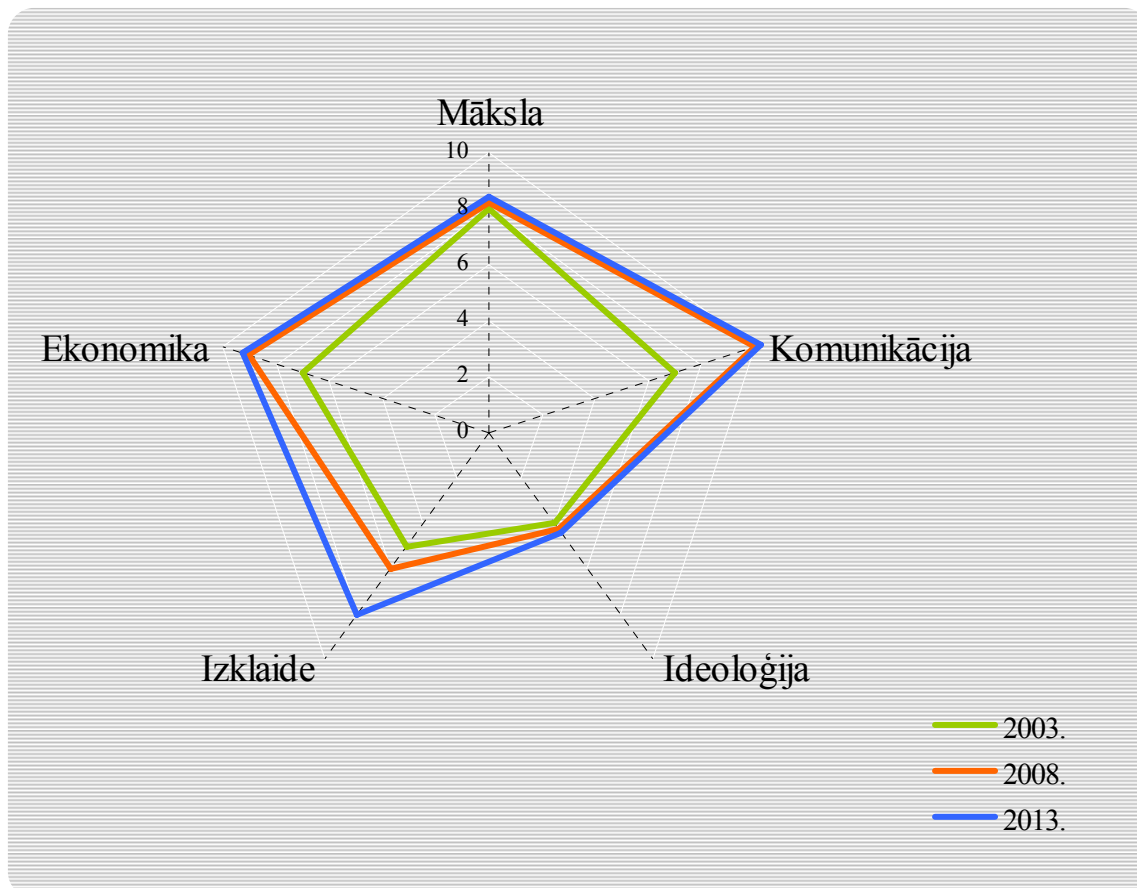
2.3. Dziesmu un deju svētku funkciju maiņas: svētki 2003., 2008. un 2013.gados

Radošā laboratorijas otrajā individuālajā darbā eksperti tika lūgti izvērtēt vispārīgākas Dziesmu un deju svētku funkcijas. Ekspertiem tikai iedota lapa ar piecu funkciju sarakstu ar lūgumu novērtēt, cik nozīmīgas vai nenozīmīgas ir bijušas šīs funkcijas 2003.gada (un būs 2008. un 2013.gadu) Vispārējos Dziesmu un deju svētkos un to sagatavošanas procesā, kur 1 – nozīmē „ļoti maza nozīme” un 10 – „ļoti liela nozīme” (skat. VII Pielikumu [„Ekspertu radošā laboratorija. Individuālais darbs Nr. 2”](#)).

³³ Tas noteikts izmantojot statistiskās standartnovirzes koeficientu. Datus skatīt VI Pielikumā (9.tabula „Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu novērtējuma standartnovirze (ekspertu radošās laboratorijas 1.individuālā darba rezultāti)”).

No ekspertiem tika iegūtas 17 aptaujas lapas. Katrai funkcijai tika aprēķinātas vidējās balles (aritmētiskā un modālā), kā arī noteikta standartnovirze. Uzskatāmības labad analīzei izvēlējamies Dziesmu un deju svētku funkciju novērtējuma modālos vidējos rādītājus. 13.attēlā izkārtotas piecas funkcijas, kā to nozīmi novērtējuši eksperti.

13.attēls. Ekspertu vērtējums par trim Dziesmu un deju svētkiem. Svētku modelis: 2003, 2008 un 2013 (funkciju nozīmīgums)



Pirmkārt, redzams, ka izņemot *māksliniecisko* un *ideoloģiskas* funkcijas, pārējo trīs nozīmju būtiskums tiek prognozēts kā pieaugošs, salīdzinājumā ar 2003.gada svētkiem. To var skaidrot ar to, ka divas minētās Dziesmu un deju svētku funkcijas ir stabilas un iesakņojušās, par tām sabiedrībā pastāv vienprātība. Pārējās, *izklaide*, *komunikācija* un *ekonomika*, ir mainīgākas un nestabilākas. Šobrīd tās netiek uzskatītas par Dziesmu un deju svētku pamatu, bet eksperti apgalvo, ka to nozīme visu laiku palielinās. Visstraujāk tiek prognozēts *ekonomisko* un *izklaides* funkciju nozīmes pieaugums.

Praktiski kā divas reizes nenozīmīgāks faktors nekā jebkurš cits tiek novērtēta *ideoloģija*. Tam varētu būt vairāki skaidrojumi. Piemēram, post-padomju un post-Atmodas laikos ideoloģija un politiskās nostādnes Dziesmu un deju svētkos ir zaudējušas savu aktualitāti un aizvirzījušās otrajā plānā; ideoloģiskie aspekti ir iesakņojušies pašā Dziesmu un deju svētku konstrukcijā un sabiedrībā pastāvošā vienprātība par svētku politiskajām, nacionālajām un valstiskajām funkcijām nozīmē arī to, ka tās netiek aktualizētas, par tām nerunā. Iespējami arī citi skaidrojumi un pieņēmumi, kāpēc ideoloģija novērtēta tik zemu. Piemēram, tā tiek vērtēta šis postmodernitātes laiks arī Dziesmu un deju svētku procesā, priekšplānā izvirzās citas vajadzības un vērtības, būtiskāki jautājumi par piederību un kopīgiem mērķiem ir jautājumi par brīvo laiku, saskarsmi, patēriņu.

2.4. Dziesmu un deju svētki 2013: koncepcija un procesa veicinošie / kavējošie faktori

Ekspertu radošajā laboratorijā viens no grupu darba³⁴ uzdevumiem bija Dziesmu un deju svētku attīstības scenāriju modelēšana 2013.gadam. Eksperti tika lūgti atbildēt uz jautājumu: kādai vajadzētu būt svētku koncepcijai? Ekspertiem grupu darbā bija jāizvērtē četras Dziesmu un deju svētku funkcijas. Pēc darba grupas ar savām idejām iepazīstināja pārējos un notika diskusija, tās kopsavilkums atainots 4. tabulā.

4.tabula. **Dziesmu un deju svētki 2013: koncepcija** (kopsavilkums par radošās ekspertu laboratorijas grupu darbu).

<p>Māksla</p> <p>„Zelta fonds” kā repertuāra kodols Jaunrade (kodola papildinājums) Repertuāra proporcionalitāte, līdzsvarojošot:</p> <ul style="list-style-type: none"> • profesionālismu ar amatierismu • tradīciju ar novitāti • elitāro gaumi ar tautas 	<p>Komunikācija</p> <p>„Iekšējā” komunikācija:</p> <ul style="list-style-type: none"> • neformālā • profesionālā <p>Sabiedriskās attiecības un reklāmas kampaņas</p>
<p>Izklaide</p> <p>Dalībniekiem – komunikāciju un izklaidi (jāredz citi dalībnieki un jātiekas ar tiem) Skatītājiem – līdzdalību un svētku sajūtu visur Koncerts kā svētki Pilsētā – plašs piedāvājums</p>	<p>Ideoloģija</p> <p>Daudzveidība Valsts uzdevumi: izglītot; finansēt; sakārtot tiesiski (normatīvi) Patriotisms – caur ģimeni Valsts / NVO atbildības (uzdevumu) revīzija Zīmes, kas svarīgas <u>visiem</u></p>

Mākslas funkcijas izvērtējumā dominēja repertuāra temats. Pirmkārt, repertuāra kodolam ir jāpaliek klasiskam („Zelta fonds”). Otrkārt, veidojot repertuāru, jācenšas ievērot saprātīgas proporcijas starp profesionāļu un amatieru (tautas) vēlmēm, spējām, ambīcijām, un estētisko gaumi. Par repertuāra saturu vēl tika izteiktas šādas būtiskas piebildes:

- vienmēr nepieciešams „veselīgs patriotisms” (zināmā mērā šo lomu veic tautasdziesmas, apliecinot gan tradīciju, gan noteiktu ideoloģiju);
- repertuārs ir jāpapildina (jārada efektīvāka jaundarbu atlase un pasūtīšana, lai izvairītos no „kaķa maisā”; jāveicina „vienkāršāku” jauno kordziesmu radīšana, domājot par amatierkoriem, kuri bieži vien nespēj vieni paši izpildīt jaundarbus, ne tikai to tehniskās komplicētības dēļ, bet arī sastāva problēmu dēļ).

Komunikācijas funkcija tika interpretēta divējādi. Pirmkārt, kā komunikācija Dziesmu un deju svētku procesa „iekšienē”; otrkārt, kā sabiedriskās attiecības jeb komunikācija uz āru. Viena no svarīgākajām „iekšējās komunikācijas” izpausmēm ir neformālā, tā ir, piemēram, kopā braukšana uz svētkiem, kopā dzīvošana svētku laikā. Tā ir

³⁴ Eksperti tika sadalīti darbam četrās darba grupās.

nozīmīga Dziesmu un deju svētku procesa un pašu svētku daļa, kas ir jāuztver nopietni, un kustības organizācijā tai jāpievērš ne mazāka nozīme kā citām.

Tika atzīmēts, ka komunikācijai jāizpaužas arī citos līmeņos un sfērās, piemēram, repertuārā (uzrunājot dažādu slāņu un novadu dalībniekus); kopā sanāksmās (kā ļoti pozitīvs notikums tika novērtēts diriģentu kopkora mēģinājums). Dziesmu un deju svētku sabiedriskās attiecības jeb PR (*public relations*) tā pa īstam ir sāktas tikai šajos svētkos, apgalvo eksperti, un ja lielo privātkapitāla sponsoru piesaisti jāuzskata par šī darba rezultātu, tad darbs vērtējams kā veiksmīgs. Līdzīgi kā visu Dziesmu un deju svētku organizēšanu, arī sabiedriskās attiecības un reklāmas kampaņu tiek ieteikts sākt savlaicīgi un īstenot to visos līmeņos (uzrunāt dažādas auditorijas). Runājot par vēstījumu, kas sabiedrisko attiecību nodaļai jānodod sabiedrībai par Dziesmu un deju svētkiem, atklājas, ka līdz šim tāds nav bijis formulēts, tāpēc šim uzdevumam algotas kompetentas personas no reklāmas biznesa (piemēram, Ēriks Stendzenieks). Šī brīža sabiedrisko attiecību pamatuzstādījums ir svētkus pasniegt kā stāstu par procesu, nevis vienreizīgu notikumu Rīgā, kas atkārtojas katrus piecus gadus.

2.5. Scenārijs Dziesmu un deju svētkiem 2013.gadā

Otrs ekspertu radošās laboratorijas grupu darba uzdevums bija 2013.gada Dziesmu un deju svētku procesa veicinošo un kavējošo faktoru analīze. Eksperti tika lūgti atbildēt uz jautājumu: kas būs galvenie ietekmējošie faktori un kāda būs to ietekme – pozitīva vai negatīva. Pēc grupu darba idejas tika apspriestas (to kopsavilkums 5. un 6. tabulās).

5.tabula. **Dziesmu un deju svētki 2013: procesa veicinošie un kavējošie faktori** (kopsavilkums radošās ekspertu laboratorijas grupu darbam).

Veicinošie faktori	Kavējošie faktori
Lokālo identitāšu atdzimšana	Ideoloģiskais slogs
Dziesmu un deju svētku likums	Elītes ekonomiskās intereses
NVO aktivizēšanās	Kopības / heterogenitātes (latviešu)
Organizatoriskās pieredzes akumulācija	problēmas
Tehnoloģiju attīstība	Konkurējošās tradīcijas
Savlaicīgs finansējums	Nav vienotas organizācijas (koordinācijas)
Skaidra stratēģija	Nav vienota Dziesmu un deju svētku tēla
Mūzikas pamatizglītība	Dziesmu un deju svētkus neredz kā procesu
Sadarbība ar pētniekiem	Nav skaidra valsts un trešā sektora vieta
	Subjektu subjektīvās attieksmes, ambīcijas
	Mūzikas pamatizglītība
	Repertuāra maiņa
	Sabiedrības sociālās problēmas

6.tabula. **Kopsavilkums ekspertu individuāli rakstītajiem scenārijiem Dziesmu un deju svētkiem 2013.gadā**

<i>Galvenie scenāriju temati un prognozes</i>
Repertuārs sabalansēts visos aspektos
Dalībnieku sarukums – neizbēgams
Savlaicīga gatavošanās
Jauno marketinga un pārvaldības stratēģiju un tehnoloģiju ienākšana: PPP; NVO; sabiedriskās attiecības; komunikāciju tehnoloģijas
Joprojām slikta valsts resoru sadarbība un funkciju koordinācija
Iedzīvotāju un dalībnieku motivācijas izmaiņas, gan negatīvas, gan pozitīvas prognozes

Kopumā scenāriji ir fragmentāri, drīzāk uzskatāmi par ideju un iespējamo Dziesmu un deju svētku attīstības virzienu uzskaitījumiem. Scenārijiem cauri vijās reālākas, racionālākas, diferencētākas, situācijai atbilstošākas Dziesmu un deju svētku procesa *organizacionālās* vajadzības: gan strukturālās, gan saturiskās. Tie it kā ir kopsavelkošs secinājums par visu iepriekš teikto, norādot uz sāpīgākajām un neskaidrākajām problēmām un jautājumiem.

Visbiežāk scenārijos parādās dažādi ar *repertuāru* saistīti aspekti. Tie jau tika apspēlēti un diskutēti iepriekš (disproporcijas un balansa meklējumi starp klasiku un popkultūru, starp „Zelta fonda” un jaundarbiem un tml. [skat. 3.tabulu]).

Dziesmu un deju svētku un visa procesa *dalībnieku sarukums* tiek vērtēts kā neizbēgams. Tomēr šobrīd nav skaidra redzējuma, kā risināt šo situāciju, jo tendence liekas neizbēgama, Latvijas iedzīvotāju dabiskais pieaugums ir negatīvs un Dziesmu un deju svētku dalībnieku skaita izmaiņu tendences ir tādas pašas. Tāpat nav īsti skaidrs, ar ko pašdarbnieku skaitliskā samazināšanās draud.

Dziesmu un deju svētku *organizācijas* jautājuma centrā, raugoties nākotnē, ir divi jautājumi: kam turpmāk būtu jāorganizē Dziesmu un deju svētki un cik liela nozīme to organizācijā būtu jāpiešķir modernajiem pārvaldības veidiem un tehnoloģijām? Vai galvenajam Dziesmu un deju svētku organizatoram ir jāpaliek valstij? Vai liela funkciju daļa nebūtu jādeleģē NVO? Vai PPP nav vēl viens iespējama risinājums?

Par iedzīvotāju un dalībnieku *motivācijas* izmaiņām tika izteikti atšķirīgi viedokļi. Vieni deva negatīvas prognozes (motivācija Dziesmu un deju svētkos un visā procesā mazināsies), citi, tieši pretējas – pozitīvas.

Cits bieži minēts problēmu samezglojums ir jautājums par Dziesmu un deju svētku pasākumu dažādiskošanās un tās pretstatu – monolītu (tradicionālu, neizplūdušu, skaidru) svētku kodolu.

Lūkojoties vispārīgi, gandrīz katrā problēmā var nojaust jautājumu par tradicionālisma un modernizācijas attiecībām. Ja tradīcija ir jāreinterpretē – tad kādos virzienos? Reinterpretācija ir nepieciešama, jo visu laiku mainās sociālais konteksts (arī šis pētījums parāda, ka pastāv dažādu iedzīvotāju grupu atšķirīgas attieksmes pret Dziesmu un deju svētkiem, un šim attieksmēm laika gaitā ir tendence mainīties).

Viens no pētījuma galvenajiem secinājumiem ir: šobrīd sabiedrībā nav diskusijas par būtiskiem Dziesmu un deju svētku jautājumiem. Sabiedriskajā diskursā dominē operacionāli problēmatematī, kas drīzāk ir tikai reakcija uz šī brīža aktuālajām sociālajām norisēm un to sekām, kas atsaucas uz Dziesmu un deju svētkiem, bet trūkst visa Dziesmu un deju svētku fenomena revīzijas atbilstoši jaunajai situācijai un jaunas stratēģijas izveide.

3. Dziesmu un deju svētku process reģionos

Tāpat kā iepriekšējā Dziesmu svētku pētījumā pirms pieciem gadiem, arī šajā pētījumā kā gadījumi no reģionu mākslinieciskās pašdarbības tika izvēlēti Tumes pagasta un Cesvaines pilsētas pašdarbnieki. Lauka darbs ietvaros mēs veicām 15 intervijas ar vietējiem ekspertiem un kultūras dzīves organizatoriem. Cesvainē un Tumē tika intervēti kultūras namu vadītāji, koru diriģenti, kormeistari, amatieru teātra vadītājs, folkloras kopu vadītāji, jauniešu un senioru deju kolektīvu vadītāji, sarīkojuma deju kolektīva vadītāja (skat. V Pielikumu. [Intervēto reģionālo ekspertu un kultūras dzīves organizatoru saraksts](#)). Intervēto kultūras dzīves organizatoru domas par Dziesmu un deju svētkiem to visdažādākajos aspektos ir atšķirīgas. Tomēr nav vērojams, ka būtiski atšķirtos Cesvainē un Tumē pastāvošais Dziesmu svētku diskurss.

2007.gadā veiktajā pētījumā spēcīgi iezīmējās vadmotīvi, kas nav bijuši tik izteikti pirms pieciem gadiem. Šo vadmotīvu atslēgvārdi ir ‘līdzsvars’, ‘līdzsvara meklējumi’. Kultūras darbinieki un vadītāji runā par līdzsvaru, kas ir jāatrod un arī tiek meklēts repertuāra veidošanā, svētku pasākumu programmas veidošanā, tradicionālo un moderno elementu apvienošanā svētkos. Kultūras darbinieki uzskata, ka būtu nepieciešams tāds līdzsvars, lai svētki saglabātu savu tradicionālo kodolu, taču papildus un kontrastā tam būtu redzams arī jaunais. Intervētie kultūras darbinieki uzsver, ka mēs dzīvojam pretrunu līdzās pastāvošā vidē un to nevajadzētu mēģināt noklusēt. Meklējot šo līdzsvaru, galvenā ir vienošanās prasme diskursa līmenī nevis centieni pierādīt, kurai pusei tomēr ir taisnība un kuras puses izpratne tad ir tā pareizākā.

Runājot par līdzdalību un pārmaiņām vietējo kolektīvu dzīvē, novērojams, ka turpinās dalībnieku samazināšanās tendence (īpaši vīriešu). Šī dalībnieku skaita mazināšanās tiek saistīta ar pārmaiņām līdzdalības motivācijā. Pamazām no kolektīvu rindām pazūd tie dalībnieki, kuru galvenā motivācija piedalīties bija brīvā laika pavadīšana, saviesīgie pasākumi, izbraucieni uz Latvijas pilsētām un ārvalstīm. Kolektīvos pārsvarā paliek tādi cilvēki, kuru galvenais mērķis ir līdzdalība mākslinieciskajā pašdarbībā, piedalīšanās Dziesmu svētkos un visā tā gatavošanās procesā, un ir tādi, kuri vēlas attīstīt savu dziedātprasmi, celt savu prasmju līmeni. Protams, arīdzan tādi, kuriem šie divi motivācijas elementi pastāv līdztekus.

Ir nedaudz mainījusies pieeja finansējuma piesaistē, kolektīvu vadītāji meklē jaunus veidus, ka motivēt uzņēmumus kļūt par sponsoriem. Daudzi vadītāji arvien vairāk domā par kolektīvu reģistrāciju kā nevalstisku organizāciju, lai būtu vieglāk piesaistīt finansējumu.

3.1. Dziesmu svētku un līdzdalības loma kopienas dzīvē

Salīdzinājumā ar Rīgu un lielajām pilsētām, mazpilsētās un lauku teritorijās kultūras dzīve tomēr nav tik piesātināta notikumiem, kultūras pasākumiem. Atšķiras arī izklaides, brīvā laika pavadīšanas iespēju klāsts. Taču cilvēki kļūst aizvien mobilāki un dodas uz kultūras, izklaides pasākumiem uz Rīgu. Arvien biežāk vietējie iedzīvotāji brīvdienas pavada Rīgas supermārketos, un kolektīvu vadītāji to sāk uzskatīt par brīvā laika pavadīšanas iespēju, kas konkurē ar līdzdalību kolektīvā. Ir arī kolektīvi, kuru dalībnieki dzīvo un strādā Rīgā, citās Latvijas pilsētās. Taču viņi tiekas reizi nedēļā uz kopīgiem mēģinājumiem. Arvien grūtāk ir spriest par Cesvaines un Tumes kultūras dzīves, brīvā laika pavadīšanas iespēju kontekstu kā tādu, kas raksturo tieši šīs vietējās kopienas. Taču tas joprojām ir būtisks, lai varētu izpētīt reģionālās atšķirības cilvēku līdzdalībā.

Piedalīšanās svētkos sajūtu gūšanai: līdzdalības vai ambīciju īstenošanas bauda

Viens no iemesliem, kādēļ cilvēki piedalās pašdarbības kolektīvos, vienmēr ir bijusi sajūtu gūšana. Daļai galvenā ir līdzdalība un tās sajūtas, ko sniedz kopīga piedalīšanās svētkos, gatavošanās procesā, kā arī dalība mēģinājumos. Citai daļai būtiskākas ir tās sajūtas, ko sniedz dziesmas vai dejas izpildīšana augstā mākslinieciskā līmenī, tiekšanās pēc arvien augstākas klases izpildījuma. Kormeistare, kas darbojas divos reģionālajos koros, tajā skaitā senioru korī, izteicās, ka „*profesionālā korī varbūt ir bauda izdziedāt to sarežģīto dziesmu. Bet normālā, uzsveru, normālā lauku korī, nav nekāda bauda, ja tu esi atnācis uz kori un nespēj izdziedāt. It īpaši, ja tu ar notīm esi uz 'jūs'. 'Aizej lietņ' normālam lauku korim jau ir pietiekami sarežģīta dziesma*”. Folkloras kopas vadītāja domā, ka latviešiem jau gēnos esot izrādīšanās kultūra: „*(...) lai ko mēs darītu, mums ir vajadzīgs skatītājs un novērtējums*”.

Pēc intervēto kultūras darbinieku domām ir ļoti svarīgi uzturēt līdzsvarā abu sajūtu veidu gūšanas iespējas, jo Dziesmu svētkos ir svarīga gan tādu koristu un deju grupu dalība, kuri vēlas uzturēt augstu līmeni, gan tādu, kuriem galvenais ir piedalīties. Taču nereti atšķiras šo divu dalībnieku kategoriju profesionālais līmenis. Tādēļ ir svarīgi, lai katra profesionālā līmeņa grupai būtu atbilstošs repertuārs. Kāda mūzikas skolas direktore stāstīja: „*Lai cilvēks darbojas, ja viņam patīk. Ir labi, ka nodala grupās pēc kolektīvu profesionalitātes. Savādāk cilvēks, kurš grib dziedāt, bet viņam nav tā augstā līmeņa, (...) vispār neuzdrošinās nākt dziedāt. Tie, kuri grib līmeni, lai dzied vienā grupā. Pārējie, kuri grib vienkārši piedalīties, lai nāk citā grupā. Un tad visi būs apmierināti.*”

Mūsdienās jau vairs ne tikai pilsētas sabiedrībā, bet arī dziļāk lauku teritorijā ir jūtama arvien lielāka cilvēku atsvešinātība. Kāda senioru deju kolektīva vadītāja uzsvērusi, ka: „*(...) cilvēki kļūst tik atsvešināti, ka ir vienalga, kas viņiem dzīvo un kas notiek kaimiņos. (...) nemākam vairs ar mīlumu izturēties viens pret otru, cilvēki baidās pieskarties citam.*” Taču, viņasprāt, piedalīšanās pašdarbības kolektīvos palīdz pārvarēt šo atsvešinātības izjūtu.

3.2. Pārmaiņas. Tendences. No galējībām uz līdzsvaru

Daudzi intervētie kultūras darbinieki saredz lēnu, pakāpenisku pāreju no galējībām uz līdzsvaru Dziesmu svētku organizācijā, norisē, un arī repertuārā. Šī pāreja tiek augstu novērtēta.

Kultūras darbinieki reģionos atzīst, ka šī gada repertuārs ir daudz piemērotāks Latvijas reģionos pastāvošajiem korim. Atzinīgi ir vērtēti arī koru un deju kolektīvu dalījums A, B grupās. Tiek prognozēts, ka šogad atkal būs tā lielā gandarījuma sajūta, kas mazliet iztrūkusi pagājušos svētkos tikai tādēļ, ka repertuārs ir bijis pārlietu smags un prasījis pārāk lielu koncentrēšanos, saspringumu. Intervētā kormeistare stāstīja: „*(...) iepriekšējos svētkos repertuārs bija pārlietu sarežģīts, tas prasīja nenormālu saspringumu un koncentrēšanos no lauku korim. Pēc tāda repertuāra izpildīšanas tomēr nebija tā lielā gandarījuma. Šogad repertuārs jau ir saprotamāks cilvēkiem.*”

Savukārt, cits kultūras darbinieks izteicies, ka tā līdzsvara atrašana vēl nav nemaz tik tuvu vēlamajam. „*Repertuārā ir divas galējības – vai ir dziesmas pārāk augstā profesionālā līmenī vai arī galda dziesmas. Trūkst tā saucamā muzikālā vidusslāņa. Bet sabiedrības lielākā daļa tomēr ir vidusslānis. Tāpēc tam būtu jāatspoguļojas arī repertuārā.*” Daži kolektīvu vadītāji pauda viedokli, ka mūsdienās trūkst komponistu, kuri spētu sacerēt un sacer kaut ko tādu – vienkāršas kora dziesmas vienkāršiem korim. Komponisti tomēr vēlas arī kritiķu atzinības par augstu māksliniecisko ieguldījumu, un viņi nevēlas riskēt. Cits kolektīva vadītājs paudis viedokli, ka ar laiku Dziesmu svētkos varēs dzirdēt un redzēt tikai profesionālos kolektīvus, jo prasības esot tik augstas, ka gandrīz vai var saskatīt mērķtiecīgu mazo lauku kolektīvu ‘nogremdēšanu’.

Runājot par pārlieku lielo sarežģītību repertuārā, tiek domāti arī deju kolektīvi. Vairāki kultūras darbinieki uzsver, ka tas joprojām ir par sarežģītu. Atšķirībā no kora repertuāra, deju repertuārs joprojām tiek uzskatīts par galējību, kam nav tendences virzīties vidusceļa gultnē. Kāds kultūras dzīves vadītājs, kurš savulaik pats ir bijis deju kolektīva dalībnieks, stāstīja: „(...) *dejas ir tehniski grūtas, bet ieguldītais darbs un izpildījums nedod to prieku. No dalībniekiem prasa vienīgi sarežģītas horeogrāfijas izpildi. Taču tādas svarīgas lietās kā stāju, staltu augumu neprasa.*” Sarunā ar deju kolektīva vadītāju izdevās noskaidrot, ka viņi labprātīgi „noslīdējuši” atrodas grupā ar zemākajām prasībām, lai arī deju kolektīvs varētu būt augstākajā TDA grupā, jo viņi regulāri piedaloties un gūst balvas starptautisko konkursos. Iemesls tam esot nevēlēšanās būt par obligāto jauno deju izpildītājiem. Savukārt kāda cita kolektīva vadītāja domā, ka nav nepieciešama tik dziļa iekrišana etnogrāfijā, arīdzan „(...) *nav nepieciešams piekasīties sīkumiem, bet ir jāskata lietas kopumā. Ja kopumā ir labi, tad arī der!*”

Diskusijās un intervijās ar reģionu pašdarbības pārstāvjiem bieži izskanēja doma, ka Latvijā arvien populārākas kļūst sieviešu senioru kolektīvu sarīkojuma dejas. Vairāki intervētie kultūras darbinieki uzskata, ka tās nebūtu jāiekļauj Dziesmu un deju svētku repertuārā, jo šādi pašdarbības formai esot tikai sociālas funkcijas. Padzīvojušie cilvēki tādējādi varot iekļauties sabiedrībā, līdzdarboties neatkarīgi no savām spējām. Taču bija arī kolektīvu vadītāji, kuri uzskata par nepieciešamību veidot speciālu sarīkojuma deju uzvedumu Deju svētku programmā. Kā arguments iekļaušanai tiek minēts tas, ka padzīvojuši cilvēki tiek izstumti no svētku publiskā diskursa, tādējādi piešķirot svētkiem jaunības seju. Taču Dziesmu svētki pēc būtības ir svētki ar gadsimtu seju un tajos vajadzētu būt vietai arī tādiem cilvēkiem, kuri vairs nav jauni un tik vispusīgi.

Cesvainē un Tumē intervētie kultūras darbinieki runāja arī par to, ka jāizvairās no vienveidības repertuārā, un tajā pašā laikā tas nedrīkst kļūt bezkonceptuāls vai neierobežoti daudzveidīgs. Kultūras darbinieku vidū valda viedoklis, ka robeža starp dažādību repertuārā un pārlieku lielu daudzveidību tomēr ir ļoti smalka. Pārkāpjot šo robežu, var sanākt bezkonceptuāls muzikālais kokteilis. Kāda mūzikas dzīves vadītāja uzsvērusi pārlieku lielo daudzveidību repertuārā: „*Nevajag vienā gadā taisīt muzikālu rasolu! Lai ir vienā gadā atsevišķi populārās mūzikas koncerts. Citā gadā liekam akcentu uz simfonisko mūziku. Citā atkal folkloru. Bet, visu kopā saliekot, – tas tiešām jau ir par daudz*”.

Tradicionālais un modernais svētkos ir apvienojami. Intervētie kultūras darbinieki uzskata, ka svētkos ir pieļaujams, ka tiek izmantoti projektori, lielie ekrāni, izgaismojuma efekti, modernas dekorācijas. Jaunās, modernās tehnoloģijas ir piemērotas vienīgi noformējumam, izgaismošanai. Taču eksperimentu ar jauninājumiem nepieciešamība neattiecas uz svētku muzikālo aspektu, repertuāru. Kāda kora diriģente ir sašutusi par jauno mūziķu darbu palielinātu ieviešanu repertuārā. Viņasprāt, svētkos tomēr vajadzētu dominēt klasikā, nemainīgajai repertuāra daļai.

Vairāki kultūras darbinieki stāstījuši, ka iepriekšējos Dziesmu svētkos ir bijusi pārsātinājuma sajūta. Ir tendence veidot pārblīvētu, pārsātinātu pasākumu programmu. Un, kā stāstīja kultūras dzīves organizators : „*Dziesmu svētki kļūst iebiezināti notikumiem, ir sajūta, ka kaut kas tomēr ir par daudz*”. Kāda folkloras kopas vadītāja apšaubā folkloras dienas nepieciešamību Dziesmu svētku laikā: „(...) *folklorai ir domāts festivāls „Baltika”, nevajag to visu kopā jaukt.*” Svētku dalībnieki no reģioniem arī nevarot paspēt izstaigāt visus pasākumus, kas ir ieinteresējuši. Tādēļ, braucot no Rīgas, vienlaikus ir gan pārsātinājuma izjūta, gan iespaids, ka viss tomēr nav pagūts.

3.2.1. Kolektīvu vadība un finansējums

Aktuāls jautājums kultūras namu un kolektīvu vadītājiem ir finansējuma piesaistes stratēģija. Pētījumā par Dziesmu svētkiem 2002.gadā dominējusi pieeja „*kā atrast un motivēt sponsorus*” un nostāja „*reģionos jau nav tādu lielu uzņēmumu, kas varētu*

sponsorēt”, „uzņēmējiem trūkst motivācijas sponsorēt”. Aktuāls ir bijis jautājums „kāpēc uzņēmēji negrib sponsorēt?” Šoreiz finansējuma piesaistes stratēģijā iezīmējas arī jauni punkti. Vadītāji vairāk domā „ko darīt ar kolektīvu, lai tam varētu piesaistīt finansējumu”. „Kas ir jāmaina mums pašiem, lai būtu vieglāk iegūt finansējumu?” Vadītāji arī vairāk sāk meklēt atbalstu no uzņēmumiem Rīgā, raksta pieteikumus konkursiem, ko organizē lielie uzņēmumi (piemēram, „Merrild” konkurss, kur žūrijā esot bijusi arī Kultūras ministre).

Šogad veiktajās intervijās iezīmējās arī viedoklis, ka pastāv nozīmīga saikne starp kultūras dzīves un kolektīvu vadītāju personību un kolektīvu finansiālo stāvokli. Vairāki intervētie domā, ka kolektīva pastāvēšana ir lielā mērā atkarīga ne tikai no kultūras dzīves un kolektīvu vadītāju entuziasma, bet arī viņa domāšanas elastīguma, sociālajiem kontaktiem un spējai tos veidot. Piemēram, kāda kora vadītāja stāstīja, ka šobrīd vairs nepietiekot ar vadītāja entuziasmu, spēju iedvesmot esošos kolektīva dalībniekus un piesaistīt jaunus dalībniekus. Vadītājam ir jābūt ar pietiekami plašiem kontaktiem vai komunikāciju spējām izveidot šādu kontaktu loku (piemēram, ar uzņēmumiem, kas varētu būt atbalstītāji). Kāda 77 gadus veca kolektīva vadītāja stāstījusi par savu pieredzi, mācoties projektu pieteikumu rakstīšanu, lai veicinātu finansējuma iegūšanu.

Vairāki vadītāji intervijās izteikuši apstiprinājumu, ka domā arī par kolektīvu pārveidošanu par nevalstiskām organizācijām, lai varētu efektīvāk piesaistīt finansējumu. Kāds vadītājs pētot, kā pašdarbības kolektīvas var iegūt sabiedriska labuma statusu, lai uzņēmumiem būtu lielāka interese to atbalstīt. Cita deju kolektīva vadītāja stāstīja, ka saskaras ar grūtībām finansējuma iegūšanā, jo viņas kolektīvs nav ierakstīts Uzņēmumu Reģistrā kā biedrība vai nodibinājums. Viņasprāt, reģistrācijas neesamība liedz pieteikt projektus, kur pieteicējam obligāti ir jābūt juridiskam statusam. Savukārt kāda kora vadītāja šaubās par tādu nepieciešamību. Viņa uzsver, ka tik un tā tajā izveidotajā organizācijā būs vajadzīgs cilvēks, kurš visu organizē. Savādāk nav jēgas veidot organizāciju, ja nebūs aktīva galvenā organizatora: „Nodibinājās vīru kora biedrība, jā, mēs tur iestājāmies. Tagad es kaut ko dižu nejūtu. Jā, pirmajā gadā bija. Mēs tur visi sabraucām, visu apspriedām. Likās, ka kaut kādas aktivitātes notiekas. Interesanti bija pirmajā brīdī, bet ar laiku viss noklusa.”

3.2.2. Cilvēku trūkums kolektīvos

Līdzīgi kā pagājušajā pētījumā, arī šoreiz intervijās tika runāts par cilvēku trūkumu koros un citos pašdarbības kolektīvos. Tika minēti daudzi iemesli, taču šoreiz izteiktāks ir kļuvis ‘Īrijas faktors’. Kolektīvu vadītāji ir minējuši, ka prom aizbraukuši labi dziedāt un dejojot pratēji. Vairāki no viņiem ir palikuši ārzemēs uz ilgāku laiku vai pat neatgriešanos.

Vairāki intervētie gan uzskata, ka cilvēku skaita mazināšanās kolektīvos nebūt nav jāuztver ar bažām, jo šī tendence neapdraudot svētku pastāvēšanu. Kāds vietējās kultūras dzīves vadītājs stāsta, ka šobrīd kolektīvos ir palikuši tikai tie, kuri patiešām vēlas dziedāt vai dejojot. Šobrīd tādu cilvēki, kuru motivācija ir piedalīties tikai līdzdalības pēc, ir mazāk nekā to, kas izvirza sev mērķi sasniegt augstu dziedātprasmi. Piemēram, cilvēku daļa, kuri piedalījās kolektīvos tādēļ, ka pēc mēģinājumiem ir bijusi arī saviesīgā dzīve, ballītes, pamazām izzūd. Jo arvien vairāk parādās arī citas izklaides iespējas. Kā novērojusi kormeistare, pēc mēģinājumiem uz saviesīgo daļu paliek arvien mazāk cilvēku. Parasti tie ir vecāka gadagājuma dalībnieki, cilvēki, kuriem nav automašīnu, lai varētu doties izklaidēties arī uz attālākām vietām, kā arī dalībnieki ar plānāku maciņu.

Vēl pagājušā pētījuma laikā intervijās kā dalībnieku motivācija tika minēti braucieni uz ārvalstīm un arī Latvijas robežās, sadraudzības kolektīvu apciemošana. Tagad tā ir aktuāla galvenokārt senioru kolektīvos. Tā kā ceļojumi ir kļuvuši krietni pieejamāki finansiālā ziņā, jaunākā paaudze izvēlas ceļošanu kopā ar ģimeni nevis kolektīvu.

Joprojām novērojama tendence ir retāka vīriešu līdzdalība pašdarbības kolektīvos. Kā nemaināmu cēloni vīriešu iztrūjumam kolektīvos min arī vīriešu lomu sabiedrībā, diskursu par vīrieti kā ģimenes apgādnieku. Daži kultūras darbinieki uzskata, ka vīrietis ir tikai tad novērtēts sabiedrībā, ja viņš un viņa ģimene ir labi nodrošināti materiālajā ziņā. Vīrieša pašapziņu vairāk ceļ materiālā stabilitāte, ģimenes nodrošinājums, nevis viņa līdzdalība kādā kolektīvā. Tādēļ vīrieši biežāk izvēlas savu brīvo laiku veltīt papildu darba stundām vakaros un brīvdienās, nevis līdzdalībai pašdarbības kolektīvā. Vīrietis izvēlas darbu mēģinājumu vietā, bet Dziesmu svētku laikā brauc ar ģimeni uz Rīgu izbaudīt svētkus kā skatītāji. Šo faktoru kultūras darbinieki uzskata par nemaināmu. Savukārt, par maināmu uzskata vērīgāku un saudzīgāku attieksmi pret vīru korjiem. Kāda kora diriģente norāda, ka pēkšņas izmaiņas repertuārā, kad vīriem viss jāpārmācās no jauna, kā arī novēlota repertuāra saņemšana spēcīgi iedragā viņu vēlmi gatavoties svētkiem, apgūt dziesmas.

3.2.3. Svētki un mārketinga komunikācija

Salīdzinājumā ar 2002.gadā veiktajām intervijām, šajā gadā intervēto kultūras darbinieku valodas repertuārā spilgtāk iezīmējušies tādi jēdzieni kā 'svētku mārketingis', 'reklāma', 'mārketinga komunikācija'. Tiek runāts par reklāmas nepieciešamību, par labākajiem veidiem, kā reklamēt svētkus gan vietējā, gan starptautiskā līmenī. Iepriekšējā pētījumā daudzās intervijās tika pieminēts, ka svētki ir Latvijas zīmols pasaulē, taču nebija tik izteikts diskursus par mārketinga un reklāmas svarīgo lomu šī zīmola nešanai pasaulē. Vairāk bija dzirdams viedoklis „mūs pamanīs”. Intervētie kultūras darbinieki visai piesardzīgi raudzījās uz reklāmu, reklamēšanu. Šoreiz vairāk sastopama nostāja: „*mums kaut kas ir jādara lai mūsu svētkus pamanītu*”, „*reklamēt sevi nav nemaz tik slikti.*”

Līdzīgi kā pagājušajā pētījumā, arī šogad intervētie neapšaubā UNESCO lomu Dziesmu svētku atpazīstamības veicināšanā. Kultūras darbinieki nosauc arī citus, viņuprāt, vēl efektīvākus un cilvēkiem tuvinātākus ceļus Dziesmu svētku reklamēšanai, atpazīstamības stiprināšanai pasaulē. Tie ir ne tikai drukātu vai video materiālu izplatīšana, bet arī svētku laikā tieši personīgi gūtās pieredzes stāstīšana paziņu lokā. Viens no tādiem ir sadraudzības veidošana starp korjiem Latvijā un ārvalstīs. Kolektīva vadītāja, kura ir izveidojusi draudzīgus kontaktus ar diviem korjiem Vācijā, stāstījusi: „*Labākā reklāma Dziesmu svētkiem ir sadraudzības kori, kuri atbrauc ciemos. Kad tas ataicinātais koris piedalās gājienā, svētkos, viņi gūst milzumu pozitīvas enerģijas. Un, ja vēl tas koris dabū dziedāt, tad tas viņiem ir vispār neizmirstams pārdzīvojums. Tās sajūtas, ko viņi gūst, vēlāk ir labākais, ko var pastāstīt, aizbraucot mājās. Mūsu sadraudzības kori ir bijuši divos Dziesmu svētkos. Un arvien vairāk no viņu paziņu loka brauc uz svētkiem. Piemēram, šogad Dziesmu svētku laikā no turienes vairs nevar dabūt lidmašīnu biļetes, cik daudzi brauc.*”

Intervētie kultūras darbinieki ir pievērsuši lielāku uzmanību arī TV un citos medijos translētajai svētku reklāmai. Viņuprāt, nepietiek tikai ar to, ka svētki vispār tiek reklamēti. Vissvarīgāk ir tas, kā reklamē. LTV translētā reklāma intervēto vidū lielākoties izpelnās kritiku. Kāda kora diriģente stāstījusi, cik ļoti viņai nepatīkot vairākus mēnešus pēc kārtas pirms svētkiem skatīties reklāmu, kurā latvieši tiek pozicionēti kā sociāli neaktīvi, un tikai dziedot kļūst labāki. „*Tā ir šausmīga reklāma. Mēs esam tādi un tādi, bet varam būt arī labāki. Reklāmā vairāk jāakcentē pozitīvais.*” Savukārt kāda cita kolektīva vadītāja norāda, ka reklāma pati par sevi ir iespaidīga, kvalitatīva. Taču, tā kā Dziesmu un deju svētku reklāma ir viena no iespējām celt latviešu pašapziņu, tad tās veidošanā ir jādomā par katru uzfilmēto vārdu: „*(...) kāpēc mēs tikai dziedot kļūstam labāki? Mēs jau tāpat esam labi. Mums viss ir. Tikai, vai mēs to protam novērtēt. Jā, ja mums no malas to pasaka, tikai tad saprotam, cik labi esam.*” Vadītāja kā labu piemēru uzskata Vairas Viķes-Freibergas teikto: „*Mēs esam stipri!*” Viņaspāt, reklāmas teksta veidošanā jādomā, kā šis teksts

atbalsosies TV skatītāju auditorijā. Lai arī skatītājs to tekstu „*ka mēs neesam tik labi, bet varam būt labāki*”, uztvers ar humoru, tomēr savā ziņā tas atstās zināmu iespaidu pašapziņā.

Intervētie kultūras darbinieki arī sprieda par to, kā izvērtēt reklāmai un mārketinga pasākumiem iztērēto līdzekļu nesto rezultātu. Viņuprāt, vairāk būtu jāpievērš uzmanība tam, vai ieguldītie līdzekļi ir tā rezultāta vērti.

„Par manu kori” *

Es dziedu Latvijas Universitātes jauktajā korī „Juventus”. Kad pagājušajā oktobrī tas rīkoja jaunu dziedātāju uzņemšanu, es nolēmu pamēģināt savus spēkus un, veiksmīgi izturot divas pārbaudes kārtas, pievienojos „dziedošai ģimenei”. Šis koris ir patiešām draudzīgs un tam ir ļoti daudz dažādu tradīciju. Pirmais, par ko tiku informēta, bija tas, ka pirmo gadu dziedot korī skaitīšos par „fuksi”, tā saucamo jauniņo, un tikai nākamajā rudenī, pēc attiecīgas „dzemdību” procedūras tikšu pieņemta pilntiesīgos kora biedros, iegūstot arī noteiktus pienākumus.

Runājot par iesvētīšanas procedūru, jāpiebilst, ka „jaundzimušajam” ir jāizvēlas sev māte un tētis, kas uzņemsies rūpes par savu kora bērnu. Ceremonija iesākas Dziesmu Svētku parkā un, pēc svinīgā zvēresta un himnas, turpinās LU Lielajā aulā.

Jāpiebilst, ka korim notiek arī septembra Šašliku Balle, Sporta Diena, jubilāru sveikšana un citi pasākumi. Pēc koncertiem mēs pulcējamies ballēs LU kafejnīcā. Pāri dejo valša ritmos, izskan arī kopkora dziesmas.

Darba process ir organizēts un regulārs. Mēģinājumi notiek divreiz nedēļā – pirmdien un ceturtdien no 18:15 līdz 21:00. Lielajā aulā (tur galvenokārt notiek mēģinājumi) ieteicams ierasties laicīgi, jo tieši 18:15 durvis tiks slēgtas un ieeja būs liegta līdz iedziedāšanās beigām. Mēģinājuma laikā ir arī divi nelieli pārtraukumi pa 10–15 minūtēm. Katrai balsij ir savs balsszinis, kas atzīmē kavējumus un to iemeslus. Kolektīvs ir saprotošs un pretimnākošs, un ja kora biedrs jūt, ka vairs nevar normāli piedalīties kora dzīvē, viņam ir iespēja aiziet tā saucamajā atvaļinājumā ar visu privilēģiju saglabāšanu pēc vēlākās atgriešanās.

Korim ir mājas lapa www.juventus.lv, kas atspoguļo mūsu tēlu – vēsturi, sasniegumus, jaunumus. Tur arī tiek izliktas bildes no mūsu koncertiem un braucieniem, un katram kora dalībniekam ir personīga pieeja un iespēja komentēt šo informāciju.

Korī galvenais, protams, ir diriģents, viņš ir arī mākslinieciskais vadītājs. Taču ir arī otrs diriģents un vokālais pedagogs. Mums ir arī Kora Valde, kurā ietilpst Prezidents, Administrators, Ārlietu ministrs, atbildīgais par personāllietām, nošzinis, tērpzīnes, sekretārs, un cilvēks, kas atbild par finansēm un izklaidi. Šīs lomas ir sadalītas un katru rudenī notiek vēlēšanās. Katram kora biedram ir iespēja kļūt par Valdes locekli.

Katram dziedātājam ir sava parakstīta mape, kur glabājas notis. Katrai balss grupai ir savas krāsas mapes (piemēram,altiēm – pelēkas, tenoriem – brūnas).

Ziemā notiek balss pārbaude, procedūra, kad katru dziedātāju klausās atsevišķi vai pāri. Tas palīdz noteikt cik labi dziedātāji pārzina materiālu, kā arī viņu balss toņus, lai labāk sargrupētu dziedātājus konkrētās balss grupas vidū.

Pastāv nerakstīts likums, kas aizliedz dziedātājiem, kas ir kavējuši mēģinājumu pirms koncerta piedalīties pašā koncertā. Tas tiek ievērots, izņemot gadījumus, kad kavēšanai ir pamatots iemesls un par to ir ziņots iepriekš.

Un vēl kas. Nezinu kāpēc, bet mēs korī nekad neaplaudējam. Es domāju – nesitam plaukstas. Mēs sitam ar kājām pa grīdu. Tā mēs sveicam koncertmeistari vai mēģinājumā atzīstam, ka soliste tiešām nodziedāja perfekti. Tas pats notiek arī koncertu beigās. Ņemot vērā to, ka vairākumam meiteņu ir augstpapēžu kurpes un mēs stāvam uz koka podestiem... tas skan iespaidīgi!

** LU Sociālo Zinātņu fakultātes Socioloģijas bakalaura studiju programmas II kursa studentes Nataljas Kovaļovas mācību darbs kursā „Mikrosocioloģijas teorijas” (lasa prof. Tālis Tisenkopfs).*

Secinājumi

Praktiskie secinājumi

Līdzdalība

Iedzīvotāju subjektīvais vērtējums par Dziesmu un deju svētku nozīmi, salīdzinot 2002. un 2007. gada aptauju rezultātus, ir kļuvis „piezemētāks”. Tas izpaužas gan zemākos līdzdalības rādītāju novērtējumos (dalība svētkos, svētku apmeklējums, to vērošana masu medijos), gan dažādu svētku nozīmju vērtējumā. Kopumā var secināt, ka novērojama tendence mazināties Dziesmu un deju svētku visaptverošajai sociālajai nozīmei. Iespējams, pieaugošās individualizācijas tendences un daudzveidīgo iespēju palielināšanās iespaidā, mūsdienu Latvijas iedzīvotāji savas kultūras identitātes veidošanā mazāk izmanto nacionālās valsts un nacionālistiskās idejas, kas joprojām ir Dziesmu un deju svētku pamats, bet citus resursus, piemēram, medijos dominējošos globālās kultūras avotus, dažādas „mazās” un specifiskās identitātes, dzīves stilus. Tomēr aptaujas rāda, ka saglabājas tas pats iedzīvotāju iesaistīšanās līmenis tradicionālajā pašdarbībā, tie ir 10% no visiem iedzīvotājiem.

Ja izvērtē iedzīvotāju attieksmi pret Dziesmu un deju svētkiem, tad tā dalās divās grupās: vispārīgajās nozīmēs un personiskajās. Lielākā vienprātība tiek pausta par t.d. vispārīgajām Dziesmu un deju svētku nozīmēm (svētku tradīcijas loma kultūras kontekstā, svētku vienojošā funkcija u.c.). Te jāpiebilst, ka tie ir deklaratīvi priekšstati, ko iedzīvotāji nereti vienkārši nekritiski reproducē (piemēram, Dziesmu un deju svētki vieno visu Latvijas sabiedrību vai ka Dziesmu un deju svētki ir būtiska valsts eksportētā zīmola iezīme). Kopumā mazāka nozīme tiek piešķirta t.d. personiskajām nozīmēm (piemēram, Dziesmu un deju svētki kā ģimenes tradīcija vai iekšēja nepieciešamība). Tomēr, veicot tālāku analīzi, atklājas, ka šīs personiskās nozīmes ir daudz nozīmīgākas tiem, kas svētkos piedalās kā dalībnieki un skatītāji. Piedaloties Dziesmu un deju svētku procesā, pieaug to pozitīvs novērtējums un to personiskā vērtība (tāpēc ir būtiski šajā procesā iesaistīt pēc iespējas lielāku sabiedrības daļu, īpaši rūpējoties un uzrunājot tās sabiedrības grupas un slāņus, kas šobrīd faktiski ir atstumti). Tas nozīmē, ka līdzās nācijas kultūras tradīcijas uzturēšanas funkcijai Dziesmu un deju svētki veiksmīgi pilda arī tādas būtiskas sociālās funkcijas kā individuālā socializācija un komunikācija, arī izklaide, lietderīga brīvā laika izlietošana.

Jaunais

Dažos pēdējos gados Dziesmu un deju svētku procesā noticis daudz jaunā. Par pārmaiņām var runāt divos līmeņos: praktiski–organizacionālā un funkcionāli–konceptuālā. Dziesmu svētku praktiskās sagatavošanas procesā ir vairāki jaunievedumi. Piemēram, koru dalīšana divās grupās, diriģentu kopkora mēģinājums, nopietns darbs mārketinga jomā, apzināta stratēģija populāru plašsaziņas līdzekļu izmantošanā Dziesmu un deju svētku tradīcijas un procesa popularizēšanā un pašdarbības pārvaldībā, kopīga starpresoru Dziesmu un deju svētku budžeta virzīšana likumdevējam, sadarbība ar privāto lielkapitālu u.c. Daļa no šiem jaunievedumiem izriet no vispārīgākas pakāpes pārmaiņām visā Dziesmu un deju svētku procesa pārvaldībā.

Dziesmu un deju svētku procesa organizācijā arvien vairāk iesaistās t.d. trešais (NVO) un otrais (privātkapitāls) sektori. Tas izpaužas gan pašdarbības līmenī, gan Dziesmu un deju svētku piecu gadu cikla organizācijas līmenī. Arvien vairāk kolektīvu iegūst juridisku statusu ar mērķi patstāvīgi savai mākslinieciskajai pašdarbībai piesaistīt

finansiālos līdzekļus, Latvijas kordiriģenti ir dibinājuši savu asociāciju. Līdzīgā veidā korporatīvais kapitāls arvien vairāk investē gan ikdienas pašdarbībā (dibinot un uzturot savu uzņēmumu kolektīvus), gan vēl nebijušā apjomā sponsorējot 2008.gada Dziesmu un deju svētkus.

Šīs pārmaiņas iezīmē būtiskas pārbindes visā svētku organizacionālajā struktūrā un parāda jaunus Dziesmu un deju svētku procesa spēlētājus. Tā ir arvien lielāka valsts funkciju deleģēšana vai pāriešana NVO un privātā sektora rokās. Jauni spēlētāji nozīmē jaunu interešu ienākšanu Dziesmu un deju svētkos.

Ekspertu vērtējumā no piecām Dziesmu un deju svētku funkcijām (mākslinieciskā, komunikācijas, izklaides, ideoloģiskā, ekonomiskā) *mākslinieciskā* un *ideoloģiskā* tiek novērtētas kā visstatistikākās, kamēr pārējo trīs nozīmju būtiskums tiek prognozēts kā arvien pieaugošs. Tās nevar tikt uzskatītas par Dziesmu un deju svētku pamatu, bet tai pat laikā eksperti apgalvo, ka tieši to nozīme visu laiku palielinās. Visstraujāk tiek prognozēts *ekonomikas* un *izklaides* nozīmju pieaugums. Ja tās nākotnē iegūs arvien lielāku nozīmi un spēku, vai un kā tas mainīs pašu Dziesmu un deju svētku būtību un ideju?

Koncepcija

Pētījums parāda, ka lielākā vienprātība valda jautājumā par Dziesmu un deju svētku vispārīgākajām nozīmēm, par to vietu valsts, sabiedrības un kultūras dzīvē. Tai pat laikā atklājas, ka par šīm lielajām sociālajām un ideoloģiskajām nozīmēm respondenti runā vismazāk (piemēram, tādi Dziesmu un deju svētku procesa aspekti kā reliģija, vara un valsts tiek novērtēti kā vieni no nebūtiskākajiem). Tas var liecināt gan par to, ka šajos jautājumos ir liela vienprātība, gan to, ka šie jautājumi un pieņēmumi nav tik izvērsti, lai par tiem varētu diskutēt. Mēs pieņemam, ka tas drīzāk norāda uz to, ka šobrīd akceptētajām vispārīgajām un deklarātajām Dziesmu un deju svētku nozīmēm un koncepcijām nav stingras argumentācijas, ja reiz sabiedrība nevar formulēt savu attieksmi. Tāpat iespējams, ka argumentācija pastāv, bet tā īsti neatbilst mūsdienu kontekstam, un tieši tāpēc tiek saglabāts *status quo* jeb esošais konsensuss par to, kas ir un kādiem jābūt Dziesmu un deju svētkiem.

Pētījuma dati parāda, ka ir vairāki šādi Dziesmu un deju svētku koncepcijas ideoloģiskie aspekti, par kuriem nav vienprātības, vai tādi, par kuriem nav pat skaidri formulētu viedokļu (piemēram, mazākumtautību vieta Dziesmu un deju svētkos). Tas liek secināt, ka šis šī brīža konsensuss drīzāk ir par to, ka tas nav dienas kārtības jautājums, jo mums šobrīd trūkst ideju un uzstādījumu iespējamai diskusijai par jaunajiem Dziesmu un deju svētku sociāli-politiskajiem uzdevumiem.

Ja Dziesmu un deju svētku koncepcija tiek analītiski sadalīta vairākos elementos, un par katru no tiem uzdots jautājums: kāds ir Dziesmu un deju svētku tēls ... misija ... mērķis ... koncepcija ... zīmols ... , nav dzirdamas skaidras atbildes. Nav konsensuss par to, kādi ir ideālie Dziesmu un deju svētki, kādiem būtu jābūt to skaitliskajiem vai cita veida rādītājiem.

Integrācija

Viena no konsekvencēm, kas lielā mērā izriet no Dziesmu un deju svētku neizvērstās koncepcijas un nediskutētās ideoloģijas lomas, ir svētku procesa integrācijas potenciāla neizmantošana. Sabiedrības integrācija ir ne tikai viena no šī brīža Latvijas Republikas prioritārajām sociālajām politikām, bet tā ir ierakstīta jebkurā iekš- un ārpolitiskajā dokumentā, kas runā par Dziesmu un deju svētku sabiedrisko nozīmi.

Sabiedrības integrācija nozīmē dažādu sabiedrības grupu tuvināšanos, savstarpēju izpratni un nenoslēgšanos savā vidē. Viens no integrācijas mehānismiem ir kopīgas vērtības. Dziesmu un deju svētki varētu būt viena no šādām kopīgām vērtībām, bet šobrīd tā nav tāda lielākajām Latvijas sociolingvistiskajām kopienām – latviešiem un krieviem. Dziesmu un deju svētkos nav vietas nelatviešiem, pat svētku nosaukumā ir teikts, ka tie ir „latviešu Dziesmu un deju svētki”. Pētījums apliecina to, ka Dziesmu un deju svētku tradīcija caur caurēm ir latviešu tradīcija, un tā nav tāda, kas uzrunā un iekļauj Latvijas cittautiešus. Ja salīdzina latviešu un cittautiešu līdzdalību un attieksmi pret Dziesmu un deju svētkiem, tad kā dalībnieki cittautieši tajos piedalās piecas reizes retāk, svētku pasākumus apmeklē turpat trīs reizes retāk, savukārt tādu cittautiešu, kas nekad nav ne piedalījušies, ne vērojuši Dziesmu un deju svētkus ir divreiz vairāk nekā latviešu. To var skaidrot arī ar Dziesmu un deju svētku nacionālo noslēgtību. Pētījums parāda, ka nenotiek mēģinājumi iesaistīt cittautiešus svētku procesā, netiek uzrunātas un informētas krievu skolas un cittautiešu kolektīvi, valsts institūcijas nesniedz krievvalodīgajiem iedzīvotājiem informāciju viņu valodā par Dziesmu un deju svētku aktualitātēm, par kādiem īpašiem reklāmas vai izglītojošajiem pasākumiem nerunājot. Tas nav pētīts, bet var pieņemt, ka valsts iegulda daudz lielākus līdzekļus Dziesmu un deju svētku kā eksporta zīmola radīšanai, „aizmirstot” lielu daļu savas valsts iedzīvotāju.

Iespējams, ka cittautiešiem nekad nebūs savas vietas Dziesmu un deju svētkos, viņi tajos varēs piedalīties tikai kā indivīdi, kas iekļāvušies latviešu tautas deju ansambļos un latviešu koros dziedot latviešu dziesmas. Tomēr viņu izglītošana un informēšana par svētkiem ir būtisks kultūras un integrācijas politikas uzdevums.

Būtisks integrācijas aspekts ir rūpes arī par dažādu citu sabiedrības sociālo grupu un slāņu vienlīdzīgām iespējām piedalīties valsts pārvaldē un baudīt tās sociālos labumus. Dziesmu un deju svētkiem būtu jābūt tādiem svētkiem un procesam, kas veicina visas Latvijas sabiedrības nevienādības un šķelšanās pamazināšanos. Pētījums parāda, ka arī citās Latvijas sabiedrības šķēlumu dimensijās pastāv atšķirīgas attieksmes un atšķirīgi līdzdalības rādītāji.

Šis jautājums līdz šim maz analizēts, bet arī tas ir pietiekoši būtisks, lai rosinātu diskusiju.

Organizācija

Visvairāk Dziesmu un deju svētkos iesaistīto (diriģentu, kolektīvu vadītāju, ierēdņu, speciālistu, pašvaldības darbinieku, pašdarbnieku) apspriestā tēma bija Dziesmu un deju svētku procesa organizācija. Tika apskatīti un diskutēti visdažādākie jautājumi, kā, piemēram, Dziesmu un deju svētku savlaicīga organizēšana; efektīvāka un racionālāka valsts iestāžu sadarbība; XXIV Vispārējo latviešu dziesmu svētku repertuārs; mūzikas izglītība skolā; Skolu jaunatnes un Vispārējo Dziesmu un deju svētku attiecības; sociālā konteksta ietekme u.c. Šīs ir jomas, par kurām notiek diskusijas Dziesmu un deju svētku procesa iekšienē, bet bija arī tādi temati, par kuriem runāja mazāk.

Pētījumā spēcīgi iezīmējās vadmotīvi, kas nebija tik izteikti pirms pieciem gadiem. Tas ir līdzsvars un līdzsvara meklējumi. Reģionu kultūras darbinieki un vadītāji runā par līdzsvaru, kas ir jāatrod un arī tiek meklēts repertuāra sastādīšanā, svētku pasākumu programmas veidošanā, tradicionālo un moderno elementu apvienošanā svētkos. Ir nepieciešams tāds līdzsvars, lai tradicionālais negūtu skrambas no modernā, lai svētki saglabātu savu tik vērtīgo tradicionālo kodolu, taču papildus un kontrastā tam būtu redzams arī jaunais. Intervētie kultūras darbinieki uzsver, ka mēs dzīvojam pretrunu līdzās pastāvošā vidē un to nevajadzētu mēģināt noklusēt. Meklējot šo līdzsvaru, galvenā ir vienošanās un diskutēšanas prasme, nevis centieni pierādīt, kurai pusei tomēr ir taisnība un kuras puses izpratne tad ir tā pareizākā.

Jautājumā par repertuāru un dramaturģiju respondenti pauž daudzkārt atkārtotu viedokli: jābūt kompromisam un balansam starp tradicionālo un moderno, klasisko un populāro, skatāmo un baudāmo u.t.t. Gan eksperti, gan pašdarbnieki labi apzinās, ka profesionāļu ambīcijas ir jāmeģina saskaņot ar pašdarbnieku varēšanu. Pētījumā nereti bija saklausāms viedoklis, ka robeža starp dažādību repertuārā un pārlietu liela daudzveidību ir ļoti smalka. Pārkāpjot šo robežu, var sanākt bezkonceptuāls muzikālais kokteilis.

Kultūras darbinieki reģionos atzīst, ka šī gada repertuārs ir daudz piemērotāks Latvijas reģionos pastāvošajiem korjiem. Atzinīgi ir vērtēti arī dalījums A, B grupās. Tiek prognozēts, ka šogad būs tā lielā gandarījuma sajūta, kas mazliet iztrūkusi pagājušos svētkos tikai tādēļ, ka repertuārs ir bijis pārlietu smags un prasījis pārāk lielu koncentrēšanos, saspringumu.

Praktiski nediskutēta un vienlaikus pretrunīga ir mūsdienu tautas dejas māksla – īpaši repertuārs un tā atlase. Radošā inteliģence, kas tieši nav iesaistīta tautas dejas kustībā, to praktiski ignorē, sakot, ka viņiem ir sveša šī joprojām totalitārā masu dejas horeogrāfijas ideoloģija un estētika. Tomēr jāatceras, ka TDA ir populārākā mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu forma. Tika pausts viedoklis, ka tautas deju mākslu Latvijā pārvalda šaurs funkcionāru loks, kas vienlaikus ir gan deju dzīves organizatori, gan arī to satura jaunradītāji (horeogrāfi, scenogrāfi, profesionālo kolektīvu vadītāji). Tas esot viens no iemesliem, kāpēc deju laukā nenoris atklātas un demokrātiskas diskusijas, un tas, savukārt, negatīvi ietekmē visu tautas deju mākslinieciskās pašdarbības kustību.

Reģionu pašdarbības finansējuma sistēma tiek novērtēta kā neskaidra, vai arī dominē viedoklis, ka finansējuma apjoms un regularitāte drīzāk ir atkarīga nevis no likumiem vai normām, bet gan no konkrētā pašvaldības vadītāja. Tradicionāli liela loma Dziesmu un deju svētku organizēšanā un atbalstā ir rajoniem, bet tā kā tiem nav oficiāli deleģētu kultūras funkciju, un skaidri iezīmētas šīs budžeta pozīcijas naudas, tad tas, vai rajons atbalsta to vai citu pašdarbību atkarīgs no konkrētu rajona ierēdņu brīvās gribas. Neskaidra ir kultūras dzīves pārvaldības restrukturizācijas sistēma un tās sekas uz pašdarbību pēc administratīvi–teritoriālās reformas ieviešanas.

Aktuāls jautājums reģionu kultūras namu un kolektīvu vadītājiem ir finansējuma piesaistes stratēģija, kurā iezīmējas jauni punkti. Vadītāji vairāk domā „*ko darīt ar kolektīvu, lai tam varētu piesaistīt finansējumu?*” un „*Kas ir jāmaina mums pašiem, lai būtu vieglāk iegūt finansējumu?*” Vadītāji arī vairāk sāk meklēt atbalstu no uzņēmumiem Rīgā, raksta projektu pieteikumus konkursiem, ko organizē lielie privātuzņēmumi. Kolektīvi domā par patstāvīga juridiska statusa iegūšanu, pārveidojot tos par nevalstiskām organizācijām, lai varētu efektīvāk piesaistīt finansējumu.

Pētījumā daudzkārt izskanējis viedoklis, ka viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem, lai pašdarbības kolektīvs darbotos labi, ir augsti kvalificēts, aizrautīgs un spējīgs kolektīva līderis. Tai pat laikā nav skaidrs, kādi varētu būt optimālie mehānismi, ņemot vērā šī brīža Latvijas valsts sociāli–ekonomisko situāciju, kas veicinātu talantīgu, jaunu un kompetentu kolektīvu vadītāju piesaisti (īpaši reģionos).

Daudzkārt pētījumā intervētie eksperti un pašdarbnieki atsaucās uz nelabvēlīgo sociālekonomisko procesu negatīvo ietekmi uz Dziesmu un deju svētkiem, kas pamatā izpaužas kā kolektīvu un dalībnieku skaita samazināšanās. Būtisks kolektīvu vadītāju un profesionāļu bažu avots ir cilvēkresursu trūkums koros un citos pašdarbības kolektīvos (jo īpaši vīriešu dzimuma pārstāvju). Reģionu gadījumā izteiktāks ir kļuvis ‘Irijas faktors’. Kolektīvu vadītāji ir minējuši, ka prom aizbraukuši labi dziedāt un dejojot pratēji. Tomēr statistikas dati rāda, ka kopumā situācija dažos pēdējos gados nav būtiski mainījies – Latvijas iedzīvotāju līdzdalība amatiermākslas kolektīvos, kas darbojas Latvijas kultūras

centros, un amatiermākslas pasākumu apmeklētāju skaits nesamazinās³⁵. Iespējams, ka statistiskas dati un pašdarbnieku un profesionāļu pesimistiskās izjūtas nesakrīt tāpēc, ka šīs tendences ir īpaši spēcīgi izteiktas tieši pēdējos pāris gados, bet apkopotie statistiskie dati ir ievākti nedaudz agrāk, līdz 2005.gadam. Diskusijās par kolektīvu un dalībnieku skaita samazināšanos kopīgs tas, ka šobrīd nav apkopojosu datu par izmaiņām dažādās specifiskās mākslinieciskās pašdarbības jomās un skaidra situācijas novērtējuma. Nav nākotnes scenāriju un rīcības stratēģiju, kas ņemtu vērā aktuālās izmaiņas.

Nākotne

Diskusijas par Dziesmu un deju svētku nākotni pamatā norisa trīs guļtnēs – domājot par svētku saturu, prognozējot sociālekonomiskā konteksta ietekmi un apspriežot organizacionālās pārmaiņas.

Kā jau iepriekš minēts, ārpussvētku sociālekonomisko procesu ietekme (tagadnes un nākotnes) pamatā vērtēta kā negatīva. Tā pamatā izpaužas kā pašdarbības kolektīvu un pašdarbnieku skaita samazināšanās prognozes (īpaši sāpīgi skarot dažas specifiskas grupas – zēnu un vīru korus, vīriešus–kordziedātājus, orķestrus) un to mākslinieciskā varējuma kritumā. No vienas puses šie procesi ir acīmredzami, bet no otras – nav situācijas pētnieciskas analīzes un attiecīgu nākotnes stratēģiju izstrādes.

Diskutējot par svētku saturu un norisi iezīmējas divas tendences: padarīt tos daudzveidīgākus un modernizēt, gan satura, gan norišu ziņā; saglabāt tradīciju, kodolu un neizšķaidīt Dziesmu un deju svētku galveno ideju daudzās koncepcijās un pārblīvētā pasākumu plānā. Kā likums, pašdarbnieki un iedzīvotāji vēlas, lai svētkos būtu vairāk popkultūras elementu (jaunas tehnoloģijas un efekti, populāri izpildītāji un aktieri, vairāk šova elementu, vairāk popmūzikas) un vairāk jaunu skaņdarbu un moderno deju elementi, kamēr profesionāļi uzstāj uz klasiskā kodola (*a capella*, klasiskā repertuāra) saglabāšanu un tradīcijas pārmantojamību.

Pētījums parāda, ka arvien lielāka nozīme tiek piešķirta tām svētku funkcijām (komunikācijai, mārketingam, ekonomikai, izklaidei, popkultūrai) un attiecīgām interesēm un profesijām, kas īsti neiederas klasiskajā Dziesmu un deju svētku koncepcijā: brīvprātīgā pašdarbībā un augstvērtīgā mākslinieciskajā sniegumā. Tiek prognozēts, ka šo „jauno” funkciju ietekme uz visu Dziesmu un deju svētku procesu turpinās pastiprināties, bet nav skaidrs, cik spēcīga un deformējoša var būt šī ietekme.

Neviens neapgalvo, ka Dziesmu un deju svētki pārredzamā nākotnē „izmirtu”, un ja publiskajās diskusijās tiek pausti izteikti pesimistiski nākotnes redzējumi, tad tie drīzāk kalpo par argumentu lielāka atbalsta saņemšanai.

³⁵ ‘KM publiskais pārskats 2006’, ‘Latvijas statistikas gadagrāmata 2007’, ‘Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. – 2015.gadam. NACIONĀLA VALSTS’, ‘Pielikums valsts kultūras vadlīnijām "Kultūras statistikas rādītāji un politikas indikatori"’ (2006).

Teorētiskie vispārinājumi

Dziesmu un deju svētku nākotnes scenāriji: kādu attīstību varam paredzēt un veicināt?

Konverģences scenārijs (Vienotība)

Šajā scenārijā lielākā daļa dalībnieku un sabiedrības ir vienojušies par kopīgu svētku izpratni – ko tie nozīmē, kāpēc tiek rīkoti, kāda ir to autentiskā forma un būtība, kāda ir dalībnieku, pašdarbnieku, klausītāju un skatītāju loma. Pastāv arī institucionāli vienota izpratne un sadarbība starp izglītības un kultūras institūcijām. Konverģences modelis izveidojas ap vienotām centrālajām vērtībām: svētki, kopība, iesaistīšanās, pašdarbība, identitāte, kopkoris, aizrautība, gandarījums, repertuāra “Zelta fonds”. Konverģences modelis pastāv, pateicoties vērtību kopībai un kopienai – plašā mērogā tā ir visa tauta, kura saprot, novērtē un piedalās svētkos, un piedalās arī pašdarbības ikdienā.

Galvenie aģenti. Sākotnēji tā bija latviešu kultūras elite, komponisti, skolotāji, kuri izveidoja repertuāru, vienotu dziedāšanas kustību, masu svētku fenomenu. Muzikālās izglītības institūts spēlēja ievērojamu lomu konverģences scenārija nostiprināšanā. Mūsdienās galvenie aģenti ir pašdarbnieki, diriģenti, klausītāji, dalībnieki. Cilvēks, kas dzied, cilvēks, kas diriģē, cilvēks, kas klausās.

UNESCO atzinība uzskatāma par vainagojumu konverģences modelim.

Diverģences scenārijs (Dažādība)

Diverģences modelis paredz divu vai vairāku būtisku, tomēr atšķirīgu procesu un loģiku savienošanu svētkos, piemēram: dejotāji, pūtēji, dziedātāji; koristi un diriģenti; masveidība un meistarība; klasiskais repertuārs un jauninājumi; dalībnieki un organizētāji u.tml. Diverģences modelis balstīts idejā par dažādu svarīgu elementu – nereti pretmetu un dihotomiju savienošanu, kas izveido un uztur svētku integritāti. Diverģences modelī ir ieslēptas interešu un motīvu atšķirības gan repertuāra un izpildījuma ziņā, gan vērtību un ideoloģijas līmenī, piemēram – pretmets starp individuālo un vispārsabiedrisko, profesionālo un tautisko, oficiālo un neoficiālo, nacionālo un padomisko, komerciju un brīvprātību, latvisko un cittautisko. Dažādība ietver pretrunu iespējamību, var veidoties saspīlējumi, konflikti. No kulturoloģiskā viedokļa pretmeti ir daļa no svētku būtības, jo svētki dzimst no pretrunas, ir tās saasinājums, kulminācija un iluzors atrisinājums. Šī iemesla dēļ diverģences modelī svētki vēl nezaudē integritāti. Diverģentā attīstība notiek jau ilgāku laiku – piemēram, Deju svētki kā dziesmu svētku daļa tika iekļauti tikai padomju laikā.

Galvenie aģenti. Pašdarbnieki, dalībnieki, diriģenti, virsvadītāji, mākslinieki, komponisti, politiķi, organizatori.

Heterogenitātes scenārijs (Daudzveidība)

Mūsdienās svētkos parādās jauna tipa atšķirības un daudzveidība, kas virza modeli heterogenitātes, pluralitātes, hibriditātes virzienā. Hibrīda modelis nozīmē, ka svētkos veidojas un sāk funkcionēt vairāki savstarpēji suverēni un savrupināti “smaguma centri” un “rotācijas asis”, kuras var tikai daļēji saistītas vai pat pilnīgi nesaistītas. Svētki sairst pa atsevišķām loģikām, dalībnieku motīviem un stratēģijām, pārvēršas par hibrīdu, kompleksu kultūras formu. Arī plurālisms nav jauna lieta svētkos, jo to vērtību skaits vienmēr ir bijis plašs un daudzveidīgs. Agrīnajos svētkos daudzveidību izteica tādas vērtības kā: dalībnieki, dziedātāji, diriģenti, repertuārs, kopkoncerti, tautas tērps, līdzpārdzīvojums u.c. Modernizācijas gaitā svētku daudzveidībai bijusi tendence palielināties, dažādi aģenti

ienesuši tajos jaunas funkcijas un nozīmes, piemēram: simfoniskā mūzika, režija, tautas mākslas nozares, mazākumtautību kultūra, izrādes, šovs. Pašreiz aktīvi svētku būtību modelē mārketingi, organizācija, sponsori, sabiedriskās attiecības, zīmološana un līdzīgas aktivitātes. Mūsdienu postmodernajos apstākļos jūtams sevišķi liels jauno un paralēlo loģiku ieplūdums. Kas ir šīs jaunās loģikas, intereses un motīvi, kuras pluralizē svētkus? Mūsaprāt, tā ir svētku ekonomizācija, organizacionālo aspektu virzīšana priekšplānā, komunikācijas un sabiedrisko attiecību speciālistu lomas pieaugums, lielo korporāciju un sponsoru intereses, valsts varas vēlme pozicionēt svētkus kā valsts zīmola daļu. Vai plurālā attīstība noārda svētku integritāti? Pagaidām nē, bet tā rada daudz izaicinājumu un jautājumu.

Galvenie aģenti. Heterogenitātes modelī tiek pieklusināts “ierindas pašdarbnieka” stāsts, pašdarbības kustības loma, virsroku gūst stiprāki aģenti, kuriem ir vara, nauda un ietekme: politiķi, organizatori, finansētāji, sponsori, reklāmisti.

Procesi un galvenās tendences

Politika aktivizējas. Dziesmu un deju svētku likums, UNESCO atzinība, finansējums.

Organizācija izvēršas. KM un IZM; Valsts institūcijas vai NVO? Organizācijas komiteja un interešu pārstāvniecība; demokrātiska pārvaldība; konflikti; organizācijas modeļa atbilstība svētku modelim.

Svētki ekonomizējas. Ekonomika un mārketingi; sabiedriskās attiecības un reklāma; finansiālie jautājumi; sponsori; izklaides industrija; ekonomikas un organizācijas simbioze; naudas arguments: “Par svētkiem jāmaksā”; nauda pērk svētkus.

Pašdarbība izdzīvo. Pašdarbības dzīvīgums; grūtības; pamestība; spīts; entuziasms; patika; atbalsts.

Pašdarbības līmenis saglabājas – 2002., 2007.g. – 10%.

Svētku publiskā nozīme saglabājas augsta. Iepretī mazai personiskai nozīmei, saglabājas augsta svētku sabiedriskā nozīme. Tā izpaužas kā sabiedrības ekspektācijas, interese un novērtējums; svētki kā kultūras zīme; kolektīva pašreprezentācija un reference; valstiskā nozīmē; ārējais tēls.

Svētkos ienāk jauna kultūra. Popkultūra, izklaide; sadziedāšanās; patērniecības motīvi; komunikatīvi pasākumi; jauniešu kultūras formas.

Konverģences modelis – spēcīgi iesakņots prātos un kultūrā.

Diverģento pretmetu cīņa – saglabājas.

Heterogenitātes modelis – cīnās par jauniem piekritējiem.

Scenāriji, trajektorijas, ietekme

	KONVERĢENCE (Vienotība)	DIVERĢENCE (Dažādība)	HETEROĢENITĀTE (Daudzveidība)
Vai pašreizēja attīstība apstiprina scenāriju?	++	++	++++
Aģentu konfigurācija	Rūpes par „vienkāršo pašdarbnieku”, izglītību, UNESCO nozīme	Diriģentu identitāte („sadziedāšanās” diriģenti un <i>a capella</i> diriģenti; profesionālie un „tautas” kolektīvi)	Jaunu aģenti (sabiedriskās attiecības un mārketinga speciālisti, sponsori, dažādas gaumes). Iespējama aģentu polarizācija un pašdarbnieka marginalizācija
Svētku trajektorija	Dziesmu un deju svētki saglabāsies ilgtermiņā kā iesakņota un pārmantota kultūras parādība un simbols. Uzsvars uz identitāti	Pretmeti pastāvēs, bet svarīgi atrast līdzsvaru. Uzsvars uz mākslu	Svētki var zaudēt savu autentiskumu, tomēr paveras iespējas piesaistīt jaunas auditorijas, caur inovāciju turpināt tradīciju. Bez diskusijām atsevišķās intereses ņems virsroku. Uzsvars uz naudu.
Ietekme uz ilgtspējīgu attīstību	++++	++	++

Rekomendācijas

Pētījums parādīja, ka vairāki Dziesmu un deju svētku koncepcijas un procesa jautājumi nav skaidri, daudzi nav tikuši pietiekoši diskutēti. Par dažiem no tiem sabiedrībā it kā valda vienprātība, tomēr ir pamats uzskatīt, ka daudzos gadījumos tas ir vecs konsensuss, kas sasniegts un iesakņojies kaut kad sen. Drīzāk tas ir konsensuss par klusēšanu un jautājumu nepacelšanu.

Salīdzinot iepriekšējā pētījuma noslēgumā izteiktos apsvērumus kultūrpolitiskiem priekšlikumiem³⁶, jāsecina, vairākas rekomendācijas paliek spēkā (piemēram, „2. ...iesaistīt dažādu sabiedrisko zinātņu ekspertus diskusijā par Dziesmu svētku nacionālo, valstisko, politisko, māksliniecisko, pilsonisko nozīmi, ar mērķi pārdefinēt politiskās pamatnostādnes pašdarbības un Dziesmu svētku kustības jomā. Īpaši vajadzētu apspriest valsts lomu Dziesmu svētku uzturēšanā ...”; „3. ... Turpināt Dziesmu svētku zinātnisku izpēti, padziļinot dažādus mazpētītus aspektus ...”; „8. ... veicināt dažādu maz iesaistīto grupu aktīvu līdzdalību.”), kas acīmredzami norāda, ka šajās sfērās apmierinošu pārmaiņu nav bijis. Daļa 2002.gada priekšlikumu šo brīd vairs nav aktuāli, jo situācija konkrētajās jomās ir uzlabojusies (piemēram, pieņemts Dziesmu un deju svētku likums; atvieglota atsevišķu pašdarbības kolektīvu tipu līdzdalība svētku procesā).

Mūsdienu sociālais konteksts ir stipri savādāks, nekā tas bija vēl pirms dažiem gadiem. Atvērtās fiziskās un politiskās robežas, lētie avioreisi, negatīvais migrācijas saldo, uzplaukusī virtuālā (interna) komunikācija un audiovizuālo datu arhivēšana un vieglā aprīte ir tikai daži aspekti, kas tieši un netieši ietekmē visu Dziesmu un deju svētku procesu. Lai izvērtētu šī brīža aktualitātes un sagatavotos jau tuvākās nākotnes izaicinājumiem, mēs iesakām *auditēt un diskutēt* par šādiem jautājumiem:

- Izstrādāt ideālo Dziesmu un deju svētku *modeli*. Identificēt un formulēt valsts, sabiedrības un atsevišķu grupu intereses. Rekonceptualizēt Dziesmu un deju svētkus. Nosaukt sekmīga Dziesmu un deju svētku procesa indikatorus.
- Jāizvērtē visa Dziesmu un deju svētku procesa *organizācija* no mūsdienu valsts pārvaldes koncepciju skatupunkta, īpaši akcentējot valsts uzdevumu deleģēšanas iespējamību trešajam sektoram (NVO) un jauno sadarbības formu implementēšanai (piemēram, PPP).
- Auditējams ir pats *mākslinieciskās pašdarbības* termins un līdz ar to visa pašdarbības pārvaldes sistēma. Ieteicams izvērtēt iespēju šo sistēmu pakāpeniski pārveidot par klasisku trešo sektoru, kur valsts finansējums pašdarbībai tiek administrēts konkursa kārtībā.
- Kā jau tas sāks ar XXIV Vispārējiem latviešu Dziesmu un XIV Deju svētkiem, nākamo svētku praktisko organizāciju sākt jau pirmajā nedēļā pēc iepriekšējo svētku noslēguma koncerta.
- Ja tiek uzskatīts, ka tas, ka mūzika nav obligātais mācību priekšmets skolās, negatīvi ietekmē visu Dziesmu un deju svētku procesu, jāveido faktos balstīta argumentācija un ieinteresētajām institūcijām jālobē šis jautājums likumdevēja instancēs.
- Ja viens no Dziesmu un deju svētku uzdevumiem ir visas sabiedrības *integrācija*, īpašas pūles jāvelta atstumto vai ārpusē esošo sabiedrības grupu piesaistei svētku

³⁶ Tisenkopfs 2002: 82. lpp.

procesam. Pirmkārt, runa iet par Latvijas cittautiešiem un jo īpaši krievu valodas sociolingvistisko kopienu. Otrkārt, jāizzina arī citu potenciāli atstumto un neiekļauto grupu vajadzības un intereses. Šīs auditorijas ir *jāuzrunā* (apzinātas kultūrpolitikas līmenī) un *jāaicina* piedalīties Dziesmu un deju svētku procesā viņu valodā (sniedzot aktuālu un instrumentālu informāciju par svētku procesu), viņiem pieejamos informācijas kanālos. Tāpat jāveido apzinātas izglītības, reklāmas un mārketinga stratēģijas, kas uzrunā tieši šīs auditorijas (piemēram, dublējot būtiskāko un aktuālāko informāciju attiecīgo valsts institūciju mājas lapās krievu valodā).

- Jāveicina Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku integrējošās funkcijas pastiprināšana, mēģinot tos veidot nevis kā latviešu (monokulturālus) svētkus, bet gan dažādot to saturu ar citu Latvijas tradicionālo kultūru elementiem. Dalībai Dziesmu un deju svētku procesā kritiskais brīdis ir iesaistīšanās (vai neiesaistīšanās) moments. Padarot šos svētkus tuvākus citu Latvijas etnisko grupu bērniem un jaunatnei, ir pamats uzskatīt, ka viņi saprotošāk uztvers visu Dziesmu svētku procesu un būs lielāka varbūtība, ka viņi paliks šajā procesā un līdzdarbosies arī turpmāk.
- Nepieciešams izvērtēt Skolu jaunatnes un Vispārējo Dziesmu un deju svētku ideoloģiskos un organizatoriskos saskares punktus. Vajadzības gadījumā centralizēt to organizēšanu vienas institūcijas pārraudzībā.
- Jāturpina darbs pie saistošās likumdošanas aktualizācijas un uzlabošanas.
- Turpinot pētniecību, jāveic mikro un gadījuma pētījumi par samērā šauriem tematiem. Piemēram, Dziesmu un deju svētku socializācija (mācīšana un mācīšanās par svētkiem – kā tā parādās skolu mācību grāmatās; Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku www lapās; virtuālajā Dziesmu un deju svētku Latvijā [draugiem.lv, nelegālajos failu apmaiņas tīklos; portālu diskusijās]); Dziesmu un deju svētku procesa ekonomiskais audits; Dziesmu un deju svētku atstumtās un neiekļautās sabiedrības grupas; Dziesmu un deju svētki un integrācija; statistisko datu apkopošana un regulāra analīze; Dziesmu un deju svētku kā eksporta zīmola un eksportpreces potenciāls un nepieciešamība; Dziesmu un deju svētku dalībnieku skaita izmaiņu pētījums un prognozes u.t.t. Jāveic detalizētāka Dziesmu un deju svētku statistisko datu ievākšana un analīze.
- Jāizpēta optimālākie mehānismi, kas veicinātu labāko speciālistu piesaisti pašdarbības kolektīvu vadīšanai.

Virzot to vai citu jautājumu diskusijai sabiedrībā, jāizvirza vienā teikumā formulēts apgalvojums, kam iespējami viens vai vairāki risinājumi, attīstības scenāriji. Jāuzrunā dažādas sabiedrības grupas viņiem saprotamā valodā un tādā veidā, lai uzruna viņus sasniegtu.

Izmantotie avoti

- ‘KM publiskais pārskats 2006’, <http://www.km.gov.lv/UI/imagebinary.asp?imageid=4722>
- ‘Latvijas statistikas gadagrāmata 2007’, Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. Rīga : LR Centrālā Valsts statistikas komiteja
- ‘Pielikums valsts kultūras vadlīnijām "Kultūras statistikas rādītāji un politikas indikatori" (2006), <http://www.km.gov.lv/ui/imagebinary.asp?imageid=4766>
- ‘Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. – 2015.gadam. NACIONĀLA VALSTS’, <http://www.km.gov.lv/ui/imagebinary.asp?imageid=3124>
- Irbe, Elīna (2003) „Deju svētki Latvijā (1948–1990)”, Domino 1 (LU Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļas studentu zinātniskie raksti), Rīga: LU, Zinātne
- Koļeda, Romāns „Māris Sirmais dziesmu svētku kancelē”, NRA, 2008.02.09.
- Ķīlis, Roberts (red.), Mūriņš, Sandris; Siliņa, Daina; Klāsons, Gints; Kovaļenko, Maksims; Selecka, Anna (2007) *Kultūras patēriņš*, Rīga: SIA “Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, <http://www.kkf.lv/fails.php?fid=207>
- Locika, Kristīne (2005) „Dziesmotā sovietizācija: Sociālisma celtniecība 1948.gada Dziesmu svētku diskursos un praksēs”, Agora 3: pēckara Latvijas cilvēklaiktelpa ≠ staļinisms, Zelče, Vita (red.), Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Pūce, Anda „Starp šovu un vienojošo Dziesmu svētku ideju”, Kurzemes Vārds (pielikums "Kultūras Pulss"), 25.05.2007., http://www.liepajniekiem.lv/lat/izklaide/kulturas_pulss/?doc=15029
- Spalva, Rita „Jautājumi pēc modelēšanas”, Diena, 2007.09.28.
- Tabuns, Aivars (red.), Sūna, Laura; Daugavietis, Jānis; Kalniņa, Anita; Liepiņa – Ozola, Kristīne; Mūriņš, Sandris; Štramdiers, Madars (2006) *Kultūras. Jaunieši. Mediji.*, Rīga: LU SZF, http://www.lu.lv/szf/at_gram/at_gramata.pdf
- Tisenkopfs, Tālis (1989) *Svētki mūsdienu kultūrā*, Rīga: Kultūras ministrija, JVLVK
- Tisenkopfs, Tālis (red.), Pisarenko, Olga; Daugavietis, Jānis; Putniņa, Aivita; Locika, Kristīne (2002) *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē*, Rīga: Baltijas studiju centrs, <http://www.km.gov.lv/UI/imagebinary.asp?imageid=980>
- Tisenkopfs, Tālis; Aboltiņa, Signe; Miezīte, Ieva (1995) „Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā”, Rīga: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. 9/10: 40.–48.lpp.
- Vanags, Romāns „Dziesmu svētku un kordziedāšanas nākotne – vai pamats bažām?”, referāts nolasīts II Latvijas kultūras darbinieku forumā „Kultūras nākotne Latvijā”, 2007.09.20., Rīgā, JVLMA, <http://www.km.gov.lv/ui/imagebinary.asp?imageid=5187>
- Zepa, Brigita (red.) (2006) *Integrācijas prakse un perspektīvas*, Rīga: Baltijas Sociālo Zinātņu institūts, http://www.bszi.lv/downloads/resources/integrācijas_prakse/brosura_LV.pdf
- Zepa, Brigita (red.) (2007) *Kultūras pieejamība novados: aptauja un ekspertu intervijas*, Rīga: Baltijas Sociālo Zinātņu institūts, <http://www.km.gov.lv/UI/imagebinary.asp?imageid=4944>

Pielikumi

I PIELIKUMS. Pētījuma rezultātu precizitāte.

Analizējot un interpretējot pētījumā iegūtos datus, jāņem vērā, ka pētījuma rezultātos vienmēr pastāv zināma statistiskās kļūdas varbūtība. Tās atšķirības, kuras iekļaujas statistiskās kļūdas robežās jeb ir mazākas par to, var uzskatīt par nenozīmīgām.

7.tabula. Pētījuma statistiskās kļūdas noteikšanas tabula (ar 95% varbūtību)

Atbilžu sadalījums %	Respondentu skaits (izlases kopums)												
	50	75	100	150	200	300	400	500	600	800	1000	1200	1500
2 vai 98	4.0	3.2	2.8	2.3	2.0	1.6	1.4	1.3	1.1	1.0	0.9	0.8	0.7
4 vai 96	5.6	4.5	3.9	3.2	2.8	2.3	2.0	1.8	1.6	1.4	1.3	1.1	1.0
6 vai 94	6.8	5.5	4.8	3.9	3.4	2.8	2.4	2.1	2.0	1.7	1.5	1.4	1.2
8 vai 92	7.7	6.2	5.4	4.4	3.8	3.1	2.7	2.4	2.2	1.9	1.7	1.6	1.4
10 vai 90	8.5	6.9	6.0	4.9	4.3	3.5	3.0	2.7	2.5	2.1	1.9	1.7	1.5
12 vai 88	9.2	7.5	6.5	5.3	4.6	3.8	3.3	2.9	2.7	2.3	2.1	1.9	1.7
15 vai 85	10.1	8.2	7.1	5.9	5.1	4.1	3.6	3.2	2.9	2.5	2.3	2.1	1.8
20 vai 80	11.4	9.2	8.0	6.6	5.7	4.6	4.0	3.6	3.3	2.8	2.5	2.3	2.1
25 vai 75	12.3	10.0	8.7	7.1	6.1	5.0	4.3	3.9	3.6	3.0	2.8	2.5	2.2
30 vai 70	13.0	10.5	9.2	7.5	6.5	5.3	4.6	4.1	3.8	3.2	2.9	2.6	2.4
35 vai 65	13.5	11.0	9.5	7.8	6.8	5.5	4.8	4.3	3.9	3.3	3.1	2.8	2.5
40 vai 60	13.9	11.3	9.8	8.0	7.0	5.7	4.9	4.4	4.0	3.4	3.1	2.8	2.5
45 vai 55	14.1	11.4	9.9	8.1	7.0	5.8	5.0	4.5	4.1	3.5	3.2	2.9	2.6
50 vai 50	14.2	11.5	10.0	8.2	7.1	5.8	5.0	4.5	4.1	3.5	3.2	2.9	2.6

Lai noteiktu statistisko mērījumu kļūdu, nepieciešams zināt respondentu skaitu (izlases kopumu) un rezultātu procentos. Izmantojot šos lielumus, tabulas attiecīgajā iedaļā var atrast statistiskās mērījumu kļūdas robežas +/- procentos ar 95% varbūtību.

Piemēram, ja pētījuma rezultātā no visiem respondentiem (n = 1000) tiek iegūta mērķa grupa 32%, kuri atzīst, ka “Nekad neesmu piedalījies, apmeklējis vai vērojis Dziesmu un deju svētkus” (skat. 2.attēlu “Līdzdalība Dziesmu un deju svētkos”, tad ar 95% varbūtību varam teikt, ka statistiskā mērījuma kļūda šeit ir +/- 2,9% robežās. Līdz ar to šādu respondentu bijis no 29,1 līdz 34,9%.

II PIELIKUMS. Iedzīvotāju aptaujas anketa.

1. Vai Jūs jebkad esat piedalījies, apmeklējis vai skatījies Dziesmu un deju svētkus?

(Atzīmējiet visas atbilstošās atbildes!)

- Esmu piedalījies kā dalībnieks (dziedātājs, dejojājs, orķestrants)
- Esmu piedalījies kā svētku koncertu un pasākumu apmeklētājs
- Esmu skatījies dziesmu svētkus pa televizoru, klausījies pa radio u.tml.
- Nē, nekad neesmu piedalījies, apmeklējis vai skatījies

2. Cik lielā mērā Jūs piekrītat vai nepiekrītat šādiem apgalvojumiem:

(viena atbilde katrā rindiņā)

	Pilnīgi piekrītu	Drīzāk piekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu	Grūti pateikt
1. Piedalīšanās Dziesmu un deju svētkos, to apmeklēšana ir mūsu ģimenes tradīcija	1	2	3	4	8
2. Dziesmu un deju svētkos man ir iespēja būt kopā ar visu tautu	1	2	3	4	8
3. Dziesmu un deju svētkos es varu apliecināt savu nacionālo piederību	1	2	3	4	8
4. Dziesmu un deju svētki ir svarīga Latvijas iezīme starptautiskajā mērogā	1	2	3	4	8
5. Dziesmu un deju svētki vieno visu Latvijas sabiedrību	1	2	3	4	8
6. Dziesmu un deju svētki vieno visas Latvijā dzīvojošās tautības	1	2	3	4	8
7. Dziesmu un deju svētki man ir spēcīgs emocionāls pārdzīvojums	1	2	3	4	8
8. Man ir iekšēja nepieciešamība piedalīties Dziesmu un deju svētkos	1	2	3	4	8
9. Apmeklējot Dziesmu un deju svētkus, es gribētu valkāt tautas tērpu	1	2	3	4	8
10. Dziesmu un deju svētki ir laba iespēja izklaidēties kopā ar draugiem	1	2	3	4	8

3. Kādus Jūs vēlētos redzēt Dziesmu un deju svētkus nākotnē?

(Izsniegt kartīti 3! Atzīmējiet visas atbilstošās atbildes!)

- Ar jaunu tehnoloģiju un efektu izmantošanu
- Ar vairāk šova elementiem Dziesmu un deju svētku pasākumos
- Iekļaut repertuārā vairāk jaunus skaņdarbus
- Vienkāršot Dziesmu un deju svētku repertuāru
- Vairāk aicināt Dziesmu un deju svētkos piedalīties mazākumtautību kolektīvus
- Papildināt Dziesmu un deju svētku repertuāru ar citu tautu dziesmām
- Dziesmu un deju svētkos iekļaut vairāk popmūzikas
- Dziesmu un deju svētku koncertos vairāk iesaistīt populāros izpildītājus un aktierus
- Dziesmu un deju svētkos iekļaut vairāk moderno deju elementus
- Cits (lūdzu, uzrakstiet kas) _____
- Tādus pašus, kā līdz šim

4. Kā Jūs novērtētu kultūras dzīvi savā dzīves vietā?

(Atzīmējiet vienu atbildi!)

Tā ir ļoti rosīga
Diezgan rosīga
Kultūras pasākumi notiek ļoti reti
Kultūras dzīve pie mums ir neaktīva, nekas nenotiek
Nezinu

5. Vai Jūs darbojaties kādā pašdarbības kolektīvā?

(Atzīmējiet visas atbilstošās atbildes!)

Nē, nedarbojos
Dziedu korī
Dejoju deju kolektīvā
Darbojos folkloras ansablī
Spēlēju orķestrī
Citā kolektīvā (*lūdzu, uzrakstiet kādā*) _____

III PIELIKUMS. Intervēto ekspertu saraksts

Agra Bērziņa	VJIC direktore
Aiva Rozenberga	Dziesmu un deju svētku biroja preses sekretāre
Aivita Putniņa	sociālantropoloģe, LU SZF docente
Anda Beitāne	JVLMA etnomuzikoloģijas docente, tradicionālās kultūras nozares pārstāve 2003.gada Dziesmu un deju svētku padomē
Anna Jansone	Organizators, TMC direktore, Dziesmu un deju svētku 2008 režisore
Antra Purviņa	Lielvārdes pilsētas jauktais koris «Lāčplēsis» diriģente; V/A TMC vecākā speciāliste koru mūzikas jautājumos
Astrīda Ķēniņa	TMC Instrumentālās mūzikas speciāliste, projekta vadītāja; PPO „Rīga” producente
Baiba Erdmane	Dziesmu un deju svētku biroja juriste
Dace Bula	Pētnieks, LZA
Gunita Bičule	Ogres 1. vidusskolas kora „Anima” diriģente, pedagoģe, JVMA doktorante
Ilma Grauzdiņa	JVLMA muzikoloģe, profesore
Ilze Liepiņa	JVLMA Zinātniski pētnieciskā centra vadītāja, muzikoloģe
Ilze Mažāne	VJIC vecākā referente dejas mākslas jautājumos, TDA vadītāja, 2008.gada Dziesmu un deju svētku virsvadītāja
Ina Ekarte	Ulbrokas jauktā kora galvenā diriģente
Inese Lūsiņa	Laikraksta Diena kultūras nodaļas žurnāliste
Inta Pīrāga	Radio Klasika programmu vadītāja
Inta Šoriņa	Dziesmu un deju svētku biroja mārketinga vadītāja; IX Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku. Sabiedrisko attiecību koordinatore
Irina Viņņika	ĪUMSILS Mazākumtautību lietu departamenta direktore; Mazākumtautību festivāla ‘Latvijas vainags’ rīkotāja
Jānis Puriņš	Virsdiriģents, profesionālā pūtēju orķestra “Rīga” mākslinieciskais vadītājs; Pūtēju orķestru Dižkoncerta mākslinieciskais vadītājs
Rita Spalva	RPIVA Studiju prorektore, horeogrāfe, 2003.gada Dziesmu un deju svētku deju virsvadītāja
Romāns Vanags	Dziesmu un deju svētku biroja vadītājs, virsdiriģents
Sergejs Kruks	Mediju sociologs, RSU vadošais pētnieks
Signe Pujāte	KM Stratēģijas nodaļas vecākā referente nemateriālā kultūras mantojuma politikā

IV PIELIKUMS. Ekspertu interviju jautājumi.

1. Kas mainījies Dziesmu un deju svētkos pēdējos piecos gados?
 - Organizācijā?
 - Norisē?
 - Gatavošanās procesā?
 - Repertuārā?
 - Pašdarbības kolektīvu dzīvē?
 - Finansējumā?
 - Dziesmu svētku komunikācijā (sadarbība ar medijiem, kampaņas, mārketingi)?
 - Politikā un likumdošanā?
 - Sabiedrības attieksmē pret dziesmu svētkiem?

2. Kādas Jūsaprāt pašlaik ir galvenās Dziesmu un deju svētku attīstības tendences?

3. Kuras Jūs vērtējat pozitīvi, kuras negatīvi?

4. Kādas ir Jūsu domas par:
 - Populārās kultūras ienākšanu un vietu svētkos?
 - Repertuāra vienkāršošanu?
 - Mazākumtautību iesaistīšanu svētkos

5. Kā Jūs redzat Dziesmu un deju svētku nākotni Latvijā?

V PIELIKUMS. Intervēto reģionālo ekspertu un kultūras dzīves organizatoru saraksts

Ināra Muižniece	Cesvaines dāmu deju kluba "Kamenes" vadītāja
Alda Alberta	Tirzas pagasta kultūras nama vadītāja
Andris Pundurs	Tumes jauktā kora diriģents
Antra Āboltiņa	Cesvaines pilsētas jauktā kora "Cesvaine" kormeistare, Cesvaines jauktā kora "Virši" diriģente
Baiba Putniņa	Cesvaines folkloras kopas "Krauklēnieši" vadītāja
Dace Lāce	Tumes pagasta kultūras nama mākslinieciskās daļas vadītāja
Gunta Krecere	Tumes vidējās paaudzes deju kolektīva "Solis" vadītāja
Inga Dāvidsone	Tumes vidusskolas direktore
Inta Stiene	Cesvaines mūzikas un mākslas skolas direktore
Jānis Šķēle	Cesvaines vidusskolas tautas deju kolektīva "Sprīdītis" un Tautas deju ansambļa "Cesvaine" vadītājs
Leonīds Grabovskis	Tumes dramatiskā kolektīva vadītājs
Maruta Čauva	Tumes pagasta kultūras nama direktore
Rita Briņķe	Cesvaines pilsētas Kultūras nama jauktā kora "Cesvaine" un Bērzaunes pagasta Sauleskalna Tautas nama vīru kora "Gaiziņš" diriģente
Rita Žagere	Tumes vokālā pedagoģe
Viktors Leimanis	Cesvaines Kultūras nama vadītājs

VI PIELIKUMS. Ekspertu radošā laboratorija. Individuālais darbs Nr. 1.

Lūdzam Jūs izvērtēt dažādus Dziesmu un deju svētku aspektus!

Lūdzu, novērtējiet, cik nozīmīgs vai nenozīmīgs ir katrs no šiem aspektiem 2008.gada Vispārējos Dziesmu un deju svētkos un to sagatavošanas procesā, kur 1 – nozīmē „ļoti maza nozīme” un 10 – „ļoti liela nozīme”! Lūdzu, apvelciēt atbilstošo skaitli katrā rindiņā!

	Ļoti maza nozīme		Maza nozīme		Vidēja nozīme		Liela nozīme		Ļoti liela nozīme	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Repertuārs	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kora mūzika	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Augstvērtīgs izpildījums	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Folklorā	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Profesionālisms	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Disciplīna	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Izglītība	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>A capella</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Estētiskais pārdzīvojums	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
„Zelta fonds”	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Izcilība	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Virsdiriģenti (virsvadītāji)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Diriģenti (vadītāji)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Komponisti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Radošums	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kopkoris	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
„Koru kari”	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Režija	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Inovācija	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tradīcija	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kopība	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Svētki	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Koncerti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Gājiens	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tautas tērpi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pasākumi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Publika	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Aizrautība	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Iesaistīšanās	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sadarbība	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

	Ļoti maza nozīme		Maza nozīme		Vidēja nozīme		Liela nozīme		Ļoti liela nozīme	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Novadi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kopiena	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ģimene	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Bērni	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Paaudzes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Satikšanās	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Draugi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pašdarbība	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Gandarījums	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Šovs	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Populārā mūzika	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Populāri izpildītāji	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sadziedāšanās	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Izklaide	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Neformālie pasākumi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ekonomika	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Izklaides industrija	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Audio un video ieraksti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Peļņa	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Nacionālisms	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tautiskums	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valstiskums	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Patriotisms	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Multikulturālisms	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Vienlīdzība	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Integrācija	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Solidaritāte	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Reliģija	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pašizpaušme	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valsts	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Vara	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Antiglobālisms	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Vēsture	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Identitāte	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Piederība	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Iesakņotība	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pašcieņa	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Optimisms	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

8.tabula. Ekspertu radošā laboratorija. Individuālā darba Nr. 1 rezultāti. Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu novērtējums (10 baļļu skala, aritmētiskie vidējie)

Svētki	9,3	Draugi	7,7
Kopība	9,2	Kopiena	7,7
Iesaistīšanās	9,2	Radošums	7,7
Kopkoris	9,1	Tautiskums	7,7
Aizrautība	9,1	Vienlīdzība	7,6
Estētiskais pārdzīvojums	9,0	Režija	7,6
Gandarījums	8,9	Valstiskums	7,6
Publika	8,8	Pasākumi	7,6
Gājiens	8,7	Bērni	7,5
Paaudzes	8,7	Ekonomika	7,5
Repertuārs	8,6	„Koru kari”	7,5
Optimisms	8,6	<i>A capella</i>	7,5
Novadi	8,5	Vēsture	7,5
Virsiņģenti (virsvadītāji)	8,5	Inovācija	7,4
Tautas tēripi	8,5	Izglītība	7,3
Piederība	8,5	Audio un video ieraksti	7,3
Sadziedāšanās	8,4	Ģimene	7,3
Kora mūzika	8,4	Disciplīna	7,2
Koncerti	8,4	Solidaritāte	7,1
Pašcieņa	8,3	Nacionālisms	7,0
Sadarbība	8,3	Multikulturālisms	7,0
Diriģenti (vadītāji)	8,2	Augstvērtīgs izpildījums	6,9
Tradīcija	8,1	Neformālie pasākumi	6,7
Pašdarbība	8,1	Integrācija	6,7
„Zelta fonds”	7,9	Profesionālisms	6,6
Patriotisms	7,9	Antiglobālisms	6,5
Identitāte	7,9	Peļņa	6,5
Iesakņotība	7,9	Folklorā	6,4
Satikšanās	7,8	Izklaide	6,3
Pašizpaušme	7,8	Populāri izpildītāji	6,3
Komponisti	7,8	Izcilība	6,2
		Izklaides industrija	6,2
		Valsts	6,0
		Šovs	5,9
		Populārā mūzika	5,9
		Vara	4,9
		Reliģija	3,9

9.tabula. **Dažādu Dziesmu un deju svētku aspektu novērtējuma standartnovirze (ekspertu radošās laboratorijas 1.individuālā darba rezultāti)**

Valsts	2,6	Multikulturālisms	1,5
Antiglobālisms	2,6	Estētiskais pārdzīvojums	1,5
Optimisms	2,3	Inovācija	1,5
Vara	2,3	Tautiskums	1,4
<i>A capella</i>	2,2	Diriģenti (vadītāji)	1,4
Audio un video ieraksti	2,0	Pašizpaušme	1,4
Folklorā	2,0	Iesakņotība	1,4
Neformālie pasākumi	1,9	Virsdiriģenti (virsvadītāji)	1,3
Solidaritāte	1,9	Disciplīna	1,3
Peļņa	1,9	Repertuārs	1,3
Pašdarbība	1,9	Pasākumi	1,3
Patriotisms	1,8	Gandarījums	1,3
Šovs	1,8	Piederība	1,3
Identitāte	1,8	Paaudzes	1,3
Ģimene	1,8	Pašcieņa	1,3
Bērni	1,8	Tautas tērpi	1,3
Izglītība	1,8	„Koru kari”	1,3
Valstiskums	1,7	Kora mūzika	1,3
Tradīcija	1,7	Koncerti	1,3
„Zelta fonds”	1,7	Augstvērtīgs izpildījums	1,3
Komponisti	1,7	Sadarbība	1,3
Integrācija	1,7	Izcilība	1,3
Nacionālisms	1,7	Ekonomika	1,2
Vēsture	1,7	Kopība	1,2
Vienlīdzība	1,6	Aizrautība	1,2
Reliģija	1,6	Novadi	1,2
Režija	1,6	Populārā mūzika	1,1
Kopiena	1,6	Populāri izpildītāji	1,1
Radošums	1,6	Izklaides industrija	1,1
Gājiens	1,6	Iesaistīšanās	1,1
Satikšanās	1,6	Izklaide	1,0
Draugi	1,5	Publika	1,0
Kopkoris	1,5	Sadziedāšanās	1,0
Profesionālisms	1,5	Svētki	0,9

VII PIELIKUMS. Ekspertu radošā laboratorija. Individuālais darbs Nr. 2.

Lūdzam Jūs atcerēties 2003.gada Dziesmu un deju svētkus! Lūdzu, novērtējiet, cik nozīmīgas vai nenozīmīgas **ir bijušas** šīs funkcijas 2003.gada Vispārējos Dziesmu un deju svētkos un to sagatavošanas procesā, kur 1– nozīmē „ļoti maza nozīme” un 10 – „ļoti liela nozīme”!
Lūdzu, apvelciet atbilstošo skaitli katrā rindiņā! *

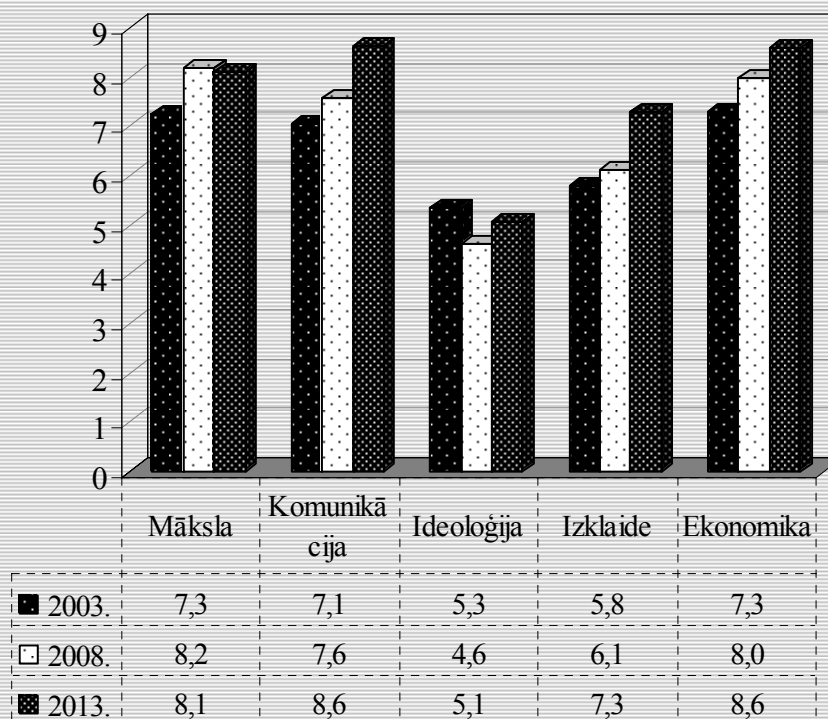
	Ļoti maza nozīme		Maza nozīme		Vidēja nozīme		Liela nozīme		Ļoti liela nozīme	
Mākslinieciskā	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Komunikācijas	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ideoloģijas	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Izklaides	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ekonomiskā	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

* Tāda pati tabula bija jāaizpilda, vērtējot 2008. un 2013.gada Dziesmu un deju svētkus.

10.tabula. Dziesmu un deju svētku funkciju novērtējums 2003., 2008 un 2013.gadu svētkos un sagatavošanas procesā (ekspertu radošās laboratorijas 2.individuālā darba rezultāti).

Aritmētiskās vidējās balles		Mākslinieciskā	Komunikācijas	Ideoloģijas	Izklaides	Ekonomiskā
	2003.	7,3	7,1	5,3	5,8	7,3
	2008.	8,2	7,6	4,6	6,1	8,0
	2013.	8,1	8,6	5,1	7,3	8,6
Modālās aritmētiskās balles		Mākslinieciskā	Komunikācijas	Ideoloģijas	Izklaides	Ekonomiskā
	2003.	8	7	4	5	7
	2008.	8	10	4	6	9
	2013.	8	10	4	8	9

14.attēls. Dziesmu un deju svētku funkciju novērtējums 2003., 2008 un 2013.gadu svētkos un sagatavošanas procesā (ekspertu radošās laboratorijas 2.individuālā darba rezultāti. Aritmētiskās vidējās balles).



15.attēls. Dziesmu un deju svētku funkciju novērtējums 2003., 2008 un 2013.gadu svētkos un sagatavošanas procesā (ekspertu radošās laboratorijas 2.individuālā darba rezultāti. Modālās vidējās balles).

